

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT BİLİM DALI**

**TÜRKİYE'DE KUR KORUMALI MEVDUATLARIN DÖVİZ
KURLARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ**

AYŞE NUR ÖZMEN

21810901008

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN:
PROF. DR. ZEKERİYA MIZIRAK**

KONYA-2024

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT BİLİM DALI**

**TÜRKİYE'DE KUR KORUMALI MEVDUATLARIN DÖVİZ
KURLARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ**

AYŞE NUR ÖZMEN

21810901008

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN:
PROF. DR. ZEKERİYA MIZIRAK**

KONYA-2024

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	AYŞE NUR ÖZMEN		
	Numarası	21810901008		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İKTİSAT / İKTİSAT		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	TÜRKİYE'DE KUR KORUMALI MEVDUATLARIN DÖVİZ KURLARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

AYŞE NUR ÖZMEN

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	AYŞE NUR ÖZMEN		
	Numarası	21810901008		
	Ana Bilim / Bilim	İKTİSAT / İKTİSAT		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	PROF. DR. ZEKERİYA MIZIRAK		
Tezin Adı	TÜRKİYE'DE KUR KORUMALI MEVDUATLARIN DÖVİZ KURLARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ			

Türkiye’de özellikle 2018 yılının ikinci yarısından itibaren döviz kurlarında ani şoklar ve dalgalanmalar yaşanmaya başlamıştır. Yaşanan bu şoklar ve dalgalanmalar neticesinde ekonomik belirsizler meydana gelmiş ve bu sorunu ortadan kaldırmak amacıyla Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından açıklama yapılarak 21 Aralık 2021 tarihinde Kur Korumalı Mevduat uygulamasına geçilmiştir. İlk etapta ABD doları, Euro ve İngiliz sterlini döviz kurları baz alınarak mevduat hesapları açılrsa da 14 Mart 2022 tarihinden itibaren altın hesapları da açılmaya başlamıştır. Çalışmanın amacı döviz kurlarında meydana gelen hareketliliği önlemek adına uygulamaya geçirilen Kur Korumalı Mevduat hesaplarının ne ölçüde etkin olduğunu görmektir. Bu amaçla ilk olarak zaman serisi analizlerinden Geleneksel ADF ve KPSS birim kök testleri yapılarak seriler birim kök içerip içermedikleri tespit edilmiş olup ardından Fourier temelli ADF ve KPSS testleri yapılmıştır. Veriler 01.01.2020 tarihi ile 31.05.2024 tarihi arasındaki dönemi günlük olarak kapsamaktadır. Analiz; KKM uygulamasına geçilmeden önceki dönem, geçildikten sonraki dönem ve tüm dönem olmak üzere üç aşamada yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda serilerin durağan olmadıkları sonucuna varılmıştır. Buda demek oluyor ki Kur Korumalı Mevduat uygulamasının hayata geçirilmesi dolar, euro, sterlin ve altın değişkenleri üzerinde önemli bir kırılmaya yol açmamış, değişkenlerin TL karşılıklarının düşürülmesinde rol oynamamıştır.

Anahtar Kelimeler: Kur Korumalı Mevduat Hesabı, Döviz Kuru, Altın, Zaman Serisi Analizi

ABSTRACT

Author' s	Name and Surname	AYŞE NUR ÖZMEN		
	Student Number	21810901008		
	Department	ECONOMICS		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	PROF. DR. ZEKERİYA MIZIRAK		
Title of the Thesis/Dissertation	EFFECTS OF CURRENCY PROTECTED DEPOSITS ON EXCHANGE RATES IN TÜRKİYE			

In Türkiye, especially since the second half of 2018, sudden shocks and fluctuations in exchange rates have started to be experienced. As a result of these shocks and fluctuations, economic uncertainties have occurred and in order to eliminate this problem, the Central Bank of the Republic of Turkey made an announcement and introduced the Currency Protected Deposit application on December 21, 2021. Although deposit accounts were initially opened based on US dollar, Euro and British pound exchange rates, gold accounts were also opened as of March 14, 2022. The aim of this study is to see to what extent the Exchange Rate Protected Deposit accounts, which were introduced in order to prevent fluctuations in exchange rates, are effective. For this purpose, firstly, traditional ADF and KPSS unit root tests were performed to determine whether the series contain unit roots, and then Fourier-based ADF and KPSS tests were performed. The data cover the period between 01.01.2020 and 31.05.2024 on a daily basis. The analysis was conducted in three stages: the period before the implementation of the RCC, the period after the implementation of the RCC and the whole period. As a result of the analysis, it is concluded that the series are non-stationary. This means that the introduction of the Currency Protected deposit scheme did not lead to a significant break in the dollar, euro, sterling and gold variables and did not play a role in reducing the TL equivalents of these variables.

Keywords: Exchange Rate Protected Deposit Account, Exchange Rate, Gold, Time Series Analysis

TEŞEKKÜR

Lisans ve yüksek lisans eğitim hayatım boyunca bilgi ve tecrübelerinden faydalandığım değerli hocam ve danışmanım Prof. Dr. Zekeriya Mızırak'a en içten teşekkürlerimi sunarım. Yüksek lisans sürecimde benden desteklerini esirgemeyen hocam Prof. Dr. Birol Mercan'a ve tez çalışmamı yaparken kullandığım analizlerde bana fikir veren ve yardımcı olan Sayın Doç. Dr. Mustafa Gömleksiz'e, analizlerimi yaptığım zaman diliminde tanımış olduğum ve benden desteklerini esirgemeyen Sayın Doç. Dr. Mehmet Dinç'e ve yüksek lisans eğitimimim süresince bana yardımcı olan Arş. Gör. Kıvanç Altıntaş'a teşekkür ederim.

Eğitim hayatım boyunca beni destekleyen, bana yol gösteren ve bana yardımcı olan hocalarıma, çalışmamda katkısı olan arkadaşlarıma teşekkür ederim.

En zorlu süreçlerimde beni yalnız bırakmayan, ne olursa olsun her zaman destek olan anneme ve babama yürekten teşekkür ederim.

Ayşe Nur Özmen

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
GRAFİK LİSTESİ	x
TABLO LİSTESİ	xi
ŞEKİL LİSTESİ	xii
KISALTMALAR DİZİNİ	xiii
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

1. KUR KORUMALI MEVDUAT HESABI	3
1.1. MEVDUAT HESABININ TANIMI VE TÜRLERİ.....	3
1.1.1. Vade Bakımından Mevduat Hesabı Türleri.....	4
1.1.1.1. Vadesiz Mevduat Sözleşmeleri.....	4
1.1.1.2. Vadeli Mevduat Sözleşmeleri.....	5
1.1.1.2.1. İhbarlı Mevduat Sözleşmesi.....	6
1.1.1.2.2. Birikimli Mevduat Sözleşmesi.....	6
1.1.2. Mevduat Sahibi Bakımından Mevduat Hesabı Türleri.....	7
1.1.2.1. Tasarruf Mevduatı Sözleşmesi.....	7
1.1.2.2. Resmi Kuruluşlar Mevduatı Sözleşmesi.....	8
1.1.2.3. Ticari Kuruluşlar Mevduatı Sözleşmesi.....	8
1.1.2.4. Bankalar Mevduatı Sözleşmesi.....	8
1.1.2.5. Diğer Kuruluşlar Mevduatı Sözleşmesi.....	9
1.1.3. Tasarruf Yetkisi Bakımından Mevduat Hesabı Türleri.....	9
1.1.3.1. Tek Başına Tasarruflu (Teselsüllü) Mevduat Sözleşmesi.....	9
1.1.3.2. Birlikte Tasarruflu (Teselsülsüz) Mevduat Sözleşmesi.....	10
1.2. MEVDUAT SÖZLEŞMESİNİN HUKUKİ NİTELİĞİ.....	10
1.2.1. Misli Şeyleri Saklama (Usulsüz Saklama) Sözleşmesi.....	11
1.2.2. Tüketim Ödücü (Karz) Sözleşmesi.....	11
1.2.3. Karma Sözleşme.....	12

1.2.4. Kendine Özgü Sözleşme	12
1.3. KUR KORUMALI MEVDUAT HESABI	13
1.3.1. Kur Korumalı Mevduatların Özellikleri ve Amaçları	15
1.3.2. Kur Korumalı Mevduatların Avantajları ve Dezavantajları	16
1.3.3. Kur Korumalı Mevduatların Muhasebeleştirilmesi	17
1.4. KUR KORUMALI MEVDUATLARIN MALİYETİ	19
1.4.1. Hazine ve Maliye Bakanlığı'na Maliyeti	19
1.4.2. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na Maliyeti	21
1.5. KUR KORUMALI MEVDUAT BENZERİ UYGULAMALAR.....	23
1.5.1. Döviz Çevrilebilir Mevduat	23
1.5.2. Kredi Mektuplu Döviz Tevdiat Hesabı ve Süper Döviz Hesabı	24

2. BÖLÜM

2. DÖVİZ KURUNUN TEORİK VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ	26
2.1. DÖVİZ KURU TANIMI VE TÜRLERİ	26
2.1.1. Döviz Kurunun Tanımı	26
2.1.2. Döviz Kuru Türleri.....	27
2.1.2.1. Nominal Döviz Kuru.....	27
2.1.2.2. Reel Döviz Kuru.....	28
2.1.2.3. Esnek Döviz Kuru	29
2.1.2.4. Sabit Döviz Kuru.....	29
2.2. DÖVİZ KURLARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER	30
2.3. DÖVİZ KURU TEORİLERİ.....	33
2.3.1. SATIN ALMA GÜCÜ PARİTESİ (SGP)	33
2.3.3. DIŞ TİCARET AKIMLARI YAKLAŞIMI.....	34
2.3.4. MUNDELL – FLEMING MODELİ.....	36
2.3.5. FAİZ ORANI PARİTESİ	37
2.4. DÖVİZ KURU SİSTEMLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	38
2.4.1. Altın Standardı Rejimi (1870 – 1914).....	38
2.4.2. Savaş Arası Rejimi (1914-1946).....	40
2.4.3. Bretton Woods Sistemi (1946-1971).....	41
2.4.4. Dalgalı Kur Rejimi (1971-Günümüz).....	42

3. BÖLÜM

3. EKONOMETRİK ANALİZ	43
3.1. LİTERATÜR TARAMASI	43
3.2. VERİ SETİ.....	45
3.3. EKONOMETRİK MODEL VE YÖNTEM.....	51
3.3.1. ADF BİRİM KÖK TESTLERİ	52
3.3.2. KPSS BİRİM KÖK TESTLERİ	60
3.3.4. FOURIER BİRİM KÖK TESTLERİ.....	63
3.3.4.1. Enders ve Lee (2012) Esnek Fourier Birim Kök Testi.....	64
3.3.4.2. Becker vd. (2006) Fourier Durağanlık Testi	68
SONUÇ	73
KAYNAKÇA	76

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1.1. Türkiye’de 2018 Ocak – 2024 Nisan Yılları Arasında ABD Doları, Euro ve İngiliz Sterlini Kurlarında Meydana Gelen Artış ve Şoklar (Üç Aylık – TL).....	13
Grafik 1.2. Mevduatın Gelişimi	18
Grafik 1.3. KKM ve Katılma Hesaplarının Toplamı (31 Aralık 2021- 30 Nisan 2024 tarihleri arası haftalık verileri)	22

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. 1. KKM Uygulamasının Hazineye Maliyeti (Mart 2022 – Temmuz 2023)	20
Tablo 1. 2. KKM Uygulamasının Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na Maliyeti (000 TL) (Mart 2022 – Mayıs 2024)	21
Tablo 3. 1. Veri Seti	46
Tablo 3. 2. KKM Öncesi Dönem, KKM Sonrası Dönem ve Tüm Dönemler İçin ADF Birim Kök Testi Sonuçları	53
Tablo 3. 3. Birinci Dereceden Farkları Alınan; KKM Öncesi Dönem, KKM Sonrası Dönem ve Tüm Dönemler İçin ADF Birim Kök Testi Sonuçları	55
Tablo 3. 4. KKM Öncesi Dönem, KKM Sonrası Dönem ve Tüm Dönemler İçin PP Birim Kök Testi Sonuçları	57
Tablo 3. 5. Birinci Dereceden Farkları Alınan; KKM Öncesi Dönem, KKM Sonrası Dönem ve Tüm Dönemler İçin PP Birim Kök Testi Sonuçları	59
Tablo 3. 6. KPSS Birim Kök Testleri	61
Tablo 3. 7. Birinci Dereceden Farkı Alınan KPSS Birim Kök Testleri	62
Tablo 3. 8. KKM Öncesi Dönemde Fourier ADF Birim Kök Testleri	66
Tablo 3. 9. KKM Sonrası Dönemde Fourier ADF Birim Kök Testleri	67
Tablo 3. 10. Tüm Dönemler İçin Fourier ADF testi	67
Tablo 3. 11. Fourier KPSS Birim Kök Testleri	72

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 3.1. ABD Doları (\$) Değişkeninin Zaman Serisine Ait Çizgi Grafiği	47
Şekil 3.2. Euro (€) Değişkeninin Zaman Serisine Ait Çizgi Grafiği.....	48
Şekil 3.3. İngiliz Sterlini (GBP) Değişkeninin Zaman Serisine Ait Çizgi Grafiği.....	49
Şekil 3.4. Altın /Gram Değişkeninin Zaman Serisine Ait Çizgi Grafiği	50

KISALTMALAR DİZİNİ

ADF	: Augmented Dickey Fuller
BDDK	: Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu
DÇM	: Döviz Çevrilebilir Mevduat
DDKKMH	: Dövizden Dönüşümlü Kur Korumalı Mevduat Hesabı
EVDS	: Elektronik Veri Dağıtım Sistemi
FADF	: Fourier ADF
FKPSS	: Fourier KPSS
HMB	: Hazine ve Maliye Bakanlığı
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KGK	: Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu
KKM	: Kur Korumalı Mevduat
KKMH	: Kur Korumalı Mevduat Hesabı
KKT	: En Küçük Kareler Toplamı
KMDTH	: Kredi Mektuplu Döviz Tevdiat Hesabı
KPSS	: Kwiatkowski-Phillips-Schmidt-Shin
MKFHT	: Mevduatların ve Katılım Fonlarının Vadeleri ve Türleri Hakkında Tebliğ
PP	: Phillips - Perron
SDH	: Süper Döviz Hesabı
SGP	: Satınalma Gücü Paritesi
TBK	: Türk Borçlar Kanunu
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TL	: Türk Lirası
vd.	: ve diğerleri

GİRİŞ

Ekonomilerin sürdürülebilir büyüme ve kalkınmayı sağlayabilmeleri için öncelikli olarak finansal istikrarı sağlamaları gerekmektedir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından bakıldığında gelişmiş ülkelerin finansal istikrarı sağladığı, gelişmekte olan ülkelerin ise finansal istikrarsızlıklar ve dalgalanmalar yaşadığı gözlemlenmektedir. Bu istikrarsızlıklar döviz kuru dalgalanmaları, gelir eşitsizliği ve yoksulluk ekonomik ve sosyal alanda sosyal maliyetler olarak karşımıza çıkmaktadır. Para ve maliye politikası yapımcıların belirlediği hedeflerin aşılması durumunda ekonomide istikrarsızlık meydana gelir ve bu durumda hane halkı ve işletmeler kendilerini güvende hissetmeyeceklerdir. Bunun sonucunda da hane halkı tasarruf ve tüketim kararlarında, işletmeler ise yatırım kararlarında aksaklıklar yaşayacaklardır (CFA Institute, 2014).

Özellikle Covid-19 salgınının küresel ekonomik etkilerine bakıldığında en belirgin olarak artan fiyatlar dikkatimizi çekmektedir. Bu artışlar tüm dünyayı etkilediği gibi Türkiye'yi de derinden etkileyerek enflasyonist bir ortamın oluşmasına yol açmıştır ve fiyat istikrarının sağlanmasına yönelik kararlar alınmıştır. Ancak bu kararlar neticesinde Türk lirası (TL) döviz kurları karşısında değerini kaybetmeye başlamış ve kur krizleri yaşanmıştır. Alınan kararlarında uygulamaya geçememesi krizlerin etkisini arttırmıştır. Bu nedenle, karar vericiler kur politikalarını düzenleme adına yeni politikaları hayata geçirme kararı vermişlerdir (Köstekçi & Özbay, 2023).

Döviz kurunda meydana gelen bu dalgalanmalar ekonomide belirsizlik sorununu gündeme getirmiştir. Bu sorunu ortadan kaldırmak amacıyla Hazine ve Maliye Bakanlığı (HMB) tarafından Türk Lirası Mevduat ve Katılma Hesabına Dönüşümün Desteklenmesi Hakkında Tebliğ, Sayı: 2021/14, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, 21 Aralık 2021 tarihli Mükerrer Resmî Gazetede yayımlanarak uygulamaya başlanmıştır (TCMB, 2021-14). Bu uygulama ile yurt içi yerleşik vatandaşların döviz tevdiat hesaplarının ve tüzel kişilerin döviz cinsinden katılım fonlarının Türk lirası vadeli mevduat ve katılma hesaplarına dönüşümünün sağlanması amaçlanmıştır (TCMB, 2021-62). Kur korumalı mevduat Türk lirası mevduat hesaplarına faiz oranının yanı sıra döviz kurlarındaki değişimlerin farkını da ekleyerek yüksek getiri sağlamayı hedefleyen bir mevduat türüdür. Bu sistem özellikle ABD doları ve Euro gibi dövizdeki hareketliliği en aza indirerek ekonomide finansal bir istikrarı arttırmayı hedeflenmektedir. TL mevduatlarından Kur Korumalı Mevduata (KKM) geçene bankaların

belirlemiş olduğu kadarıyla faiz ödenmekte ve kurda meydana gelen değişiklik TL aleyhinde ise aradaki fark faize ek olarak Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından bütçeden ödenmektedir. Döviz tevdiat hesabını bozarak Kur Korumalı Mevduat hesabına geçenlerde ise aynı sistem çerçevesinde ödeme yapılmakta ancak burada farkı Hazine ve Maliye Bakanlığı değil Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ödemektedir. 2023 yılı Temmuz ayı itibariyle Para Politikası Kurulu'nun almış olduğu karar doğrultusunda kur farkı ödemeleri HMB'den TCMB'ye aktarılmıştır ve uygulama bitimine kadar kur farkı ödemelerini TCMB üstlenmiştir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, 2021). TCMB her gün saat 11:00'de ABD Doları, Euro ve İngiliz Sterlini için döviz alış kurlarını ilan etmektedir. Kur değişim oranını hesaplanırken vade bitimindeki TCMB döviz alış kurları ile vade başlangıcındaki kurlar arasındaki yüzdesel fark dikkate alınır. Kur Korumalı TL Vadeli Hesapla ilgili tüm ödemeler TL cinsinden gerçekleştirilir (TC HMB, 2021). Ürün açılışlarında ise, açılış günündeki TCMB tarafından ilan edilen döviz kurları esas alınır 14 Mart 2022 tarihinde 31778 Sayılı "Altın Cinsinden Fiziki Varlıkların Finansal Sisteme Kazandırılması Hakkında Tebliğ" ile Kur Korumalı Mevduat hesaplarına altın hesapları da eklenmeye başlamıştır (TCMB, 2022).

Bu çalışmada son dönemlerde yaşanan ani şok ve dalgalanmaların önüne geçilmesi amacıyla uygulamaya konulan Kur Korumalı Mevduat Hesabının ne ölçüde fayda sağladığını görmektir. Bu kapsamda çalışma üç bölümde incelenmiş olup ilk bölümde kur korumalı mevduat hesabının tanımı, türleri ve özellikleri gibi alt bölümleri yer almaktadır. İkinci bölümde döviz kurlarının tanımı, türleri ve özellikleri gibi yer almakta ve son olarak üçüncü bölümde ise kur korumalı mevduat hesabı uygulaması hakkında literatür taramasına ve konu ile ilgili ekonometrik analizlere yer verilmiştir. Bu doğrultuda Kur Korumalı Mevduat ve döviz kurları arasındaki ilişki 1 Ocak 2020 ve 31 Mayıs 2024 tarihleri arasındaki dönem için ilk olarak geleneksel birim kök testleri ve ardından Fourier temelli testler kullanılarak analiz edilmiş ve sonuçlar yorumlanmıştır.

I. BÖLÜM: KUR KORUMALI MEVDUAT HESABI

Çalışmanın ilk bölümünde mevduat hesabının tanımı ve türleri hakkında bilgi verilecektir. Ardından hukuki niteliğine değinilecek olup, kur korumalı mevduat hesabının tanımı yapılacak ve bu uygulamanın bütçeye ne tür etkilerinin olduğu tartışılacaktır. Son olarak Türkiye’de KKM benzeri hangi uygulamalar yapılmış onlar incelenecektir.

1.1. MEVDUAT HESABININ TANIMI VE TÜRLERİ

En temel bankacılık sözleşmelerinden biri olan mevduat, belli bir süre sonunda veya istenildiğinde çekilmek üzere bankalara faizle yatırılan para anlamına gelmektedir ve “mevdu” kelimesi Arapça bir kelime olup “emanete bırakılmış” anlamındadır (TDK, 2023).

Bankacılık Kanunu’nun 5411 sayılı 3. Maddesine göre mevduat; *“yazılı ya da sözlü olarak veya herhangi bir şekilde halka duyurulmak suretiyle ivazsız veya bir ivaz karşılığında, istendiğinde ya da belli bir vadede geri ödenmek üzere kabul edilen parayı “ ifade eder (Bankacılık Kanunu, 2005-25983). Yani herhangi bir şekilde (yazılı veya sözlü, internet, reklam vs. aracılığıyla) halka duyurulması gerekmektedir. Duyurulmadığı takdirde mevduatın varlığından söz edilemez.*

Mevduat, bir banka veya finans kurumuna yatırılan para miktarını ifade eder. Genellikle faiz kazandırır ve belirli süreliğine bloke edilmektedirler. Günlük bankacılık işlemleri de dahil olmak üzere fazlaca tercih edilen hesaplardır ve sahibi tarafından istendiği zaman (türüne bağlı olmak koşuluyla) çekilebilmektedir. Tasarruf etmek, birikim yapmak ve yatırım yapmak isteyenler için mevduat sistemi güvenilir bir seçenektir. Ancak mevduat hesaplarından elde edilen faiz gelirleri vergilendirilebilir veya enflasyon altında tutulabilir.

Bankacılık sisteminin en önemli parçalarından biri olan mevduatlar; vade bakımından, mevduat sahibi bakımından ve tasarruf yetkisi bakımından kendine has özelliklere ve türlere ayrılmaktadır.

1.1.1. Vade Bakımından Mevduat Hesabı Türleri

Mevduat ve Katılım Fonlarının Vadeleri ve Türleri Hakkında 2007/1 sayılı Tebliğin 3. Maddesine göre mevduatın vadeleri; vadesiz, ihbarlı, vadeli ve birikimli mevduat olmak üzere dört gruba ayrılmıştır (TCMB, 2023). Vade ile ilgili olarak öncelikle borcun zamana bağlı olup olmamasına göre mevduat hesabı türleri vadeli ve vadesiz mevduat sözleşmesi olmak üzere ikiye ayrılır. İhbarlı ve birikimli mevduat sözleşmelerinde de geri alma hakkı bir süreye bağlandığından ötürü vadeli mevduatların yanında yer alırlar (Erdem, 2004).

1.1.1.1. Vadesiz Mevduat Sözleşmeleri

Vadesiz mevduat, Mevduat ve Katılım Fonlarının Vadeleri ve Türleri Hakkında Tebliğ (MKFHT)'in 3/1-a maddesinde “*bankanın izni olmaksızın hesap sahibi tarafından istenildiği zaman kısmen veya tamamen çekilebilen, herhangi bir ihbar veya vade koşulu taşımayan ve faiz tahakkukları yıl sonunda veya hesabın kapatılmasında yapılan mevduattır*” şeklinde tanımlanmıştır (TCMB, 2023). Vadesiz mevduatlar, hesap sahiplerinin istediği zaman tamamını veya bir kısmını çekebilmesi için yatırdığı parayı ifade eder. Vadesiz hesapta bulunan parayı makbuz imzalamak, başka hesaplara göndermek veya başka şekillerde talimat vermek suretiyle serbestçe kullanabilirler (Takan & Boyacıoğlu, 2015).

Vadesiz mevduat sözleşmelerinde faiz ödenmesi yapılabilmektedir. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Mevduat ve Kredi Faiz Oranları ve Katılma Hesapları Kar ve Zarara Katılma Oranları Hakkında Tebliğ (Sayı: 2020/3)'de “*Bankalarca, mevduata uygulanacak sabit veya değişken faiz oranları serbestçe belirlenir. Ancak, vadesiz mevduat faiz oranı yıllık yüzde 0.25'i geçemez*” maddesi ile vadesiz mevduatlara uygulanacak olan faiz oranlarına sınırlama getirmiştir (m.3). Böylece yasal olarak vadesiz mevduatlara da faiz ödemesinin yapılabileceği görülmektedir (TCMB, 2020).

Vadesiz mevduatlarda hesap sahipleri paralarını istedikleri zaman çekebilmek koşuluyla yatırılırlar. Ancak bazı istisnai durumlar da vardır örneğin; bankanın çalışma saatleri ve günlerinde paralarını çekebilirler ve yüksek meblağda para çekilecekse bankaya önceden haber verilmelilerdir çünkü bankalar güvenlik nedeniyle şubelerinde fazla para tutmazlar ve önceden haber verilmezse mudilere anında ödeme yapamayabilirler. Aynı zamanda mevduat hesabı rehnedilenler, haczedilenler, zamanaşımına uğrayanlar ve alacak hakkını üçüncü şahsa

devretmesi gibi durumlarda mevduat sahipleri hesaplarından paralarını istedikleri zaman çekemeyeceklerdir (Erdem, 2004).

1.1.1.2. Vadeli Mevduat Sözleşmeleri

Vadeli mevduat, Mevduat ve Katılım Fonlarının Vadeleri ve Türleri Hakkında Tebliğ (MKFHT)'in m. 3/1-c maddesinde “*1 aya kadar vadeli (1 ay dahil), 3 aya kadar vadeli (3 ay dahil), 6 aya kadar vadeli (6 ay dahil), 1 yıla kadar vadeli ve 1 yıl ve daha uzun vadeli (1 ay, 3 ay, 6 ay ve yıllık faiz ödemeli) olarak açılacak mevduattır*” şeklinde tanımlanmıştır (TCMB, 2023). Yani yatırılan tutarın belirlenen vade sonunda geri alınabildiği ve faiz ödemesinin yapıldığı mevduat sözleşmesi türüdür. Vade süreleri belirlenirken 1 aya kadar ibaresi kullanıldığı için hesap sahibinin istediği bir tarih de vade süresi olarak belirlenebilmektedir ve uygulamada bu durum “kırık vade” olarak adlandırılmaktadır.

Vadeli mevduat hesabının açılma amacı genelde faiz getirisi elde etmektir. Belirlenen süre boyunca hesap sahibi yatırdığı parayı kullanım hakkından vaz geçmiş sayılmaktadır. Vadesi dolmadan parasını çekmek isteyen hesap sahipleri bankanın onayı dahilinde anlaşmış oldukları vade sonunda elde edecekleri faiz getirisinden tamamen vaz geçmiş sayılacaktır ve hesapları vadesiz hesaba dönüşecektir. Diğer türlü vadesi dolana kadar bekledikleri takdirde hem ana parayı hem de faiz kazancını elde etmiş olacaktır. Vadeli mevduatlar riski düşük ve sabit getiri sağlayan bir yatırım aracı olduğundan fazlaca tercih edilen bir hesap türüdür (Er, 2022).

Vadeli mevduat sözleşmeleri Tebliğe göre ihbarlı ve birikimli mevduatlar olarak ikiye ayrılmaktadır. Ayrıca vadeli mevduatlar içerisinde genelgede yer almayan çeyiz hesapları ve konut hesapları da yer alıyor. Çalışmamızda tebliğde yer almadığı için çeyiz ve konut mevduat hesaplarına yer verilmemiştir.

1.1.1.2.1. İhbarlı Mevduat Sözleşmesi

İhbarlı mevduat sözleşmesi, mevduat sahibinin bankaya önceden haber vermesi durumunda yatırdığı parayı geri alabileceği bir sözleşme türüdür. Vadeli mevduatlarda hesap sahipleri ve banka arasında vade tarihi belirlenir ve mevduat sahibi parasını vade sonunda çekebilir ancak ihbarlı mevduat sözleşmesinde mevduat sahibi bankaya ihbarda bulunmak suretiyle parasını çekebilmektedir. Parasını istediği zaman çekebildikleri için sözleşme bir nevi vadesiz mevduata benzemektedir (Akgün, 2018).

İhbarlı mevduatın, TCMB, 2007/1 sayılı Tebliğ'e göre ihbar süresi yedi gün olarak belirlendiği için vadesiz mevduattan ayrılmaktadır ve belirli bir süre beklemesi gerektiğinden vadeli mevduat olarak nitelendirilmektedir (TCMB, 2023). İhbarlı mevduat hesabı farklı özelliklerde açılabilir. Dileyen vadesiz ihbarlı mevduat hesabı açabilirken dileyen de faizli bir mevduat açabilir. Bu mevduat türü özellikle yüksek meblağda para bulundurun hesap sahipleri tarafından kullanılır. Çünkü yüksek miktarda parayı tek seferde çekmek istese banka mevduat sahibine hemen ödeme yapamayabilir. Ancak ihbarlı mevduat hesapları belirlenen günde gidip paranın tamamını tek seferde çekebilir (Hangi Kredi, 2024).

1.1.1.2.2. Birikimli Mevduat Sözleşmesi

Birikimli mevduat sözleşmesinde, taraflar mevduatın geri çekilme hakkını belirli bir süreyle sınırlandırmaktadır. Birikimli mevduat sözleşmesi bu nedenle vadeli mevduat sözleşmeleri arasında sınıflandırılmaktadır. Geleneksel vadeli mevduat sözleşmelerinde, genel olarak vade süresince ek mevduat yapılması mümkün değildir ve mevduat vade tarihinden önce geri alınamaz. Ancak, birikimli mevduat sözleşmeleri, vade süresi içinde ek mevduat yapılmasına izin vermesi açısından farklılık göstermektedir. TCMB, 2007/1 sayılı Tebliğe göre m.3/1-ç maddesine göre birikimli mevduatlar, *“Asgari 3 yıl vade ile açılan, sözleşme ile belirlenen aylık veya üç aylık sürelerde hesaba para yatırmaya imkân veren mevduattır.”* (TCMB, 2023). Mevduat hesabına para eklendikçe faiz işletilmeye devam etmektedir. Birikimli mevduat sözleşmelerinde belirtilen süreler içerisinde anaparaya ödeme yapılmaması halinde sözleşme iptal edilerek birikimli mevduat hesabı vadesiz mevduat hesabına dönüştürülebilir (Akgün, 2018).

1.1.2. Mevduat Sahibi Bakımından Mevduat Hesabı Türleri

TCMB, 2007/1 sayılı Tebliğin 5-1. maddesinde mevduatın türleri mevduatın sahibi esas alınarak belirtilmiştir. Bu türlere bakıldığında mevduat sahibi bakımından mevduat sözleşmesi türleri; tasarruf, resmi kuruluşlar, ticari kuruluşlar, bankalar ve diğer kuruluşlar mevduatı olarak beşe ayrılmıştır (TCMB, 2023).

Bakanlar Kurulu Kararına göre günümüzde resmi ve ticari mevduatlara ilişkin faiz düzenlemelerinde herhangi bir sınırlamaya yer verilmemiştir (Bakanlar Kurulu, 2006). TCMB, 2020/3 sayılı Tebliğin 3-2. maddesinde Türk lirası mevduatta 3 ay ve daha uzun vadeli, yabancı para mevduatta ise 6 aydan uzun vadeli mevduatlar için değişken faiz oranı belirlenebileceği belirtilmiştir. Değişken faiz oranı ise Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın uygun görmesi ile bankalarca belirlenmektedir (TCMB,2020). Mevduat sahibi bakımından mevduat türleri belirlenirken diğer mevduat türleri tasarruf mevduatının sınırlarının oluşturulmasında önemli rol almaktadır (Akgün, 2018).

1.1.2.1. Tasarruf Mevduatı Sözleşmesi

Bankacılık Kanunu'nun 5411 sayılı 3. Maddesine göre tasarruf mevduatı, "*Mevduat bankaları nezdinde açtırılan, gerçek kişilere ait ve münhasıran çek keşide edilmesi dışında ticari işlemlere konu olmayan mevduat hesaplarını*" ifade eder (Bankacılık Kanunu, 2005-5411). Kanunda açıkça belirtildiği üzere tasarruf mevduatı hesabı açılabilmesi için sadece gerçek kişilerin olması gerekmektedir. Çek keşide edilmesi dışında ticari işlemlere konu olmaması gerekmektedir. Ancak banka ile gerçek kişi arasında mevduat sözleşmesi kurulduğundan itibaren ticari iş başlamış olacaktır. Çünkü taraflardan herhangi biri için bile ticari olan sözleşmelerde otomatik olarak karşı tarafta ticari sözleşmeye konu olmuş olacaktır (Moroğlu, 2010).

Tasarruf mevduatları genellikle kişilerin belirli bir süre boyunca yaptıkları birikimleri ve ihtiyaç durumunda kullanmak için açmış oldukları hesaplardır ve bu hesaplar sayesinde kişiler ekonomik kalkınmaya doğrudan fayda sağlamaktadırlar. Çünkü paralarının bankaya yatırılmasının ardından banka kredi yöntemleri sayesinde ihtiyaç duyulan alanlara bu paraları yönlendirecek ve ekonomik hareketlilik sağlanmış olacaktır. Tasarruf mevduatı hesapları, riski düşük ve likiditeye (paraya çevrilebilirlik) sahip bir yatırım aracı olarak kullanılır.

Tasarruf mevduatı sözleşmesi açılabilmesi için mevduat sahibinin gerçek kişi olması, mevduatın ticari bir işlemde kullanılmaması, çek düzenlenmesinin tasarruf mevduatının niteliğini etkilememesi ve hesabın tasarruf mevduatı adına açılmış olması gerekmektedir.

1.1.2.2. Resmi Kuruluşlar Mevduatı Sözleşmesi

TCMB, 2007/1 sayılı Tebliğ 8.maddeye göre, genel bütçe kapsamındaki kamu idareleri, özel bütçeli idareler, düzenleyici ve denetleyici kurumlar, sosyal güvenlik kurumları, yerel yönetimler, mahkemeler, savcılıklar, icra ve iflas daireleri ile tereke hakimliklerine ait hesaplar 'Resmi Kuruluşlar' kategorisi altında ele alınmaktadır. Bu kurumların açmış oldukları mevduat hesapları resmi kuruluşlar mevduatı sözleşmesi kapsamında ter almaktadır (TCMB, 2023).

1.1.2.3. Ticari Kuruluşlar Mevduatı Sözleşmesi

Gerçek kişilere ait ticari işletmeler, çeşitli ortaklık yapıları, kamu iktisadi teşebbüsleri ve bunların bağlı ortaklıkları, iştirakleri ve bağlı şirketleri, yerel yönetimlere ait ticari işletmeler, döner sermayeli kuruluşlar, vakıflar, dernekler, birlikler, sendikalar ve meslek kuruluşları tarafından kurulan veya bunların iştiraki olan ticari işletmeler, kooperatifler, sigorta şirketleri, emeklilik şirketleri ve diğer banka dışı mali kuruluşlar sistematik olarak 'Ticari Kuruluşlar' başlığı altında toplanmıştır ve 2007/1 sayılı Tebliğ 9-b maddesine göre her çeşit ortaklıklara ait hesaplar adi ortaklıklara ilişkin hesaplardır (TCMB, 2023).

1.1.2.4. Bankalar Mevduatı Sözleşmesi

2007/1 sayılı Tebliğ 10-1. maddesine göre; Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, bankalar ve özel kanunlarına göre mevduat kabulüne yetkili bulunan kuruluşlara ait hesaplar 'Bankalar' başlığı altında sınıflandırılır (TCMB, 2023).

1.1.2.5. Diğer Kuruluşlar Mevduatı Sözleşmesi

Vakıflara, derneklere, federasyonlara, sendikalara, tasarruf ve yardımlaşma sandıklarına, elçilik ve konsolosluklara, uluslararası kuruluşların Türkiye'deki büro ve temsilciliklerine, fonlara, apartman yönetimine, noter teminat ve emanetine ait hesaplar ile mahkemeler, savcılıklar, icra ve iflas daireleri ve tereke hakimlikleri nezdindeki hesaplar ve mahkemelerce tevdi mahalli olarak gösterilen paraların hesapları 'Diğer Kuruluşlar' başlığı altında sınıflandırılır (TCMB, 2023). Mevduat sahibinin niteliğine göre sınıflandırmanın yapılamadığı durumlarda mevduat diğer kuruluşlar mevduatı sözleşmesi olarak kabul edilmektedir (Akgün, 2018).

1.1.3. Tasarruf Yetkisi Bakımından Mevduat Hesabı Türleri

Mevduat hesap türleri arasında bulunan tasarruf yetkisi bakımından mevduat hesabı önemli bir ayırım olarak öne çıkıyor. Mevduat sözleşmesi kurulurken bankanın tarafı bir veya birden fazla kişi olabilir. Tek bir kişi ile mevduat sözleşmesi yapılması halinde, tasarruf yetkisi o kişiye veya onu temsil eden bir temsilciye aittir. Ancak mudinin birden fazla olması halinde tasarruf yetkisinde bazı farklılıklar ortaya çıkmaktadır (Akgün, 2018).

Tasarruf yetkisi bakımından mevduat hesapları tek başına tasarruflu (teselsüllü) mevduat sözleşmesi ve birlikte tasarruflu (teselsülsüz) mevduat sözleşmesi olarak ikiye ayrılır.

1.1.3.1. Tek Başına Tasarruflu (Teselsüllü) Mevduat Sözleşmesi

Tek başına tasarruflu diğer bir adıyla teselsüllü¹ mevduat sözleşmesinde hesap sahiplerinden birinin bile paranın tamamını isteyebildiği ve bankanın da ödemeyi yapmak zorunda olduğu sözleşmedir. Banka ilk gelen hesap sahibine hesapta bulunan paranın tamamını öder ve alacaklılara karşı tüm borcundan o an kurtulur. Bu duruma Türk Borçlar Kanunu'nda 169.maddesinde 'müteselsil alacaklılık' denilmektedir. Alacaklılardan herhangi birinin icraya veya mahkemeye başvurduğu kendisine bildirilmediği takdirde banka dilediğine parayı verebilir ve alacaklılar arasındaki hukuki ilişki neticelenmedikçe hesap üzerindeki hakları

¹ Teselsül: Türk hukukunda teselsül kavramı 'bir borçtan dolayı birden çok kişinin sorumlu olması' olarak ifade edilir (Oxford Languages, 2024).

hepsinin eşittir. Kendi payına düşenden fazlasını alan hesap sahipleri aldığı bu fazlalığı diğer hesap sahiplerine ödemekle yükümlüdür (TBK, 2011).

1.1.3.2. Birlikte Tasarruflu (Teselsülsüz) Mevduat Sözleşmesi

Birlikte tasarruflu mevduat sözleşmesi, ancak ortak hesap sahiplerinin birlikte hareket etmeleri ve hesapta birlikte tasarruf yapma yetkisine sahip olmaları durumunda akdedilir. Borçlunun borcunun ifası ancak bütün alacaklılar tarafından müştereken istenebiliyorsa ve borçlu da borcunu bütün alacaklılara müştereken ifa etmekle yükümlü ise buna "elbirliği halinde alacaklılık" denir (Harmankaya, 2024). Birden fazla alacaklıyla yapılan mevduat sözleşmelerinde mudilerin tasarrufları yetkinin varlığı ve koşulları konusunda anlaşma sağlanmadığı durumlarda, elbirliği halinde alacaklı statüsünde tanımlanacaktır (Akgün, 2018). Hesap sahiplerinden birinin borcu için alacaklıların mevduatına haciz koydurabilir ve bu durumda diğer hesap sahipleri icra dairesi tarafından bilgilendirilir. Borcu olan kişinin mevduat üzerindeki payı ile borç ödenir.

1.2. MEVDUAT SÖZLEŞMESİNİN HUKUKİ NİTELİĞİ

Mevduat hesabı açtırıldığında mevduat sahibi ile banka arasında hukuki bir ilişki doğmaktadır ancak hukuki ilişkin niteliği hakkında 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nda bir bilgi yer almamasından ve yargıtay kararlarında da herhangi bir görüş birliği olmamasından dolayı tartışmalı bir konudur (Çallı, 2024). Bu bakımdan çalışmanın bu bölümünde genel kabul gören hukuki nitelikler ele alınacaktır.

Mevduat sözleşmesinin hukuki niteliği; misli şeyleri saklama (usulsüz saklama) sözleşmesi, tüketim ödücü (karz) sözleşmesi, karma sözleşme ve kendine özgü sözleşme olmak üzere dört görüş üzerine yoğunlaşmaktadır.

1.2.1. Misli Şeyleri Saklama (Usulsüz Saklama) Sözleşmesi

Misli şeyleri saklama sözleşmesi, 6089 sayılı Türk Borçlar Kanunu 570.maddesine göre “ saklayanın kendisine bırakılan parayı aynen geri vermek zorunda olmaksızın mislen geri vermesi açıkça veya örtülü olarak kararlaştırılmışsa, o paranın yararı ve hasarı kendisine ait olur. Paranın mühürsüz ve açık olarak bırakılmış olması, örtülü anlaşma sayılır. Saklayan, saklatan tarafından kendisine açıkça yetki verilmedikçe, saklanan değer misli eşya veya kıymetli evrak üzerinde tasarrufta bulunamaz” olarak tanımlanmaktadır (TBK, 2011). Bu maddeden de anlaşılacağı üzere mudi bankaya bırakmış olduğu parayı veya misli eşyayı aynen iade etmek zorunda değildir, onun yerine bırakılan miktar ve nitelikte para veya eşyayı mudiye vererek borcundan kurtulmuş olacaktır. Literatürde bu tarz sözleşmelere usulsüz sözleşme denmektedir. Usulsüz tevdi de paranın saklanması önceliklidir ve burada faiz söz konusu değildir. Hesap sahiplerinin asıl amacı güvendikleri bankalarda paralarının korunmasıdır. İsmnin usulsüz tevdi olmasının sebebi ise, mevduat hesaplarına yatırılan paraların aynen geri alınması değil de mislen geri alınması durumu olduğu içindir. Saklanacak eşyanın mislen iade edilmesi gerekliliği, saklama sözleşmesinin tüketim öduncü sözleşmesiyle yakın olduğunun göstergesidir (Adalı, 2008).

1.2.2. Tüketim Öduncü (Karz) Sözleşmesi

6089 sayılı Türk Borçlar Kanunu 386.maddesine göre “Tüketim öduncü sözleşmesi, ödünç verenin, bir miktar parayı ya da tüketilebilen bir şeyi ödünç alana devretmeyi, ödünç alanın da aynı nitelik ve miktarda şeyi geri vermeyi üstlendiği sözleşmedir” ifadesi yer almaktadır (TBK, 2011). Bu maddeden de anlaşılacağı üzere ödünç alan kişi ödünç aldığı şeyin aynı miktarını, tüketilebilen bir şey ise aynı nitelikleri taşıyan bir benzerini karşı tarafa vermesi gerekmektedir. Ayrıca tüketim öduncü sözleşmelerinde taraflar eğer bir faiz oranı belirlememişse sözleşme sonunda faiz ödemesi yapılmaz.

Tüketim öduncü sözleşmesinin bir diğer adı da ‘karz’ sözleşmesidir. Karz sözleşmelerinde öduncü alan kişi, belirli bir gün belirlenmediği takdirde borcunu ilk istemden başlayarak altı hafta sonra verebilme hakkına sahiptir (mad.392) ve ödünç alınan şey para ile değil de kıymetli evrak veya ticari bir mal ile ödenecek ise o dönemin piyasa değeri üzerinden hesaplanır ve borç ödenir (mad.391). Ödünç alan kişi ödeme zamanı geldiğinde ödeme güçlüğüne düşmüş ise ödünç veren kişi ödünç konusunun tesliminden kaçınabilir (mad.390) ve

ödünç alan, ödünç aldığı şeyi teslim ederken veya ödünç veren teslim alırken yükümlülüklerini hukuka ve kurallara uygun olarak yerine getirmediklerinde altı ayı geçtiği zaman sözleşme zamanaşımına girmiş olur (mad.389) (TBK, 2011).

1.2.3. Karma Sözleşme

Misli şeyleri saklama, tüketim ödünçü ve vekalet sözleşmesinin özelliklerini taşıyan karma bir sözleşmedir. Karma sözleşme olarak nitelendirilebilmesi için illaki misli şeyleri saklama, tüketim ödünçü ve vekalet sözleşmesinin olmasına gerek yoktur. Örneğin kira sözleşmesi ve kira ile vekalet sözleşmelerinin özelliklerini aynı anda taşıyan sözleşmeler de karma sözleşme olarak nitelendirilir. Yani iki veya daha fazla sözleşme türünün özelliklerini aynı anda taşıyan sözleşmelerdir. Karma sözleşmelerinin nasıl bir hukuki hükümlere göre nitelendirileceği tartışmalı bir konudur.

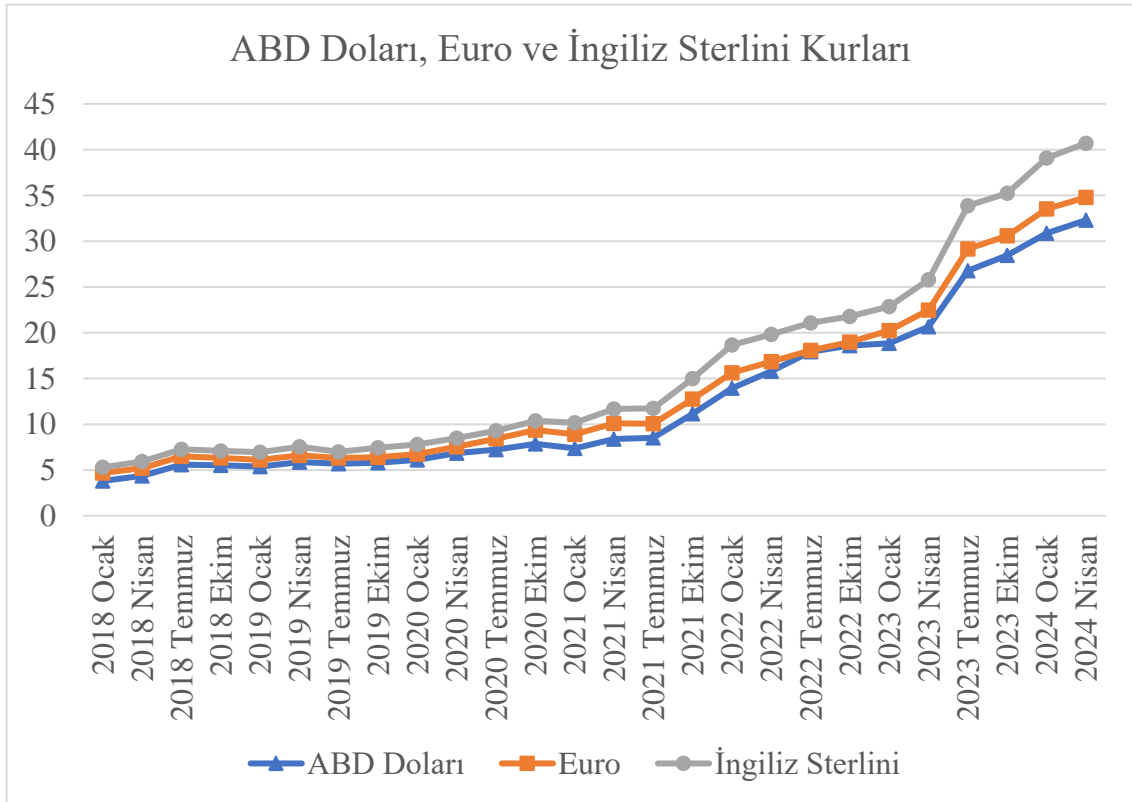
1.2.4. Kendine Özgü Sözleşme

Kendine özgü sözleşmenin öğretide yer alan diğer bir adı da “sui generis” tir. Kanunda belirtilmiş sözleşmelerden farklı yapı ve unsura sahip olan sözleşmelerdir. Burada Yargıtay 11.Hukuk Dairesi'nin vermiş olduğu karara göre; “*mevduat sözleşmesi ödünç ile usulsüz tevdi sözleşmelerinin niteliklerini taşıyan kendine özgü bir sözleşmedir...*” (Yargıtay, 11.H.D). Buradan da anlaşılacağı üzere hangi görüşün kabul edileceğinin bir önemi olmaksızın kendine özgü kuralları olan bu sözleşmeler kanun koyucular tarafından düzenlenmiş olan mevduatlardan farklı bir özellik taşıması gerekmektedir (Akgün, 2018).

1.3. KUR KORUMALI MEVDUAT HESABI

1980’li yılların başlarında ülkemizde döviz piyasasında liberalleşme etkileri görülmeye başlamıştır. İlk olarak 25.02.1930 tarih ve 1567 sayılı Türk Parasın Kıymetini Koruma Hakkında Kanun düzenlenerek döviz işlemleri sistemi ortaya atılmıştır. Ardından 29.12.1983 tarih ve 28 sayılı karar ile yeniden düzenlemeye gidilmiştir. Nihayet 11.12.1989 tarih 32 Kararla Türk lirası konvertibl hale getirilmiştir. Bu düzenlemeler sonucunda bireyler ve kuruluşlar hem Türk lirası hem de yabancı para birimlerinde mevduat hesabı açabilir ve yatırımlarını bu hesap aracılığıyla değerlendirebilir (Kal, 2019). Ülkemiz cumhuriyet döneminden günümüze kadar olan süreçte birçok ekonomik kriz ile karşı karşıya kalmıştır. Karşılaşılan bu krizlerle mücadele edebilmek adına çeşitli maliye ve para politikaları uygulayarak istikrar sağlanmaya çalışılmıştır. Ancak uygulanan esnek döviz kuru politikası ve finansal serbestlik neticesinde yabancı para birimine olan talebi arttırmıştır. Son dönemlerde ülkemizin mücadele etmek zorunda kaldığı en önemli etkenler enflasyon ve ulusal paramızın diğer para birimleri karşısındaki değerinin düşük kalması durumudur.

Grafik 1.1. Türkiye’de 2018 Ocak – 2024 Nisan Yılları Arasında ABD Doları, Euro ve İngiliz Sterlini Kurlarında Meydana Gelen Artış ve Şoklar (Üç Aylık – TL)

Kaynak: TCMB, EVDS’den alınan verilerle yazar tarafından oluşturulmuştur.

Türkiye ekonomisinin yakın dönemde karşı karşıya kaldığı kur dalgalanmalarına bakıldığında; 2018 yılının Temmuz ayında kurlarda ufak bir şok yaşandığı görülmektedir. Bu şokun etkisi hafifledikten sonra döviz kuru belirli bir trend içerisinde yükselişini sürdürmüştür. 2020 yılının Ekim ayından 2021 yılı Ocak ayına kadar geçen sürede kurlarda azalış görülse de 2021 yılının Temmuz ayından itibaren ani bir şok yaşanmış olup, 2022 Ocak ayına kadar hızlı bir artış gözlemlenmiştir. 2022 Ocak ayında kurlardaki dalgalanma hızını düşürerek artmaya devam etmiş ancak 2023 Nisan ayından itibaren yaşanan ani şok karşısında artış hızı sürekli hızlanmıştır ve dönem sonuna kadar artarak devam etmiştir. 2018 yılında Ocak ayında dolar kuru 3,81, euro kuru 4,68 ve sterlin kuru 5,29 seviyesinde iken 2024 yılı Ocak ayında dolar kuru 30,86, euro kuru 33,52 ve sterlin kuru 39,08 değerine ulaşmıştır. Geçen bu süre zarfı alıcı ve satıcıların kararlarını etkilemede önemli ölçüde rol oynamaktadır. Bu etkiler ülke ekonomisini de olumsuz yönde etkileyerek özellikle enflasyon üzerinde müthiş bir baskı oluşturmaktadır (Zuhal & Göcen, 2023).

Döviz kurlarında ve enflasyonda meydana gelen bu dalgalanmalar sonucunda kişilerin ve kurumların ekonomi ve finans sistemine olan güvenleri kırılmıştır. Ekonomi yönetimi de bu duruma karşın dövize olan talebin kırılması açısından yeni ekonomik politikalara başvurmuşlardır.

Meydana gelen bu enflasyon olgusunun ardından 2021 yılının Eylül ayından itibaren geleneksel olmayan politika dönemine gidilmeye başlanmıştır. Yaşanan bu ani şoklara ve şiddetli dalgalanmalara engel olabilmek adına geleneksel olmayan bir uygulama olarak KKM uygulamasına başvurulmuştur. Daha önce de Türkiye ekonomisinde uygulanmış olan Döviz Çevrilebilir Mevduat, Kredi Mektuplu Döviz Tevdiat Hesapları ve Süper Döviz Hesabı'na benzer olarak 21 Aralık 2021 tarihinde Kur Korunmalı Mevduat uygulaması gündeme getirilmiştir. Bunun için Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ve Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından duyuru yapılmıştır (Kartal, 2024).

1.3.1. Kur Korumalı Mevduatların Özellikleri ve Amaçları

TCMB 21 Aralık 2021 tarihinde yayımlanmış olduğu Döviz Tevdiat Hesaplarından Türk Lirası Vadeli Mevduata Dönüşümün Desteklenmesine İlişkin Basın Duyurusunda (TCMB, 2021-62);

- 20 Aralık 2021 tarihinde ABD doları, Euro ve İngiliz sterlinin cinsinden döviz tevdiat hesabı veya katılım fonu bulunan vatandaşların hesaplarını vadeli Türk lirası mevduat veya katılım hesabına dönüştürmeleri neticesinde sağlanacak olan desteklerden faydalanabilecekler,
- Hesaplar 3, 6 ve 12 ay vadeli olarak açılacaktır,
- Vadeli hesaplara işlenecek faiz / kâr payı ile hesabın açılış ve kapanış tarihleri arasındaki kur farkından hangisi daha yüksek olursa hesap sahibine onun ödemesi yapılacaktır,
- Vade dolduğu zaman o günün kuru ile hesaplanacak tutar ana para ve faiz / kâr payı tutarından fazla ise aradaki farkı TCMB karşılayacaktır,
- Vade dolmadan hesaptan para çekme işlemi gerçekleşirse hesap sahibi hiçbir destekten faydalanamayacaktır.

T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı 24 Aralık 2021 yayımlanmış olduğu Kur Korumalı TL Vadeli Mevduatla ve Katılma Hesaplarına İlişkin Uygulama Esasları Hakkında Basın Açıklamasında (TC HMB, 2021);

- Türkiye'de ikamet eden gerçek kişiler bu uygulamadan birden fazla kez ve herhangi bir alt veya üst sınır olmaksızın yararlanabilirler,
- Bankalar nezdinde bu hesaplar mevduat ve katılma hesapları şeklinde olacaktır,
- “Kur Korumalı TL Vadeli Mevduatlara ve Katılma Hesapları” 21.12.2021 tarihinden itibaren 3, 6, 9 ve 12 ay olmak üzere 4 vadede açılacaktır,
- Bu hesaplarda esas alınacak vade başı, vade sonu kuru olarak; Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın saat 11'de açıkladığı USD/TRY, EUR/TRY ve GBP/TRY döviz alış kurları kullanılacaktır,
- Vadesi dolduğunda kur farkının tamamı Hazine tarafından Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na gönderilecek ve hesap sahibine aynı gün ödenecektir,
- Hesabı müşteriler istediği zaman kapatabileceklerdir ancak vade dolmadan kapatılan hesaplarda hesabın açıldığı gündeki TCMB ABD Doları, İngiliz Sterlini ve altının alış kuru ile hesabın kapatıldığı tarihte saat 11.00'de açıklanan TCMB ABD Doları, İngiliz Sterlini ve altının

alış kurundan düşük olan üzerinden hesaplama yapılacaktır ve hesap vadesiz hesapmış gibi faiz oranı uygulanarak müşteriye ödeme yapılacaktır,

- Tüm bu uygulama esaslarında Hazine ve Maliye Bakanlığı değişiklik yapmaya yetkili kurumdur.

21 Aralık 2021 tarihinde Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiş olan bu Kur Korumalı Mevduat Hesabının asıl amacı ellerinde ABD Doları, Euro ve İngiliz Sterlini bulunan döviz sahiplerinin dövizlerini kurda meydana gelen dalgalanmalara karşı korumaktır. 30.12.2021 tarihinde bu döviz kurlarına ek olarak altın cinsinden mevduatlar da uygulamaya dahil edilmiştir. Yukarıda da bahsedildiği gibi Döviz Dönüşümlü Kur Korumalı Mevduat Hesabı ve Kur Korumalı TL Mevduat Hesabı olmak üzere iki türü olan mevduat hesapları uygulamaya bakıldığında aynıdır sadece vade sonunda DKKM uygulamasında kurlar faiz ve ana paradan fazla ise aradaki farkı TCMB, Kur Korumalı TL Vadeli Mevduat uygulamasında ise aradaki kur farkını Merkez Bankası ödeyecektir. Diğer bir farklılık ise iki türün ilk yayımlandığı dönemde müşteri profilleri farklıdır (Kaya, 2022).

1.3.2. Kur Korumalı Mevduatların Avantajları ve Dezavantajları

İnsanların ellerinde bulundurduğu birikimlerini ekonomiye kazandırarak ani bir şekilde artan döviz kurlarını dengelemek isteyen TCMB ve HMB'nin ortak projesi olan Kur Korumalı Mevduat uygulamasına birikimlerini yatıran birçok kişi bulunmaktadır. Bu yüzden uygulamanın kişiler açısından, bankalar açısından ve TCMB ve HMB tarafından belli başlı olumlu ve olumsuz yönleri olmuştur. Avantajlarına bakacak olursak; mevduat sahipleri vade sonunda asla bir kayıp yaşamayacaklar ve paralarını hem kur farkına karşı korumuş olacaklar hem de faiz getirisi elde etmiş olacaklardır. Ayrıca mevduat sahipleri vergilendirme konusunda istisna kategorisinde yer almaktadırlar. Bankalar açısından baktığımızda, vade sonunda hesaplarda kur farkı meydana geldiği takdirde aradaki farkı TCMB veya HMB ödeyeceğinden sadece faizini ödeyeceklerdir. TCMB ve HMB açısından bakıldığında ise, hane halkının elinde bulunan birikimlerini piyasaya sunduğundan dolayı döviz kurlarındaki dalgalanmayı kontrol altına almıştır, ardaki kur farkı kadarını ödeyeceğini garanti verdiği için ötürü TL cinsinden mevduatlarda artışı sağlamışlardır (Erdil, 2023).

Dezavantajlarına bakacak olursak; mevduat sahipleri, mevduat hesabı açtırırken o günün kur değerine göre hesap açtırırlar vade sonunda da son günün kur değerine göre getirileri hesaplanır ancak mevduat sahibi örneğin 3 ay vadeli hesap açtırdığında euro kurun güncel

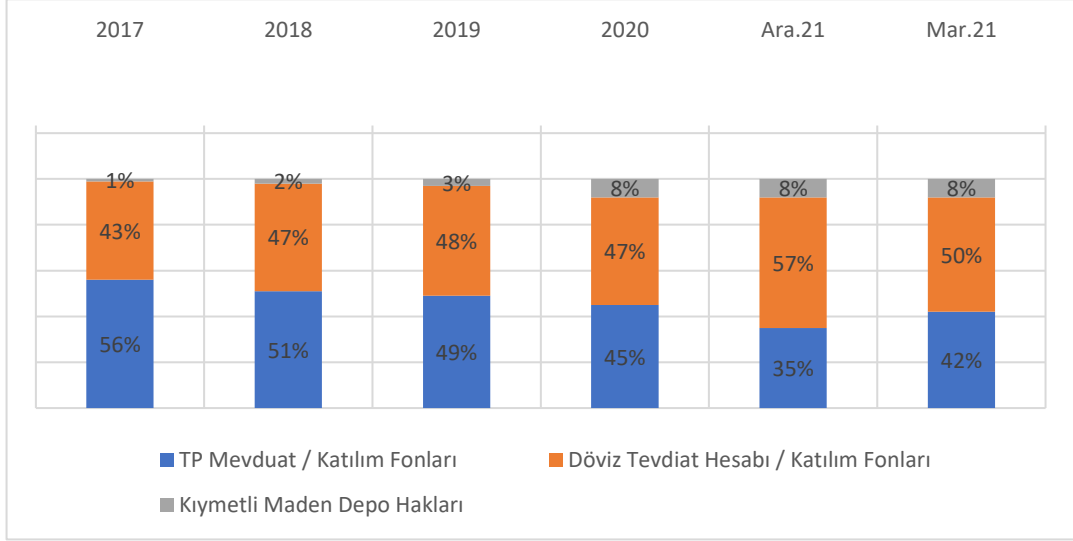
değeri 18,1639 TL iken 1 ay sonra 19,6004 olduğunda hesaplarını bozma işlemi yapamazlar bozdukları taktirde hiçbir getiri elde edemezler. Bankalar açısından bakıldığında; mevduat hesabı sahipleri vadesi dolmadan hesaplarını bozdukları zaman HMB veya TCMB herhangi bir kur farkı ödemesi yapmayacaktır ve bunun sonucunda bankaya para girişi sağlanmamış olmaktadır. Ayrıca vadesiz hesapları olan müşterileri de KKM uygulamasına geçtiklerinde faiz ödemesi yapmak zorunda kalacaklarından dolayı dezavantajlı konumuna düşmektedirler. En büyük dezavantajının bulunduğu TCMB ve HMB açısından bakarsak; kurlarda meydana gelen farkı ödeme garantisi verdiklerinden dolayı büyük bir külfet yüklemiştir ve önemli ölçüde devletin vergi kaynağını vergi istisnaları getirerek azaltmış olmuşturlar bu da bütçeye bir külfet olarak yansımaktadır (Erdil, 2023).

1.3.3. Kur Korumalı Mevduatların Muhasebeleştirilmesi

Kur Korumalı Mevduatların muhasebeleştirilmesi kişilerin veya tüzel kişilerin finansal tabloları daha doğru ve eksiksiz görebilmesi açısından oldukça önemlidir. Ayrıca muhasebeleştirilen bu hesaplar döviz kuru dalgalanmalarından kaynaklanan kar veya zararın düzenli bir şekilde takip edilmesine de olanak sağlar ve bu sayede döviz kuru hareketlerinden kaynaklanan risklerin de önüne geçilmiş olur. Böylece muhasebeleştirilen hesaplarda mali durum doğru ve şeffaf bir biçimde raporlanmış olur.

Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) tarafından 2022 yılında yayımlanan duyuruya göre, KKM hesapları TEFRS ve BOBİ FRS hükümleri esas alınarak muhasebeleştirilecektir.

Grafik 1.2. Mevduatın Gelişimi

Kaynakça: BDDK verileri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur (BDDK, 2022).

Mart 2022 tarihinde BDDK tarafından yayımlanan bu grafiğe göre toplam mevduatın 2.501 milyar TL'si TP mevduat / katılım fonlarından, 3.006 milyar TL'si döviz tevdiat hesabı / katılım fonlarından ve 465 milyar TL'si kıymetli maden hesaplarından oluşmaktadır. Mart 2022 de 3.006 milyar TL olan döviz tevdiat hesabı Eylülde 3.811 milyar TL'ye, haziranda 3.384 milyar TL'ye ve aralıkta 3.547 milyar TL değerlerine gelmişlerdir (BDDK, 2022).

Kur Korumalı Mevduatların muhasebeleştirilmesi esasları TFRS kapsamında şu şekildedir (KGK, 2022);

- İlgili hesaplar TFRS 9 gereklilikleri çerçevesinde ilgili şirketler tarafından işlenecektir ve gerçeğe uygun değerdeki değişimin kar veya zarara yansıtılarak yapılması gerekmektedir,
- Bu gereklilik nedeniyle ilgili ürün şirketlerin yıllık mali tablolarında yer almaktadır. Finansal yatırım sınıfında ve ürünün gerçeğe uygun değerinde raporlanmalıdır. Değişiklikler dönem sonunda gelir tablosuna ve diğer kapsamlı gelire kaydedilir. "Yatırım faaliyetlerinden gelir/giderler" kalemine yansıtılmalıdır.

Kur Korumalı Mevduatların muhasebeleştirilmesi esasları BOBİ FRS kapsamında şu şekildedir (KGK, 2022);

- KKM hesabı "Diğer finansal araçlar" kategorisinde değerlendirilmelidir. Değerdeki değişim sonuçlara kar veya zarar olarak yansıtılıp ölçülmeli,
- Bu durumdan dolayı belirtilen ürün şirketlerin mali tablolarında yer almaktadır. Ürünün gerçeğe uygun değeri “finansal yatırımlar” sınıfında rapor edilmelidir. Şirketin dönem sonu kâr/zarar tablosunda yer alan “mali rapor” da meydana gelen değişiklikler “Finansal Yatırımlar Değer Artış Kazançları veya Finansal Yatırımlar Değer Azalış Zararları” kalemine yansıtılmalıdır.

1.4. KUR KORUMALI MEVDUATLARIN MALİYETİ

Kur Korumalı Mevduat uygulaması, mevduat faiz oranının yanı sıra döviz kurlarındaki değişimin farkı da eklenerek daha yüksek getiri elde etme imkânı sağlayan bir mevduat türüdür. Kur farkını ödeme garantisi verdiği için mevduat sahipleri için güvenilir bir kaynaktır. Ancak oluşan bu kur farkının maliyetini Hazine ve Maliye Bakanlığı ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası üstlendiğinden dolayı bir bütçeye ek bir gider olarak yansımaktadır.

1.4.1. Hazine ve Maliye Bakanlığı'na Maliyeti

Kur Korumalı Mevduat uygulamasında, TL cinsinden mevduat hesaplarından KKM hesaplarına geçen mevduat sahiplerinin vade başlangıcındaki kur değeri ile vade sonundaki kur değeri farklı ise aradaki kur farkını ödeme garantisi veren kurum HMB'dir. Ancak burada belirtilmesi gereken husus şudur ki; vade başlangıcındaki kur değeri, vade sonundaki kur değerinden daha büyükse mevduat hesabının bulunduğu banka yalnızca mevduat faizi ödeyecek olup, vade başlangıcındaki kur değeri vade sonundaki kur değerinden daha küçükse arada oluşan kur farkını HMB ödeyecektir.

Para Politika Kurulu, 20 Temmuz 2023 tarihli kararında makro finansal istikrarı sağlamak ve finansal piyasaların etkinliğini arttırmak amacıyla sadeleşme sürecine başladıklarını açıklamıştır. Bu çerçevede Temmuz 2023 tarihinden itibaren kur farkı ödemelerinin TCMB'ye aktarılmasına karar verilmiş ve KKM uygulaması son bulana kadar kur farkı ödemelerinin TCMB tarafından yapılmasına karar verilmiştir (TCMBPPK, 2023).

Tablo 1.1. KKM Uygulamasının Hazineye Maliyeti (Mart 2022 – Temmuz 2023)

AYLAR	MİLYON TL	AYLAR	MİLYON TL
MART 2022	11.700	OCAK 2023	1.553
NİSAN 2022	4.500	ŞUBAT 2023	632
MAYIS 2022	4.800	MART 2023	0
HAZİRAN 2022	16.100	NİSAN 2023	650
TEMMUZ 2022	23.400	MAYIS 2023	1.634
AĞUSTOS 2022	15.000	HAZİRAN 2023	20.600
EYLÜL 2022	9.300	TEMMUZ 2023	34.500
EKİM 2022	6.700		
KASIM 2022	0		
ARALIK 2022	973		

Kaynakça: Hazine ve Maliye Bakanlığı, Aylık Bütçe Bülteni verileri alınarak yazar tarafından oluşturulmuştur (HMB, 2024).

21 Aralık 2021’de uygulamaya konulan KKM uygulaması en az 3 ay vade ile açıldığından dolayı ilk vade sonu Mart ayıdır ve HMB kur farkını ilk 2022 yılı Mart ayında ödemiştir. Tabloya bakıldığında 2022 yılında en yüksek maliyetin Haziran ve Temmuz aylarında gerçekleştiğini söyleyebiliriz. Bu artışların sebebi artan döviz kuru dalgalanmaları ve enflasyondaki yükseliştir. Yıl sonunda maliyetlerin düştüğünü ve bunun sebebinin ise döviz kuru dalgalanmalarını stabilize edici etkilerden kaynaklandığı söylenebilir. 2023 yılına bakıldığında ise, Haziran 2023’e kadar maliyetinin ortalama olarak yakın seyirlerde olduğunu ancak Haziran ve Temmuz aylarında maliyetin çok yüksek olduğu gözlemlenmektedir. Hazine tarafından kur farkı ödemelerinin en yüksek olduğu dönem Temmuz 2023’tür. Sonrasında Para Politikası Kurulu kararı ile kur farkı ödemeleri TCMB’ye devredildiği için Hazine artık kur farkı ödemesi gerçekleştirmemektedir.

1.4.2. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na Maliyeti

TCMB analitik bilançosu kalemleri incelendiğinde, TCMB tarafından yapılan ödemelerde aktif tarafta iç varlıklar altında “Diğer” kaleminin arttığı, buna paralel olarak pasif tarafta “Bankalar Mevduatı” kaleminin arttığı görülmektedir (Kartal, 2024).

Tablo 1.2. KKM Uygulamasının Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na Maliyeti (000 TL) (Mart 2022 – Mayıs 2024)

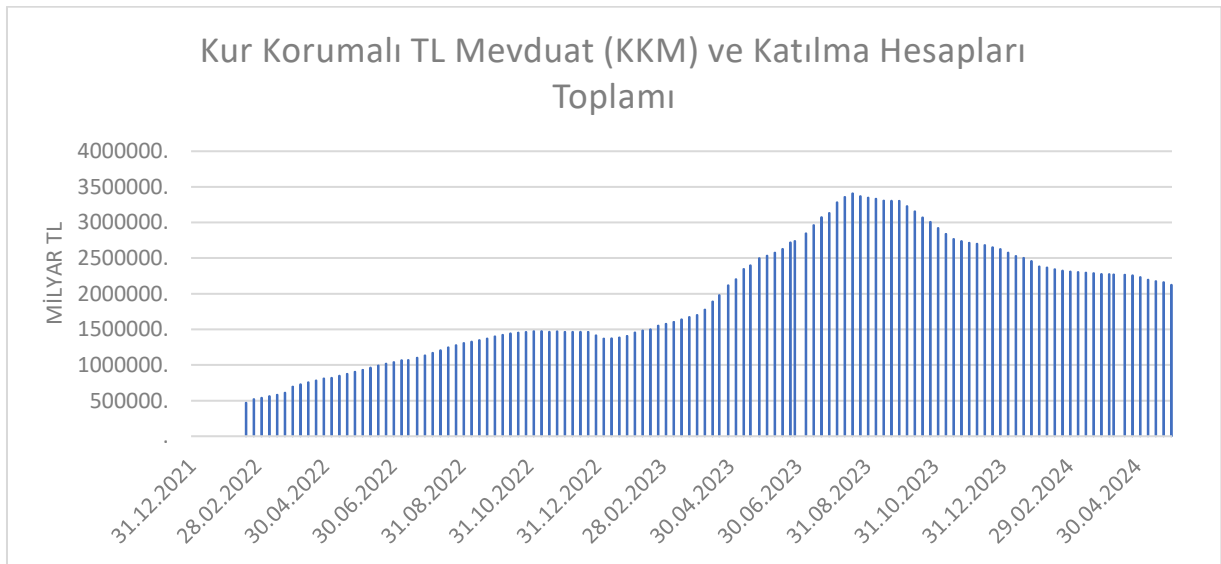
AYLAR	AKTİF – İÇ VARLIKLAR / DİĞER	PASİF – MB PARASI / BANKALAR MEVDUATI	AYLAR	AKTİF – İÇ VARLIKLAR / DİĞER	PASİF – MB PARASI / BANKALAR MEVDUATI
MART 2022	7.121.586	404.990.532	MAYIS 2023	16.564.375	669.396.415
NİSAN 2022	25.230.522	431.589.810	HAZİRAN	81.450.507	703.024.872
MAYIS 2022	-36.774.787	511.627.646	TEMMUZ 2023	354.533.486	825.387.598
HAZİRAN	-39.748.465	587.839.841	AĞUSTOS	703.502.138	1.161.166.706
TEMMUZ 2022	-43.985.656	580.762.847	EYLÜL 2023	768.127.011	1.675.370.862
AĞUSTOS	-10.916.426	549.593.369	EKİM 2023	817.147.923	1.535.540.200
EYLÜL 2022	-15.293.630	619.361.312	KASIM 2023	847.664.955	1.842.917.480
EKİM 2022	-39.390.607	615.990.918	ARALIK 2023	894.755.874	1.807.151.289
KASIM 2022	-44.847.452	629.797.184	OCAK 2024	909.021.360	1.412.099.108
ARALIK 2022	-41.220.401	700.839.269	ŞUBAT 2024	899.351.695	1.707.988.564
OCAK 2023	-49.247.774	649.933.295	MART 2024	895.899.857	1.946.332.022
ŞUBAT 2023	-78.748.451	612.924.792	NİSAN 2024	871.741.937	1.980.492
MART 2023	57.161.535	723.151.172	MAYIS 2024	902.996.386	2.575.469.716
NİSAN 2023	81.016.165	713.573.889			

Kaynakça: TCMB, EVDS, Analitik Bilanço, verileri alınarak yazar tarafından oluşturulmuştur (TCMB, EVDS, 2024).

TCMB analitik bilançosuna baktığımızda, aktif tarafında iç varlıklar altında “Diğer” kaleminde Mart 2023 tarihine kadar bakiyeler hep eksiye görülmektedir, ardından KKM

uygulamasının kur farkı ödemeleri yapılmaya başlandıktan sonra Haziran 2023'te 81 milyar TL olan bakiye, hızla artan kur düzeyleri ve HMB'nin kur farkı ödemelerini TCMB'ye devretmesi sonucunda Temmuz 2023'te yaklaşık olarak 354 milyar TL'ye yükselmiştir. Ağustos 2023'te bu değer neredeyse ikiye katlanmış ve uygulama sonuna kadar artarak devam etmiştir. Bunun karşılığında pasif tarafta Merkez Bankası parası altında "Bankalar Mevduatı" kaleminde ise aynı şekilde Temmuz 2023'te HMB'nin kur farkı ödemelerini TCMB'ye devretmesi sonucunda Ağustos 2023'te bir önceki aya kıyasla neredeyse iki katına çıkmıştır ve giderek artmaya devam etmiştir. Burada ayrıca belirtilmesi gereken husus şudur ki; bu iki kalem yalnızca KKM ödemesini kapsamamaktadır, bunun dışında ödemeleri de kapsamaktadır. Bu yüzden sadece bu iki kaleme bakarak TCMB üzerindeki maliyeti bunlardır diyemeyiz. Ancak aynı dönemlerde artışların yaşanması KKM kaynaklı artışlar olduğunun belirgin bir örneğidir (Kartal, 2024).

Grafik 1.3. KKM ve Katılma Hesaplarının Toplamı (31 Aralık 2021- 30 Nisan 2024 tarihleri arası haftalık verileri)

Kaynak: BDDK verileri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur (BDDK, 2024).

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) haftalık bülteninde yer alan "Kur Korumalı Mevduat (KKM) ve Katılma Hesapları" başlığı adı altında yayınlamış olduğu veriler doğrultusunda, KKM sisteminin uygulandığı sistem boyunca toplam KKM hesabı ve Katılım hesabındaki bakiyenin toplam 231 milyar TL civarında olduğu söylenebilir. Özellikle 2023 yılında döviz kurlarında meydana gelen dalgalanmalara karşı mevduat sahipleri paralarını bu mevduat türlerine yatırarak kur riskine karşı korumayı amaçlamışlardır ve 3.5 milyar TL'ye kadar yükselmiştir. Bu kadar yüksek rakamlarla açılan hesapların en ufak kur farkında dahi bütçeye yükleyeceği yük olacağı açıkça görülmektedir. Bütçeye yüklemiş olduğu bu yükler

neticesinde parasal genişlemeye yol açmış ve yapılması planlanan kamu yatırımlarının ya da sosyal yardım ve harcamalarının kısıtlanmasına / yapılamamasına neden olmuştur.

1.5. KUR KORUMALI MEVDUAT BENZERİ UYGULAMALAR

Ülkemizde 21 Aralık 2021 tarihinde uygulamaya konulmuş Kur Korumalı Mevduat Hesabı uygulaması ile aynı amaç ve doğrultuda daha öncesinde de birtakım uygulamalar gündeme getirilmiş, döviz kurlarını dengede tutmak amaçlanmıştır. Ancak bu uygulamalar belirli bir süre sonunda başarılı olamayınca yürürlükten kaldırılmıştır. Kur korumalı mevduat uygulamasına benzer uygulamalar 1967 yılında yürürlüğe giren Döviz Çevrilebilir Mevduat uygulaması ve 1976 yılında yürürlüğe giren Kredi Mektuplu Döviz Hesabı ve Süper Döviz Hesaplarıdır.

1.5.1. Döviz Çevrilebilir Mevduat

6 Ekim 1973 tarihinde Arap-İsrail Savaşı'nın ardından OAPEC (Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Birliği) 'in İsrail'i destekleyen Batılı ülkelere karşı petrolü siyasi koz olarak kullanmaya başlaması, tüm küresel ekonomiyi sarsacak bir krizin önünü açtı. OPEC'in petrol fiyatlarını dörde katlaması sonucunda "Petrol Krizi" olarak adlandırılan bu olay meydana geldi ve özellikle gelişmekte olan ülkeler olumsuz etkilendi. Türkiye'de bu bunalımlardan fazlasıyla etkilenen ülkelerden biri oldu (Öztürk & Saygın, 2017).

Türkiye'de Petrol Krizinin başlamasıyla birlikte dış ticaret açığı giderek artmaya devam etmiştir bunun sonucunda da 9 Haziran 1967 günü Resmî Gazete 'de yayınlanan tebliğ ile birlikte Döviz Çevrilebilir Mevduat Hesabı (DÇM) yürürlüğe girmiştir. DÇM uygulaması ülkemizde 1967-1973 dönemi ve 1975-1978 dönemi olmak üzere iki dönemde uygulanmıştır (Dönek, 1995; Öztürk & Saygın, 2017).

DÇM uygulamasının asıl amacı yabancı ekonomilerden Türk ekonomisine döviz akışının sağlanması ve dış ticaret açıklarının kapatılmasıdır. Yurt içi veya yurt dışındaki gerçek veya tüzel kişiler tarafından Türkiye'deki bankalara açtıkları döviz hesaplarıdır. Burada tutulan dövizler bankalar aracılığıyla TCMB'ye devredilir ve hesap sahibine güncel kur üzerinden Türk lirasını kullanma hakkı tanınmaktadır. Döviz kurunda yaşanan kur farklarının geri ödenmesi

Hazine tarafından garanti altına alınmakta olup, devalüasyonlardan etkilenmemektedir. DÇM hesapları yüksek faiz neticesinde kar garantisi sağlamak ve devlet destekli olduğu için risksiz bir uygulama olmaktadır (Dönek, 1995).

1978 yılından itibaren kur farkının Hazine tarafından ödenmesi önemli bir sorun haline dönüşmüş ve 1979'da IMF ile stand-by anlaşması imzalanarak DÇM borçları ertelenmiştir. 1989 yılında da tüm DÇM borçlarının tamamı kapatılarak Türkiye ekonomisinin gündeminden kaldırılmıştır (Akbulak, 2021).

1.5.2. Kredi Mektuplu Döviz Tevdiat Hesabı ve Süper Döviz Hesabı

DÇM uygulamasının Türkiye ekonomisinin gündeminden kaldırılmasının ardından 1976 yılında, yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın birikimlerinin ülke ekonomisine kazandırılarak döviz açığının kapatılması amacıyla işçi döviz hesapları açılmaya başlanmıştır. Bu hesaplar karşılığında, yurt dışında yaşamakta olan vatandaşlarımıza Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na hesap sahipleri adına "Kredi Mektubu" veya "Süper Döviz Hesabı Cüzdanı" düzenlenmiştir. Kredi Mektuplu Döviz Tevdiat Hesabı (KMDTH) ve Süper Döviz Hesapları (SDH) birbirinden farklı ve bağımsız olarak işleme tabilerdir. Uygulama yurt dışında yaşayan vatandaşlarımız tarafından oldukça ilgi görmüş, 1976 yılından 1980 yılına kadar geçen sürede KMDTH toplamı 304 milyon euro yükselmiş, 1980'li yıllarda daha da artarak 1990 yılında 5,8 milyar euroya yükselmiştir. Ardından yurt içi faiz oranlarını düşük seviyede tutmaya çalışma politikaları sonucunda sermaye kaçıışları meydana gelmiştir ve 1994 yılında ekonomik kriz meydana gelmiştir. TCMB uygulamış olduğu KMDTH'lere ek olarak, Süper Döviz Hesabı'nı devreye aldı ve SDH ile birlikte döviz hesapları giderek artmış, 2003 yılında da 13,8 milyar euroya ulaşmıştır. 1970'li yıllardan 2000'li yıllara kadar bu hesaplar TCMB'nin döviz rezervlerinin büyük çoğunluğunu oluşturmuştur. TCMB, 2003 yılından itibaren işçi dövizleri hesaplarını kademeli olarak azaltılmaya yönelik bir yol izlemiştir böylece KMDTH ve SDH faiz oranlarını düşürmüştür. Bunun sonucunda 13,8 milyar euro olan işçi döviz hesapları 2013 yılına kadar geçen sürede 9,6 milyar euro azalarak 4,2 milyar euro düzeyine kadar gerilemiştir ve uygulamalar giderek önemini kaybetmiştir (TCMB, 2013-72).

2014 yılında yayınlanan Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı Karar ile Başbakanlık Hazine Müsteşarlığının 2008-32/34 Sayılı Tebliğine İlişkin Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (I-M sayılı) Genelgesi, 8.10.20213 tarih ve 28789 sayılı Resmî Gazete 'de

yayımlanan karara göre, 2014 yılından başlayarak kademeli olarak bu uygulamalara son verilmesi kararlaştırılmıştır. 1.1.2014 tarihinden itibaren de yeni hesap açılmayacağı duyurulmuştur (TCMB, 2013-12).

DÇM, KMDTH ve SDH uygulamaları KKMH uygulamasına benzer uygulamalardır. Ancak bariz farklılıklar söz konusudur. Örneğin, DÇM ve SDH uygulamaları yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın tasarruflarını yurt içinde döviz ihtiyacını karşılamak amacı taşırken, KKM uygulamasında önce yurt içindeki vatandaşların daha sonra da yurt dışındaki vatandaşların döviz hesaplarını TCMB'ye aktarılmasını ve oluşan potansiyel döviz talebini sınırlandırmayı amaçlamıştır. KKMH uygulamasından önceki uygulamalar yurt içine döviz akışını sağlarken, KKM ülke içinde yer alan birimler arasındaki döviz hareketlerine odaklanmıştır. Bu ayrımla beraber birtakım benzerlikler de vardır. Örneğin, DÇM'de ve KKMH'de meydana gelecek kur farkının kamu tarafından ödeneceği garantisi vardır (Kartal, 2024).

II. BÖLÜM: DÖVİZ KURUNUN TEORİK VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ

Kur Korumalı Mevduatlar hakkında verilen genel bilgilerden sonra çalışmanın ikinci bölümünde döviz kurları hakkında bilgilere, döviz kuru teorilerine ve döviz kuru sistemlerinin tarihsel gelişimine yer verilecektir.

2.1. DÖVİZ KURU TANIMI VE TÜRLERİ

Çalışmanın bu başlığında döviz kurlarının ekonomideki rolünü anlayabilmek adına tanımı ve türleri alt başlıklar halinde incelenecektir.

2.1.1. Döviz Kurunun Tanımı

Döviz kuru en basit tanımıyla, bir ülkenin parasının başka bir ülkenin parasına karşılık sahip olduğu değerdir. Diğer bir ifadeyle ülkenin ulusal para biriminin diğer ülkelerinin parasal birimine olan oranıdır. Yabancı para birimi başına ulusal para miktarını ifade etmeye “dolaysız kotasyon” (direct quotation) ya da “Avrupa yöntemi” (European terms) denilmektedir. Örneğin; 32,20 TL/\$ ifadesi dolar başına 32,20 TL'nin karşılık geldiğini ifade eder. Bir birim ulusal para karşılığı olan yabancı para miktarı biçiminde ifade edilmesine ise “dolaylı kotasyon” (indirect quotation) veya “Amerikan yöntemi” (American terms) denilmektedir. Örneğin; 32,20 TL/\$ = 1/32,20 \$/TL ifadesi TL başına 1/32,20 doların karşılık geldiğini ifade eder (Seyidoğlu, 2017).

Uluslararası ticaretlerin giderek arttığı dünyada para birimlerinin dönüşümü hem ülkeler için hem de ticari entegrasyonlar için çok önemli bir hale gelmiştir (Mauro vd., 2008).

1980'li yıllardan önce dövizin kullanıldığı alanlar özellikle ithalat ve ihracat işlemlerinde kullanılırken, 1980'li yıllardan sonra 24 Ocak kararları sonrasında ticaretin yanı sıra paranın değerini koruması, fiyatlardaki hareketlilikten yararlanarak alım-satım yapısı, dışa dönük sanayileşme politikasını hayata geçirmek ve tasarrufların yatırıma dönüştürülmesi amacıyla da kullanılır hale gelmiştir (Subaşı Ertekin, 2001).

Döviz kuru makroekonomik değişkenler arasında özel bir yere sahiptir. Bir ülkenin döviz kuru, ihracat ve ithalat dengesi, enflasyon, faiz oranları, işsizlik ve ekonomik büyüme gibi faktörlerle doğrudan ilişkilidir. Döviz kurundaki dalgalanmalar ülkenin ekonomisi

üzerinde doğrudan etkiye sahiptir. Döviz kurundaki ani değişimler, ülkedeki birçok ekonomik ve siyasi faktörü etkileyerek ekonomik belirsizliklere yol açabilir. Bu belirsizlikler yatırım kararları, dış ticaret dengesi, enflasyon, faiz oranları ve ekonomik büyüme gibi değişkenler üzerinde olumsuz etkiler yaratabilir. Finansal istikrarın sağlanabilmesi için döviz kurlarındaki dalgalanmaların dengede tutulması önemlidir (Bulut ve Şahin, 2023). Türkiye’de uygulanacak döviz kuru rejimlerini belirlemek ve uygulamak Merkez Bankasının en temel görevlerinden biridir. Merkez Bankası döviz kuru politikalarını uygularken para politikası hedeflerine de uymalıdır (TCMB).

2.1.2. Döviz Kuru Türleri

Döviz kurunun türleri ekonomik etkileri bakımından farklılıklar göstermektedir. Nominal döviz kuru iki farklı para biriminin güncel piyasa değerini ifade ederken, reel döviz kuru enflasyon farklarını dikkate alır. Esnek kur piyasada kurların dalgalanmasına sebep olabilirken sabit döviz kuru sistemi piyasada ekonomik istikrarı sağlamayı amaçlamaktadır. Sonuç olarak döviz kurlarının dört farklı türü vardır ve bu türler ticaret dengesi, enflasyon ve yatırım kararları üzerinde doğrudan etkilidir.

2.1.2.1. Nominal Döviz Kuru

Parasal döviz kuru olarak da bilinen nominal döviz kuru, bir birim yabancı para birimi elde etmek için ulusal para biriminden kaç birim ödenmesi gerektiğini ifade eder. Ülkelerin para birimleri arasındaki gerçek döviz kurunu gösterir (Mankiw, 2006).

Bir ulusal paranın satın alma gücü onunla satın alınabilecek yabancı mal, hizmet veya mali değerlerin miktarına bağlıdır. Satın alma gücü paritesine göre bir dolar ile tüm ülkelerde aynı miktarda mal satın alınabilmelidir. Bu teori, iki ülkenin para birimlerinin nominal döviz kurunun fiyat seviyelerini yansıtması gerektiğini ifade etmektedir (Seyidoğlu, 2017).

Ülkede nominal döviz kuru yükseldiğinde ulusal para birimi değer kaybedecek, düştüğünde ise ulusal para birimi değer kazanacaktır. Yani, nominal döviz kuru ile yabancı para birimi değeri ters orantılıdır. Nominal döviz kurunun değeri, piyasa koşullarına göre

dalgalanabilir ve genellikle uluslararası ticaret ve yatırım kararları için referans olarak kullanılır. Ayrıca enflasyon oranları gibi diğer ekonomik faktörlerden de etkilenir.

$$\text{Nominal Efektif Döviz Kuru} = \sum \left(\frac{e_c}{e_b} \cdot w_i \right)$$

Burada e_c : cari yıl nominal döviz kurunu, e_b : baz yılı nominal döviz kurunu ve w_i : cari yılda toplam ticaretteki payı ifade etmektedir ve tüm ülkelerin toplamı alınmaktadır (Güney, 2015).

2.1.2.2. Reel Döviz Kuru

Reel döviz kuru, nominal döviz kurunun enflasyon oranıyla hesaplanan halidir. Ülkelerin dış ticaret yapabildiği en önemli etken rekabet gücünü sağlayabilmeleridir. Bu rekabet gücünü sağlama bilmek açısından reel döviz kurları oldukça önemlidir (Kaba, 2019). Reel döviz kuru döviz kurlarındaki gerçek değişimlerin ekonomik etkilerini yansıtmak amacıyla kullanılır.

Bir kişinin bir ülkenin mal veya hizmetlerini başka bir ülkenin mal veya hizmetleri karşılığında takas edebileceği orandır. Reel döviz kuru bir ülkenin ne kadar ihracat ve ithalat yaptığının en temel belirleyicilerindendir. Reel döviz kuru şu şekilde formül edilir (Seyidoğlu, 2017);

$$K_R = K_N (P_d / P_i)$$

K_R : Reel Döviz Kuru

K_N : Nominal Döviz Kuru

P_d : Dış Fiyat Endeksi

P_i : İç Fiyat Endeksi

Reel döviz kurunda meydana gelen bir düşüş malların fiyatının diğer ülkelerdeki malların fiyatından daha ucuz olduğunu gösterir bu durumda ihracat artacaktır. Aynı zamanda iç fiyat endeksinin düşmesi durumunda reel döviz kuru değer kazanacaktır. Başka bir ülke ile kıyaslayacak olursak ülkedeki iç fiyat endeksinin diğer ülkelere göre yüksek olması durumunda reel döviz kuru nominal döviz kurunun altında kalacaktır ve istenmeyen bir durumdur (Kaba, 2019).

Nominal döviz kuru iki ülke para biriminin göreceli fiyatıdır, reel döviz kuru ise iki ülkenin mal ve hizmetlerinin göreceli fiyatıdır. Burada asıl önemli olan şey malların dış ticarete konu olup olmamasıdır.

2.1.2.3. Esnek Döviz Kuru

Esnek döviz kuru sistemi, döviz kurlarının piyasa güçleri tarafından belirlendiği bir sistemdir. Bu sistemde döviz kurları, arz ve talep koşullarına göre sürekli olarak değişir. Ülke ekonomisi için bakıldığında sürekli değişkenlik gösteren döviz kuru değerleri istenmeyen bir durumdur çünkü ekonomide bir belirsizlik doğuracaktır. Esnek kur sistemi, ülkelerin ekonomi politikalarına göre daha esnek bir yanıt mekanizması sağlar (Demir, 2007).

Esnek döviz kuru sistemini serbest dalgalanma ve gözetimli dalgalanma olarak ikiye ayırmak mümkündür. Serbest dalgalanma adından da anlaşılacağı üzere arz ve talebin kendiliğinden oluştuğu kur şeklidir. Gözetimli dalgalanma ise karar vericilerin belirli dalgalanmalarda sisteme müdahale etmesiyle oluşan kur şeklidir. Gözetimli dalgalanmaların da kirli dalgalanma ve temiz dalgalanma olmak üzere iki çeşidi vardır. Kirli dalgalanma ülkede yabancı mallar daha fazla satılmaya başlandığında ve yerli üreticiler zarar etmeye başladığında uygulanır ve rekabet gücünü arttırmaya yarar, temiz dalgalanma ise kısa süreli dalgalanmaları ortadan kaldırmayı, piyasayı temizlemeyi amaç edinir (Söyler, 2004).

2.1.2.4. Sabit Döviz Kuru

Sabit döviz kuru sistemi, bir ülkenin döviz kurunun belirli bir değer aralığında sabit tutulduğu bir sistemdir. Bu sistemde, ülke merkez bankası döviz kuru hedeflerini korumak için müdahalelerde bulunur. Sabit döviz kuru, ülkenin dış ticaretini ve ekonomik istikrarını koruma

amacı taşır, ancak bu sistemde ülke para politikalarında esneklik sınırlı olabilir. Çünkü merkez bankasının elinde yeterince altın ve döviz rezervi bulunmalıdır. Döviz kurları yükselmeye başladığında merkez bankası piyasaya döviz sunar bollaşan şeyin değeri düşeceğinden dolayı bir süre sonra döviz kurları düşmeye başlar (Söyler, 2004).

2.2. DÖVİZ KURLARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Döviz kurları birçok ekonomik faktörün etkisi altında değişim göstermektedir. Bu değişiklikler küresel ve yerel ekonomilerin dinamiklerini doğrudan şekillendirmektedir. Bu faktörlerden bazıları; faiz oranı, enflasyon, cari açık, dış ticaret dengesi, işsizlik oranı gibi birçok makro ekonomik göstergelerdir.

Faiz oranı

Faiz oranı ile döviz kuru arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalara bakıldığında bazı iktisatçılar yüksek faiz oranları, yatırımcılara daha yüksek getiri sağladığı için genellikle o ülkenin para birimine olan talebi artırır ve faiz oranının yüksek olduğu durumlarda döviz kurlarının düşmesini veya sabit değerlerde kalmasını sağladığını savunuyorlar. Ülkede faiz oranları yüksek olduğu zaman dışarıdan ülkeye vadeli mevduat hesaplarına para akışı sağlanacaktır bu sayede de piyasada döviz bollaşacak ve kurlar dengeye gelecektir. Ancak merkez bankası bu durumda faiz oranlarını her zaman yüksek tutmanın her zaman mümkün olmayacağını belirtmektedir. Ayrıca Karaca yaptığı çalışmada merkez bankasının faiz oranı düşürmesinin döviz kurlarını da düşürdüğünü ve faiz oranının yükseldiği durumda döviz kurlarının da yükseldiği sonucuna varmıştır (Karaca, 2005).

Enflasyon

Bir ülkede yüksek enflasyon oranları genellikle ulusal para biriminin değer kaybetmesine neden olabilir. Yüksek enflasyon, para biriminin satın alma gücünü azaltır ve bu da döviz kuru üzerinde negatif bir etki yaratır. Yatırımcılar ve ticaret ortakları, yüksek enflasyon oranlarına sahip ülkelerden kaçınarak, para biriminin değerini düşürebilir. Düşük enflasyon

oranları, genellikle para biriminin değerinin artmasına ve döviz kurunun yükselmesine yol açabilir. Düşük enflasyon, para biriminin satın alma gücünü korur ve uluslararası yatırımcıların o para birimini tercih etmelerine neden olabilir. Döviz kurlarının istikrarlı olması durumunda enflasyonist baskı azaltılacaktır (Fetai vd., 2016).

Cari Açık

Cari açık ile döviz kuru arasındaki ilişki, bir ülkenin ekonomik sağlığı ve ticaret dengesi hakkında önemli bilgiler sağlamaktadır. Cari açık, bir ülkenin ticaret dengesinin açık vermesi durumunda ortaya çıkar ve genellikle ithalatın ihracatı aşması olarak tanımlanır. Bir ülkenin büyük bir cari açığı olması, genellikle ülkenin ticaret dengesinin negatif olduğunu ve ithalatın ihracatı aştığını gösterir. Bu, ülkenin cari açığı finanse etmek için döviz rezervlerini kullanması veya yabancı yatırım çekmesi gerektiğinden döviz talebinin artmasına ve yerel para biriminin değerinin düşmesine neden olabilir (Dornbusch, 1980). Çünkü cari açığı finanse etmek için ülkenin döviz rezervlerini kullanması veya yabancı yatırımları çekmesi gerekir. Cari açık ülkenin büyümesinden kaynaklanan talep artışından hem sermaye hareketlerinin belirlediği döviz kurundan etkilenmektedir (Erbaykal, 2007).

Dış Ticaret Dengesi

Bir ülkenin para biriminin devalüasyonu (devalüasyon), ülkenin ihracatını daha ucuz hale getirir. Bu durum yabancı alıcıların ülkenin mal ve hizmetlerini daha cazip bulmasına ve ihracatın artmasına yol açabilir. İhracatın artması dış ticaret dengesi üzerinde olumlu etki yaratabilir. Döviz kurundaki aşırı oynaklık, döviz kurunun gelecekteki değerine ilişkin belirsizlik yaratmakta, bu da ülkenin dış ticaret hacmini ve ülke ekonomisini etkilemektedir. Döviz kurunun dış ticaret üzerindeki etkisi farklı ülke örneklerinde farklılıklar ve benzerlikler gösterse de literatürde bu konuda bir fikir birliğine varılamamıştır (Ordu, 2013).

İşsizlik Oranı

İşsizlik oranı, bir ekonomide iş arayan ancak iş bulamayan kişilerin oranını ifade eder. Yüksek işsizlik genellikle ekonomik zayıflık ve düşük talep ile ilişkilidir, bu da döviz kuru üzerinde dolaylı etkiler yaratabilir. Merkez bankalarının para politikaları, faiz oranları ve genel ekonomik performans da bu ilişkiyi etkileyen önemli faktörlerdir. Ayrıca döviz kuru üzerindeki etkiler işsizlik oranlarının yanı sıra genel ekonomik büyüme, ticaret dengesi ve yatırım akışları gibi faktörlere bağlıdır. Uzun vadede işsizlik oranlarının düşmesi, ekonomik iyileşme ve büyüme ile döviz kuru üzerinde olumlu etkiler yaratabilir (Dornbusch, 1980).

1999 yılından bu yana uygulanan sıkı para ve maliye politikalarının da işsizliğin artmasında önemli bir neden olduğu söylenebilir. Döviz kuru, özellikle ihracat ve ithalat yoluyla işsizliği etkilemektedir (Selim ve Ayaz Güven, 2014).

Siyasi ve Ekonomik İstikrar

Bir ülkenin siyasi istikrarı ve ekonomik yapısı döviz kurları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Siyasi belirsizlik, savaş, iç huzursuzluk veya ekonomik krizler gibi faktörler yatırımcıların o ülkeden uzaklaşmasına ve para biriminin değerinin düşmesine neden olabilir. Güvenli ve istikrarlı ülkeler daha fazla yabancı yatırım çeker ve bu da döviz kuru üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir (Alesina ve Perotti, 1996).

Dış Borç

Bir ülkenin dış borcu döviz kuru üzerinde etkili olabilir. Yüksek düzeyde dış borç, yabancı para talebini artırabilir ve ulusal paranın değerini düşürebilir. Ülkeler dış borçlarını geri ödemekte zorlanırlarsa, yatırımcılar para birimlerine olan güvenlerini kaybederler ve bu da döviz kurunun daha da yükselmesine neden olabilir (Reinhart ve Rogoff, 2010).

Küresel Ekonomik Durum ve Şoklar

Küresel ekonomik şoklar döviz kurlarında ani ve keskin değişikliklere neden olabilir. Özellikle küresel ekonomik krizler, savaşlar ve salgın hastalıklar gibi faktörler döviz kurları üzerinde oldukça yüksek bir etkiye sahiptir (Calvo, Reinhart, 2002).

2.3. DÖVİZ KURU TEORİLERİ

Döviz kuru teorileri geleneksel döviz kuru teorileri ve modern döviz kuru teorileri olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Geleneksel döviz kuru teorileri; satın alma gücü paritesi ve dış ticaret akımları yaklaşımıdır. Modern döviz kuru türleri ise; Mundell-Fleming modeli ve faiz oranı paritesidir.

2.3.1. SATIN ALMA GÜCÜ PARİTESİ (SGP)

Satın alma gücü paritesi (PPP) hipotezi, taşıma maliyetleri, vergiler ve ticaret engelleri gibi unsurların olmadığı, tüm fiyatların tek bir para birimi cinsinden ifade edildiği bir ortamda, aynı malın dünyanın her yerinde aynı fiyata sahip olması gerektiğini savunur (Rogoff, 1996). Diğer bir ifadeyle SGP iki farklı ülkenin para birimlerinin satın alma gücünü eşitleyen bir değişim oranıdır. Bu oran belirli bir mal ve hizmet sepetinin her iki ülkede de aynı miktarda para ile satın alınabilmesini sağlar. $SGP = P_i / P_d$ formülü ile hesaplanır. P_i : yurt içi fiyatlar genel düzeyini, P_d : yurt dışı fiyatlar genel düzeyini verir (Yardımcı, 2022). Örneğin, Türkiye’de 1 ekmeğin fiyatı 10 TL, ABD’de ise 2 USD olsun bu durumda SGP oranı $10TL / 2 USD = 5 TL / USD$ olacaktır. Bu, 1 USD’nin Türkiye’de 5 TL’ye eşit olduğunu gösterir. SGP’nin Mutlak ve Göreceli satın alma gücü paritesi olmak üzere iki türü bulunmaktadır. Bunlar;

Mutlak satın alma gücü paritesi, aynı mal ve hizmet sepetinin farklı ülkelerdeki fiyatlarının aynı para birimi üzerinden değerlendirildiğinde eşit fiyata sahip olması gerektiğini savunan hipotezdir,

Göreceli satın alma gücü paritesi ise, döviz kurunun iki ülke arasındaki enflasyon farkına göre değişmesi gerektiğini belirtir. Örneğin, bir ülkede enflasyon diğerine göre daha yüksekse, o ülkenin para birimi değer kaybeder (Papell ve Prodan, 2006).

SGP genellikle ülkeler arasındaki yaşam standartlarını ve ekonomik gelişmişlik düzeylerini karşılaştırmak için kullanılır. Ayrıca enflasyon ve döviz kuru analizlerinde de sıkça kullanılan bir terimdir. Çünkü iki ülke arasındaki enflasyon farkı döviz kurlarını etkiler ve döviz kuru tahminlerinde de belirleyici rol oynar. Uzun vadede döviz kurlarının SGP'ye yakınsaması beklenir.

2.3.3. DIŞ TİCARET AKIMLARI YAKLAŞIMI

Dış ticaret akımları ülkeler arasındaki ticaretin belirli akımlar ve süreçler üzerinden gerçekleştiğini açıklayan bir yaklaşımdır. Bu teori, dış ticaretin ulusal ekonomiler üzerindeki etkilerini ve bu akımların ülkeler arasındaki ticaret dengelerini nasıl şekillendirdiğini inceler. Dış ticaret akımları, ithalat ve ihracatın toplam değerini ifade eder ve çeşitli ekonomik faktörlerin etkisi altında oluşur. Bu yaklaşım, dış ticareti belirleyen birkaç temel faktör üzerinde durur. Bunlar; karşılaştırmalı üstünlük teorisi, ticaret hadleri, döviz kuru, üretim maliyetleri ve ticaret politikalarıdır.

Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi

David Ricardo tarafından ortaya konulan bu teori, ülkelerin üretim maliyetleri farklılıklarından dolayı belirli bir mal üzerinde kendilerini geliştirerek ticaret yaptıklarını ifade eder. Bir malı hangi ülke daha düşük maliyetle üretiyorsa o malda uzmanlaşmalı ve o malı ihraç ederek fırsat maliyetini elde etmelidir. Dış ticaret akımlarını belirleyen en önemli faktörlerden biridir, çünkü ülkelerin üretim kapasiteleri ve maliyet avantajları dış ticarete dayalı olarak şekillenir (Deardorff, 1980).

Ticaret Hadleri

Ticaret hadleri ihraç edilen malların fiyatlarının ithal edilen malların fiyatlarına oranını ifade eder. İhraç edilen malların fiyatı oransal olarak arttıkça ticaret hadleri iyileşecektir. Ticaret hadlerindeki meydana gelen değişiklikler ticaret hacimlerini de doğrudan etkileyecektir. Çünkü bir ülke dış ticareten ne kadar fazla kazanç elde ederse o kadar dış ticaret hacmi genişleyecektir.

Ticaret hacmi genişleyen ülkeler ihraç ettiği aynı miktardan daha fazla malı ithal edebileceklerdir. Yani dış ticaret hadlerindeki değişiklikler ülkenin ithalat ve ihracat dengelerinde değişiklikler meydana getirir (Samuelson, 2004).

Döviz Kurları ve Parasal Faktörler

Dış ticaret hadlerini belirlenmesinde oldukça önemli bir role sahip olan döviz kurları, ülkelerin para birimlerinin değerlerini etkilediğinden dolayı ihracat ve ithalat ürünlerinin fiyatlarını da etkileyecektir. Para birimi değer kazanan bir ülke ihraç ettiği ürünlerin fiyatını arttıracak ve böylece ithalat daha ucuz hale gelecektir. Bu durumda da dış ticaret hadleri döviz kuru değişikliklerinden etkilenmiş olacaktır. Döviz kurlarının sabit olduğu ülkelerde dış ticaret hadleri de dengeli olacaktır çünkü sabit döviz kuru rejimlerinin uygulandığı ülkelerde merkez bankası döviz kurlarına müdahale ederek dengede tutabilecektir (Bahmani-Oskooee ve Hegerty, 2007).

Üretim Maliyetleri ve Kaynak Dağılımı

Bir ülkenin dış ticaret haddi o ülkenin sahip olduğu iş gücüne, doğal kaynaklarına, sermayesine...vb. bağlıdır. Hecksher-Ohlin teorisine göre bir ülke elinde bulunan üretim faktörüne göre ne kadarlık bir hacimde dış ticaret yapacağına karar verir. Örneğin nüfusu çok ülkeler genellikle iş gücü açısından zengin ülkelerdir, böyle ülkelerde iş gücüne dayalı üretim arttırılır. Diğer türlü sermaye açısından zengin ülkelerde ise sermayeye dayalı üretim arttırılır. Dış ticaret hadleri de ülkelerin sahip oldukları bu faktörlere göre şekillenir (Trefler, 1995).

Ticaret Politikaları ve Gümrük Tarifeleri

Bir ülkede devletin uygulamış olduğu ticaret politikaları pek doğal olarak dış ticaret hadlerini doğrudan etkileyecektir. Ticaret politikaları serbest ticaret politikası ve koruyucu ticaret politikası olarak iki çeşittir. Serbest ticaret politikalarının uygulandığı ülkelerde gümrük vergileri, kotalar, ambargolar gibi engellerin kaldırılarak dış ticaretini geliştirdiği durumdur. Bu durumda dış ticaret hadleri arttırılmış olacaktır. Koruyucu ticaret politikalarının uygulandığı

ülkelerde ise bu engeller sıkı bir şekilde kontrol edildiğinden ithalatı kısıtlayıcı bir hal almasına neden oluyor. İthalatın kısıtlanması ile yerli üretimi koruyucu ve destekleyici bir adım atılmış olur. Ancak bu durumda dış ticaret hadleri azalmış olacaktır (Krugman, 1991).

Küresel Ekonomik Durum

Dış ticaret hadlerini etkilen bir diğer etmen de küresel ekonomik koşullardır. Küresel anlamda meydana gelen savaşlar, krizler, hastalıklar, belirsizlikler ya da ticaret savaşları gibi olaylar dış ticaret hadlerini doğrudan etkileyecektir. Meydana gelen herhangi bir olayda ülkeler ihracatını azaltma yoluna girerler ve durumda dış ticaret hadleri daralmaya başlar (Eichengreen ve Irwin, 2010).

2.3.4. MUNDELL – FLEMING MODELİ

Mundell-Fleming modeli, küçük ve açık ekonomilerde kısa vadeli ekonomik dalgalanmaları analiz eder. Model, sermaye hareketlerinin serbest olduğu ve faiz oranlarının dünya faiz oranlarına bağlı olduğu varsayımıyla çalışır ve döviz kuru rejimine (sabit veya dalgalı) bağlı olarak farklı sonuçlar üretir (Büyükkantarıcı Tolgay, 2019).

Model klasik IS-LM modelinin bir uzantısıdır ve ödemeler bilançosu (BP) eğrisini de içerir. IS eğrisi yatırım-tasarruf dengesini ifade eder ve mal piyasasındaki dengeyi gösterir. LM eğrisi ise para arzı ve talep dengesini ifade eder ve para piyasasındaki dengeyi gösterir. Ayrıca açık ekonomilerde IS-LM modeline döviz kuru ve dış ticaret değişkenleri de eklenir (Mundell, 1964).

Modelde genellikle kısa dönemli analizler yapılır. Çünkü kısa vadede fiyatlar yapışkandır ve daha az değişiklik gösterir. Ayrıca modelde sabit ve dalgalı döviz kuru rejimleri de analiz edilir. Merkez bankasının döviz kurunu sabit tutmak için müdahale ettiği sabit döviz kurunda dalgalanma olmaz ve döviz kuru müdahaleleri faiz oranlarını etkileyeceğinden para politikası etkisiz hale gelir. Bu durumda da döviz kuru sabit kaldığından dolayı maliye politikası etkin olacaktır. Döviz kurunun piyasa koşullarına göre serbestçe belirlendiği dalgalı kur rejiminde ise merkez bankası kurlara müdahale etmediğinden dolayı para politikası (faiz oranlarını arttırma veya düşürme) etkindir. Faiz oranlarındaki değişiklikler döviz kuru üzerinden ekonomileri etkileyecektir. Faiz oranlarının düşürülmesi yerli para biriminde

devalüasyona neden olabilecekken, faiz oranlarının arttırılması yerli para birimde revalüasyona² neden olabilir (Fleming, 1962).

2.3.5. FAİZ ORANI PARİTESİ

Ekonomik olarak değerli bir varlığın yurt içinde farklı yurt dışında farklı fiyatlarının olması yatırımcılar için karlı bir ortama zemin hazırlar. Arbitrajcı adı altında nitelendirilen bu yatırımcılar düşük faiz oranına sahip bir ülkeden borç alıp, yüksek faiz oranına sahip bir ülkede yatırım yaparak risksiz bir arbitraj kazancı elde ederler. Bu durumda yüksek faiz oranı olan ülkede faiz oranları düşmeye, düşük faiz oranı olan ülkede ise faiz oranları yükselmeye başlar ve sonucunda piyasa faiz oranları eşitlenir (Güney ve Tunalı, 2017).

Faiz oranı paritesinin teminatlı ve teminatsız faiz oranı paritesi olmak üzere iki türü bulunmaktadır. Bunlar;

Teminatlı faiz oranı paritesi, vadeli döviz kuru sözleşmeleri kullanılarak sağlanır. Vadeli döviz kuru ile spot döviz kuru arasındaki farkın iki ülkenin faiz oranları arasındaki farkı yansıtmaya gerektiğini ifade eder. Örneğin, bir yatırımcı düşük faiz oranına sahip bir ülkeden borç alıp yüksek faiz oranına sahip bir ülkede yatırım yaparak risksiz bir şekilde uzun dönemde arbitraj kazancı elde edemez. Çünkü vadeli döviz kuru bu farkı dengeleyecektir (Gallagher, 2020).

Teminatsız faiz oranı paritesi, vadeli döviz kuru sözleşmeleri kullanılmadan sağlanır. Beklenen döviz kuru değişimlerinin, iki ülkenin faiz oranları arasındaki farkı dengelemesi gerektiğini belirtir. Yani yüksek faiz oranına sahip bir ülkenin para birimi düşük faiz oranına sahip bir ülkenin para birimine göre değer kaybedecektir (Faiz Oranı Paritesi (IRP) nedir?).

Faiz oranı paritesi ekonomik analizlerde ve uluslararası finansal piyasalarda önemli rol oynar ve döviz kuru ve faiz oranları arasındaki ilişkiyi açıklar.

² Revalüasyon: yerli para biriminin değer kazanması.

2.4. DÖVİZ KURU SİSTEMLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

19.yy'ın ikinci yarısında uluslararası ticaretin artmasıyla birlikte uluslararası para sistemlerinin kurulması artık zorunlu hale geldi ve Büyük Britanya'da başlayan sanayi devrimi kısa sürede diğer batı ülkelerine de yayıldı. Sanayi devrimiyle birlikte makine üretimi arttı ve böylece üretim – tüketim kapasiteleri ulusal sınırların ötesine geçerek tüm dünyaya yayılmaya başladı (Wang, 2009).

19.yy'ın sonlarında ise ülkeler kendi paralarını bastırarak ticaret yapmaya başlamışlardır. Böylece tüm dünyada geçerli uluslararası kurallar ve uzlaşma yolları bulunmaya çalışılmış ve giderek geliştirilmiştir. Küresel ekonomik yapı ve uluslararası ticaretin gelişmesine paralel olarak döviz kuru rejimleri çeşitli aşamalardan geçmiştir (Wang, 2009).

Döviz kuru rejimleri, 1870'lerden günümüze kadar geçen süre zarfında ekonomik olarak dört döneme ayrılmıştır. Bunlardan birincisi 1870-1930 yılları arasında uygulanan “altın standardı rejimi”, ikincisi 1930-1944 yılları arasındaki “savaş arası dönemi rejimi” diğer bir ifadeyle “Büyük Buhran dönemi”, üçüncüsü 1944-1973 yılları arasında başlayan “Bretton Woods sistemi rejimi” ve son olarak “dalgalı kur rejimi” olarak isimlendirilmişlerdir (Bardakçı ,2022).

2.4.1. Altın Standardı Rejimi (1870 – 1914)

İnsanlığın en eski zamanlarından beri altın vazgeçilmez bir maden olarak kabul edilmiştir ve kaynakları sınırlı olduğundan, daha fazla altına sahip olan ülke daha zengindir anlayışı benimsenmiştir. Dayanıklı ve işlenmesi kolay olan bu madenin başka bir benzeri olmadığından dolayı günümüze kadar değerini korumuş, çeşitli alanlarda da kullanılmak üzere yatırım aracı olarak kullanılmıştır (Çakar, 2021).

1870-1914 yılları arasında dünyada döviz kuru rejimi olarak uygulanan altın standardı rejimi, her ülkenin merkez bankasının ulusal para biriminin değerini belirli bir miktar altına endekslemesi olarak tanımlanmaktadır. Altın standardı rejimine göre belirli bir miktar altın ile her ülkenin parası arasındaki değer haddi tanımlanmıştır. Böylece bütün ülkelerin paraları altına bağlı olarak sabit kur oluşturulmuştur ve bu sistemde devletler altın piyasasına müdahale etmemişlerdir bu yüzden bir nevi serbest ticaret ortamı oluşmuştur (Çağlar ve Dışkaya, 2018).

Ülkelerin para birimleri sabit bir altın değerine bağlı olduğundan dolayı döviz kuru Birinci Dünya savaşına kadar istikrarlı bir biçimde devam etti. Böylece uzun dönemli fiyat istikrarı sağlanmış oldu. Ülkeler arasında ticaret dengesizliği olduğu durumda dengesizlik altın transferleri ile giderildiği için anlaşmazlıklar da minimuma indirildi. Buda uluslararası ticaretin artmasına ve yatırımların çoğalmasına zemin hazırlamış oldu.

Ancak altın rezervlerinin sınırlı olması nedeniyle ülkeler ekonomik büyüme için gerekli olan para arzının artırılması durumunda zorlanıyorlardı. Ülkeye yüklü miktarda altın akışı olduğu zamanlarda para arzını bir anda artırıyor bu da enflasyonist bir duruma yol açıyor, yüklü miktarda altın çıkışı olduğu zamanlarda ise para arzı bir anda azalıyor ve deflasyonist bir duruma yol açıyordu. Ayrıca ekonomik şoklar veya krizler yaşandığında para politikasında esneklik sağlanamadığı için ekonomik dengesizlikler meydana geliyordu.

Birinci Dünya savaşına kadar süren bu altın standardı rejimi savaşın başlamasıyla birlikte sekteye uğramış ve bir süreliğine uygulamadan kaldırılmıştır. Savaş sonrasında altına bağlılığı ortadan kalkan bazı ülkeler ulusal para birimlerini serbest dalgalı kur rejimine bıraktılar ancak bu süreklilik arz etmediğinden dolayı tekrardan altın standardı rejimine ilk olarak Amerika ardından İngiltere olmak üzere teker teker dönüş olmuştur (Karlık, 2009). Ancak 20.yy. da artık 19.yy'daki gibi ticaret sözleşmelerinde serbestlik söz konusu değildi, hükümetler ticari işlemlere belirli sınırlamalar getirmişti. Ülkelerin asıl amacı dış dengesinin sağlanmasından ziyade iç dengenin sağlanmasına dönmüştür. İkinci altın standardı rejimi de bu sayede 1920'li yıllarda sonlandırılmıştır (Bardakçı, 2022).

Günümüzde de en önemli yatırım aracı olarak kullanılan altının Dünya altın konseyine göre ülkelerin merkez bankalarında bulunan rezervlerine göre 2024 yılında yaklaşık 36 bin ton altın bulunmaktadır. Türkiye'nin ise uluslararası standartta altın rezervleri 588,7 tondur (World Gold Council, 2024).

2.4.2. Savaş Arası Rejimi (1914-1946)

Birinci Dünya savaşının ardından ülkeler savaş tazminatlarını karşılayabilmek adına altına fazlaca ihtiyaç duymuşlardır bu da finansal krizlere neden olmuş ve savaş finansmanı nedeniyle karşılığı olmadan para basan ülkelerde enflasyonist ortamlara yol açmıştır. Böylece altın standardı rejimi çökmüştür. Savaş sonrası dönemde sabit kur rejimi de artık uygulanabilirlikten uzak bir hal almıştır (Wang, 2009). Tüm bunlar ekonomik olarak ülkelerde krizlere neden olmuştur ve 1929’lu yıllarda yaşanan Büyük Buhran dönemi de bu krizlerin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Büyük Buhran dönemi, döviz kuru rejimlerinde büyük değişikliklere neden olmuş ve bu değişiklikler küresel anlamda ekonomi politikalarının yeniden şekillenmesine neden olmuştur. Yaşanan kriz sonucunda ülkeler para birimlerini devalüe³ etmek zorunda kaldılar ve böylece uluslararası ticarete rekabet avantajı sağlamayı amaçladılar. Ülkeler yerli sanayiye korumak adına yüksek kotalar ve tarifeler koymaya başladı, bunun sonucunda da uluslararası ticaret kısıtlanmaya ve daralmaya başladı. Oluşan bu uluslararası ticaretteki durgunluk, ülkeler arasındaki ekonomik iş birliklerinin azalmasına ve korumacılığın artmasına neden oldu. Merkez bankaları da bu durumu iyileştirmek adına faiz oranlarını düşürerek para arzını arttırmaya çalıştı ancak bu yaklaşım enflasyonist baskılara neden oldu ve ekonomik iyileşme sürecini zorlaştırdı. Tüm bu yapılan uygulamaları ülkeler kendi aldıkları karar neticesinde yaptıkları için, ulusal bir iş birliği yapmadıkları için ekonomik krizlerle başa çıkamadılar ve ekonomi giderek daha da karmaşık bir hal aldı. Büyük buhran döneminde ülkeler serbest döviz kuru sisteminden sabit veya karma döviz kuru sistemlerine geçiş yaptılar (Bordo ve Kydland, 1995 ; Eichengreen, 1992).

³ Devalüasyon : Ulusal para biriminin hükümetçe alınan bir kararla değerinin düşürülmesidir (Wikipedia, 2024).

2.4.3. Bretton Woods Sistemi (1946-1971)

1944 yılında İkinci dünya savaşının sonuna doğru ABD'nin New Hampshire eyaletinde Bretton Woods Konferansı düzenlenmiştir (Wang, 2009). Bu konferans Birleşmiş Milletler Para ve Finans Konferansı olarak kabul edilir ve uluslararası para sisteminin yeniden düzenlenmesini amaç edinmiştir. İkinci Dünya savaşının ardından küresel ekonomik istikrarı sağlamak amacıyla oluşturulmuş bu sistem 1971 yılına kadar yürürlükte kalmıştır.

Bretton Woods sisteminin esası, ülke para birimlerinin Amerikan Doları'na sabitlenmesidir. Dolar ise altına sabitlenmişti (1 ons = 35 ABD Doları). Diğer ülkelerin merkez bankaları yerel para birimlerini sabit tutmak zorundadır ve bu sabit döviz kurları %1'lik dalgalanma marjı sınırı ile serbestçe hareket edebiliyordu (Seyidoğlu, 2017).

Bretton Woods konferansı sonucunda Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası gibi kurumlar sistemin desteklenmesi amacıyla kuruldu. Bu iki kurumun öncelikli görevi küresel ekonomik iş birliklerini sağlamak, uygulanan döviz kuru sistemlerini denetlemek ve geliştirmekte olan ülkelere ekonomik destek sağlamaktır. IMF ülkelere sabit döviz kuru politikalarına sadık kalabilmeleri için finansal yardımlar sağladı. Bu sayede küresel istikrar sağlanmış oldu ve savaş sonrasında ekonomilerin toparlanmaları hızlandı. Ayrıca döviz kurlarında meydana gelen dalgalanmalar da azaltılmış oldu (Özçelik ve Aykaç Alp, 2021; Özkaya, 2009).

Uluslararası ekonomik sistemde ülkelerin para birimleri ABD Dolarına sabitlendiği ve ABD Doları da altına sabit olduğu için dolar uluslararası rezerv para haline gelmiş oldu. Diğer ülkeler de uluslararası ticarete ve finansal işlemlerde başlıca para birimi olarak dolar kullanmaya ve dolar rezervi oluşturmaya başladılar. Sabit kur sistemi kapsamında para birimlerinde değeri değişikliği yapmak isteyen ülkeler IMF'den izin alarak değişiklik yapabilir hale geldiler.

1970'lerin başına geldiğinde özellikle Vietnam Savaşı'ndan sonra Amerika büyük bütçe açıkları ve ticaret açıkları vermiştir bu nedenle altın karşılığı dolar basamayacak duruma gelmiştir ve dolara güvenin azalmasına neden olmuştur. 1971 yılında ise ABD Başkanı Ricard Nixon, doların altına dönüştürülebilirliğini askıya aldı ve bu sistem çöktü (Bardakçı, 2022).

2.4.4. Dalgalı Kur Rejimi (1971-Günümüz)

Bretton Woods sisteminin çökmesinin ardından çoğu ülke döviz kurlarını serbest bıraktı ve piyasada arz – talep dengesine göre döviz kurları belirlenmeye başlandı. Bu sisteme de dalgalı döviz kuru rejimi adı verildi. Döviz kurları bu rejimde piyasa koşullarına göre serbestçe dalgalanır ve merkez bankaları yalnızca büyük kriz dönemlerinde piyasaya müdahale eder, diğer türlü müdahale söz konusu değildir. Döviz talebi arttığında, yerel para birimi değer kaybeder; döviz talebi azaldığında ise yerel para birimi değer kazanır. Bu sayede ülkelerin dış ticaret dengesizlikleri giderilmiş olur (Dornbusch, 1976).

Ülkeler döviz kuru için rezerv tutmak zorunda olmadığından dolayı para politikalarında daha serbest hale gelmişlerdir. Ancak gelişmekte olan ülkelerde döviz kurunda meydana gelen dalgalanmalar beklenmeyen ekonomik şoklara neden olabilir ve bu durum yatırımcılar ve işletmeler için belirsizlik yaratabilir. Bu belirsizlikte uluslararası ticareti ve yatırımı zorlaştırır (Frieden, 2016).

III. BÖLÜM: EKONOMETRİK ANALİZ

Analiz kısmında 01.01.2020 ve 31.05.2024 tarihleri arasında Türkiye’de uygulanan Kur Korumalı Mevduat uygulamasının döviz kurları ve altın üzerinde bir etkisinin olup olmadığı ekonometrik yöntem ile test edilmiştir. Çalışmanın bu bölümünde öncelikle konu ile ilgili literatür taranmış ardından çalışmada kullanılan ekonometrik analiz hakkında teorik bilgiler verilmiş ve son olarak yapılan testlerin ardından analizler yorumlanmış ve sonuçlar paylaşılmıştır.

3.1. LİTERATÜR TARAMASI

Literatürde giriş kısmında belirtilmiş olan açıklamaların birkaçını test eden ampirik çalışmalar yer almaktadır. Kur Korumalı Mevduat uygulaması 21 Aralık 2021 tarihinden itibaren gündeme gelmiştir. Bu nedenle yeni bir araç olmasından dolayı literatür taramasının yaklaşık iki yıllık çalışmaları kapsadığını ve sistemin sadece Türkiye’de uygulanmasının neticesinde de akademik çalışmalarda diğer ülkelerin çalışmalarının olmadığını belirtmekte fayda var.

Akgemci (2022); çalışmasında Kur Korumalı mevduat hesaplarının bir finansal varlık olduğunu belirtmiş ve muhasebeleştirilmesinin TFRS 9 Araçlar Standardı kapsamında yapılmasını amaçlamıştır. Döviz kurundaki yükselişin veya düşüşün KKMH üzerindeki etkilerini ve bunların muhasebeleştirilmesinin nasıl olması gerektiğini açıklamıştır.

Yayman (2022); çalışmasında Kur Korumalı Mevduat Hesabına ilişkin vergi muafiyetlerini incelemiş ve 2022 yılının ilk üç aylık bütçe verilerini değerlendirerek KKM uygulamasının bütçe üzerindeki etkisinin henüz sınırlı olduğunu ve döviz kurlarındaki mevcut durağanlığın devam etmesi durumunda bu etkinin aynı seviyelerde kalacağını öngörmüştür.

Gülerci (2022); çalışmasında ekonomide ve döviz kurlarında istikrarın sağlanması amacıyla getirilen hukuki düzenlemeleri ayrı ayrı ele almıştır. KKMH sahipleri ile TCMB ve banka üçlüsü arasında birbirinden bağımsız bir ilişkinin bulunduğunu, KKM uygulamasında oluşan kur farkı ödemelerinin geciktirici hukuki bir şarta bağlı olarak kısmi edim taahhüdü niteliğine sahip olduğunu ve KKM uygulamasının belirli bir ödeme taahhüdü ve anapara

garantisi olması sebebiyle katılım hesaplarının mantığıyla uyuşmadığı sonucuna ulaşmıştır. Sonucu çözmek adına, mevcut uygulamadan vaz geçilerek katılım hesaplarının doğrudan kur ya da altın fiyat endeksine bağlanması gerektiği kanaatindedir.

Çakalı ve Baloğlu (2022); çalışmalarında KKM hesabı hakkında temel bilgiler ve uygulamanın muhasebeleştirilme esasları hakkında örneklerle bilgiler vermişlerdir. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) verilerini incelediklerinde, KKM ürünlerinin 2022 yılı Şubat ayının ilk haftası verilerine göre 313 milyar TL olan ürün hacminin 2 Eylül itibarıyla 1.3 trilyon TL'ye yükseldiğini vurgulamışlardır. Literatüre daha yeni katılmış olan KKM uygulamasında özellikle tüzel kişiler tarafından gerçekleştirilen muhasebe kayıtlarının yanı sıra bankalar açısından da söz konusu ürünlerin muhasebeleştirilme hesaplarını da çalışmalarına katarak literatürde oluşan boşluğu doldurmayı hedeflemişlerdir.

Köstekçi ve Özbay (2023); çalışmalarında Kur Korumalı Mevduat sisteminde sermaye sahipleri ve bankacılık sektörü için karlı olduğunu ancak uygulanan bu faiz politikalarının, karar vericiler tarafından fiyat dengesini sağlama ve döviz kurlarında meydana gelen aşırı dalgalanmaları önleme çalışmaları yapmadıklarından dolayı toplumsal bir maliyet haline dönüştüğü sonucuna varmışlardır. Vergilerden muaf tutulan bu hesapların bütçeye olan etkilerini incelemişlerdir ve bunun sonucunda vergilendirmenin gerekliliği hakkında bilgi vererek vergi istisnalarının sınırlandırılması gerektiği önerisinde bulunmuşlardır.

Yurttadur ve Taşcı (2023); çalışmalarında Döviz Korumalı Mevduatın katılım bankaları üzerindeki finansal performansını görmek için CRITIC ve WASPAS yöntemlerinden oluşan hibrit bir MCDM yöntemi kullanmışlardır. Çalışmanın sonunda, katılım bankalarının 2021 yılında performanslarının dalgalı bir seyirde olduğunu ve yıl içinde düşüşler yaşadığını gözlemişlerdir. Katılım bankalarının KKM uygulamasının gelmesiyle birlikte finansal performanslarının arttığını ve 2022 yılının Eylül ayında en iyi performansın gerçekleştiği sonucuna varmışlardır. Elde ettikleri bulgulara göre KKM uygulamasının katılım bankaları üzerinde olumlu etkileri olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Zuhal ve Göcen (2023); çalışmalarında Kur Korumalı Mevduat uygulamasının döviz kurlarında meydana gelen ani yükseliş ve düşüş karşısındaki mücadelesini incelemişlerdir. Bunun için, Ziwot-Andrews ve Perron yapısal kırılmalı birim kök testleri kullanmışlardır. KKM uygulamasını değerlendirdiklerinde uygulama öncesi ve sonrası bakımından kurlarda değişim hızında bir fark olmadığını gözlemişlerdir. Ancak Avro kurunun Dolar kuru karşısından

değişim hızının daha yüksek olduğunu, KKM uygulamasının Avro kurunun değişim hızını azalttığı bulgusuna ulaşmışlardır. Sonuç olarak KKM uygulamasının döviz kurları volatilitesini azalttığı ancak değişim hızları üzerinde pek etkili olmadığı sonucuna varmışlardır.

Bulut ve Erdil (2023); çalışmalarında Dövizden Dönüştürümlü Kur Korumalı Mevduat Hesabının (DDKKMH) işletmeler ve bankalar açısından nasıl muhasebeleştirilmesi gerektiği hakkında bilgiler vererek birtakım örneklerle konuyu pekiştirmeyi hedeflemişlerdir. En az üç aydır tutulan Kur Korumalı Mevduat Hesapları arasındaki kur farkının Maliye Bakanlığı tarafından ödenmesinin kamu kaynakları ve bütçe üzerinde büyük bir yük oluşturduğu sonucuna varmışlardır. Hazine ve Maliye Bakanlığının verilerini de açıklayıp bununla ilgili örnekler vermişlerdir.

Kartal (2024); çalışmasında KKM sisteminin Aralık 2021 ve Eylül 2023 dönemi arasında kamu üzerinde oluşturduğu maliyeti birtakım hesaplamalarla ele almış neticesinde bütçeden ödenen maliyetin parasal genişlemeye ve aynı zamanda bütçeye zarar niteliğinde olduğunu vurgulamıştır. Türkiye ekonomisinde geleneksel hale gelmiş olan KKM uygulamasından kademeli olarak çıkışın başladığını, KKM türü uygulamaların olumsuz sonuçlara neden olduğunu belirtmiştir. Ayrıca bu tarz uygulamaların iktisadi birimlerde güvensizliğe yol açabileceğini ve ekonomik tıkanmalara neden olabileceğini vurgulamıştır.

3.2. VERİ SETİ

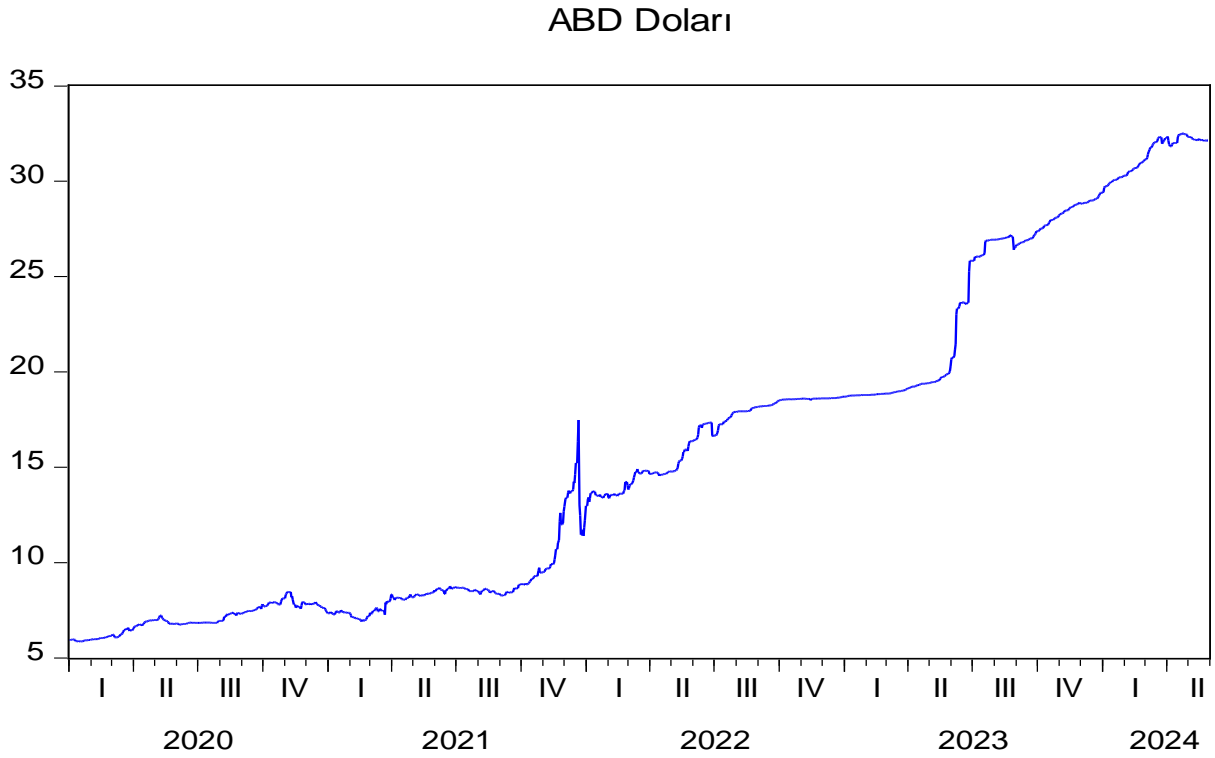
Ekonometrik analizde, kur korumalı mevduat ve döviz kuru arasındaki ilişki dört değişken kullanılarak incelenmiştir. Bu değişkenler; ABD doları (\$), Euro (€), İngiliz sterlini (GBP) ve altındır. Verilerin alış kurları üzerinden değerlendirme yapılmış olup altının 1000/1000 saflık derecesindeki alış kuru değerleri alınmıştır. Ekonometrik modele dahil olan değişkenler arasında bir ilişki olup olmadığı zaman serisi yöntemi ile test edilmiştir. Veri setine ilişkin tablo aşağıda verilmiştir:

Tablo 3. 1. Veri Seti

DEĞİŞKENLERİN İSİMLERİ	AÇIKLAMALAR	ALINAN KAYNAKLAR
Amerikan Doları (\$)	01.01.2020 – 31.05.2024 tarihleri arasında Dolar/TL döviz alış kuru	TCMB, EVDS
Euro (€)	01.01.2020 – 31.05.2024 tarihleri arasında Euro/TL döviz alış kuru	TCMB, EVDS
İngiliz Sterlini (GBP)	01.01.2020 – 31.05.2024 tarihleri arasında İngiliz Sterlini/TL döviz alış kuru	TCMB, EVDS
Altın	01.01.2020 – 31.05.2024 tarihleri arasında 1grAltın/TL alış fiyatları	İMKB

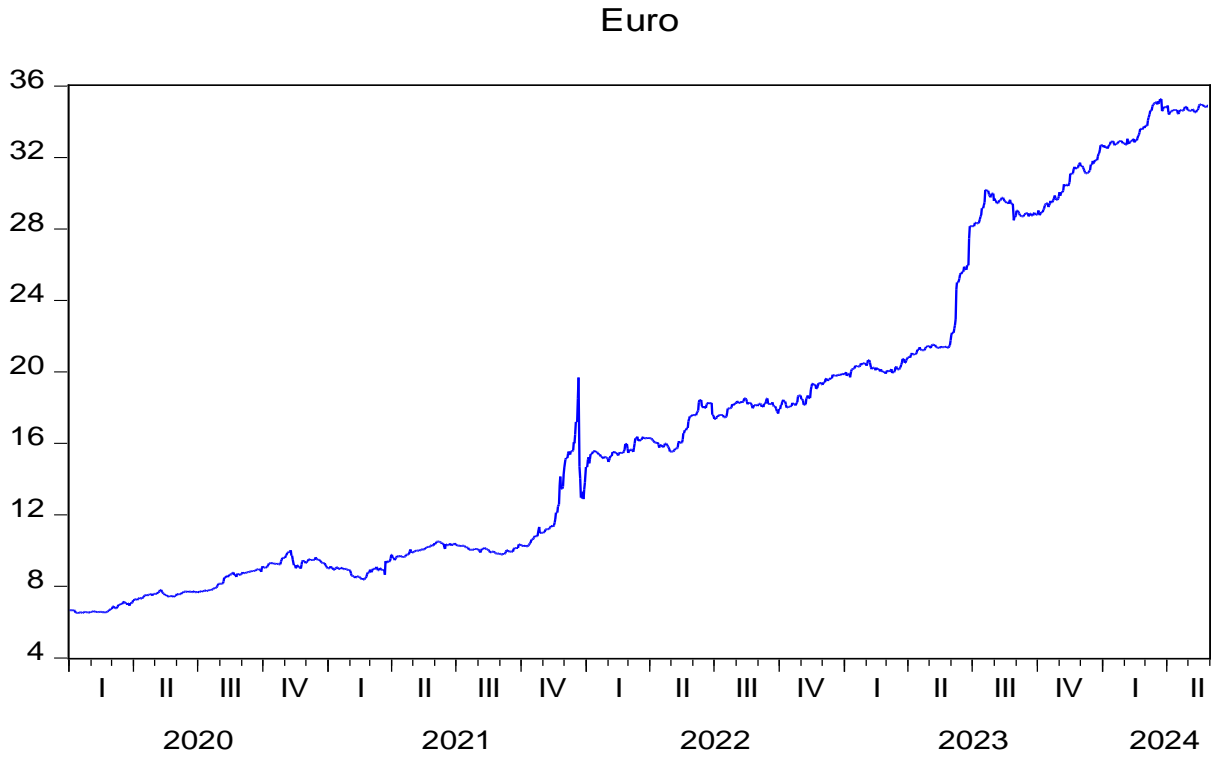
Covid-19 salgının ardından tüm dünyada ve Türkiye’de meydana gelen döviz kurlarında ani dalgalanmalar ve şoklar meydana gelmiştir. Türkiye’de bu dalgalanma ve şoklar neticesinde döviz kurlarında bir istikrar sağlamaya yönelik 21 Aralık 2021 tarihinde Kur Korumalı Mevduat (KKM) uygulamasına geçmiştir. Çalışmada istikrarı sağlamak amacıyla uygulamaya konulan KKM hesaplarının döviz kurlarında nasıl bir etki gösterdiğini incelemek amaçlanmıştır. Bu doğrultuda başlangıç dönemi olarak 01.01.2020 ve dönem sonu olarak 31.05.2024 tarihi alınmıştır. Veriler günlük döviz kuru ve gram altın değerleri kullanılarak 1613 gözlem ile elde edilmiştir. KKM uygulamasının etkisi, ABD doları, Euro, İngiliz sterlini ve altın verileri üzerinden incelenmekte ve döviz kurlarında alış kurları, altında ise 1gr altının Ons/Dolar karşılıkları alınıp daha sonra gr. altına çevrilmiş en sonunda da TL karşılığı o günün kur verilerine göre hesaplanarak incelenmiştir. Kullanılan veriler ve kaynakları Tablo 3.1’de gösterilmektedir.

Şekil 3.1. ABD Doları (\$) Değişkeninin Zaman Serisine Ait Çizgi Grafiği

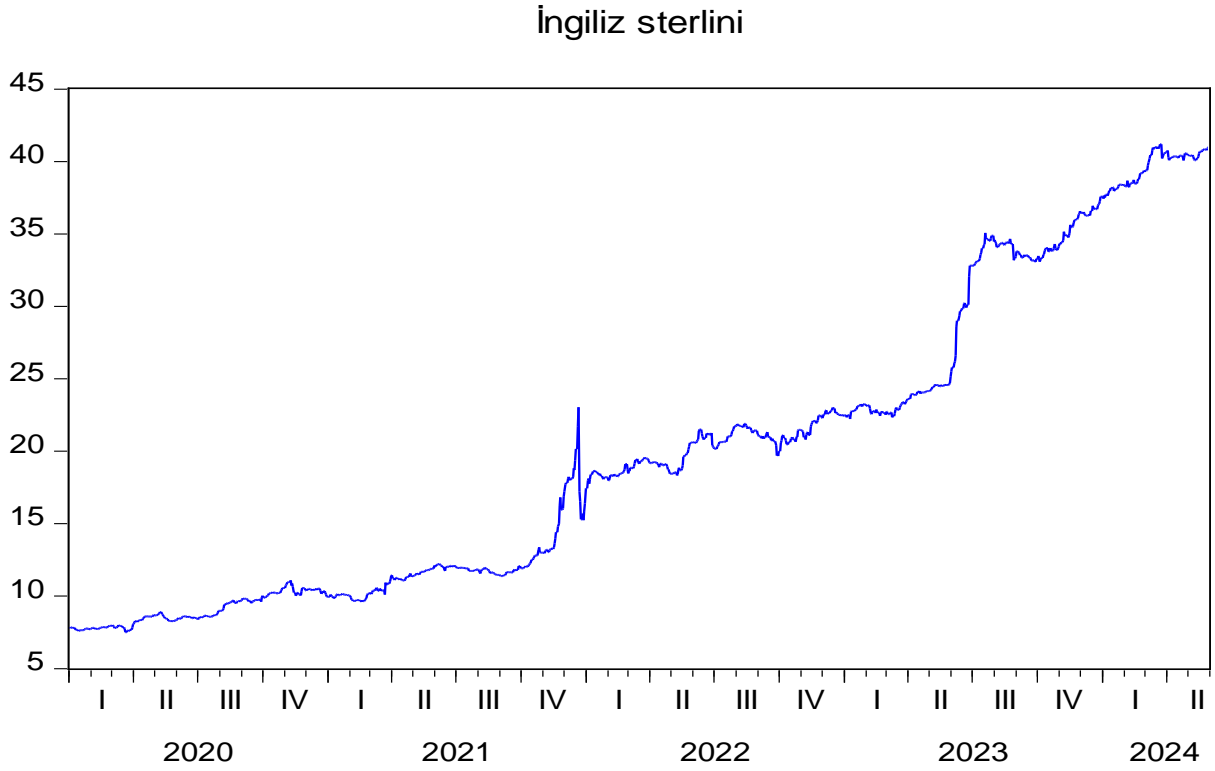
Şekil 3.1'e bakıldığında ABD Dolarının Ocak 2020 – Mayıs 2024 tarihleri arasında yaşadığı dalgalanmayı görmekteyiz. Analiz çeyrek dönemlere ayırarak ABD Dolarında meydana gelen dalgalanmaları bize göstermektedir. Covid-19 salgının ardından piyasada oluşan belirsizlikler kurlarda dalgalanmalara yol açtı ve bunun sonucu olarak ta 2021 yılının son çeyreğine kadar geçen sürede kurlarda sürekli dalgalanmaların yaşandığı görülmektedir. 2021'in son çeyreğinde ani bir şok ve şiddetli bir dalgalanma gözlemlenmiştir. Bu yaşanan ani şok karşısında karar vericiler geleneksel olmayan bir yol izleyerek KKM uygulamasını hayata geçirmişlerdir. Yaşanan bu ani şok 2022 yılının ilk çeyreğinde baskılanmaya çalışılmış ve 2023'ün ikinci çeyreğine kadar artarak devam etmiştir ancak artış hızı yaklaşık olarak belirli bir trendde kalmıştır. Ancak 2023'ün ikinci çeyreğinde tekrar yaşanan şok piyasada dolar kuru değerinin yaklaşık iki dönem boyunca yüksek seviyelere ulaşmasına ve daha sonrasında da analiz dönemi bitene kadar yüksek seyirde artarak devam etmesine neden olmuştur.

Şekil 3.2. Euro (€) Değişkeninin Zaman Serisine Ait Çizgi Grafiği

Şekil 3.2'ye bakıldığında Euronun Ocak 2020 – Mayıs 2024 tarihleri arasında yaşadığı dalgalanmayı görmekteyiz. Analiz dönemi yine dolar kurunda olduğu gibidir. Burada euro kurunun 2021 yılının son çeyreğine kadar geçen sürede sürekli dalgalanmalar yaşandığını görmekteyiz. 2021'in son çeyreğinde ise aynı dolar kurunda olduğu gibi ani bir şok ve şiddetli bir dalgalanma gözlemlenmiştir. Bu yaşanan ani şok karşısında karar vericiler geleneksel olmayan bir yol izleyerek KKM uygulamasını hayata geçirmişlerdir. Bu ani şok 2022 yılının ilk çeyreğinde baskılanmaya çalışılmış ve 2023'ün ikinci çeyreğine kadar artarak devam etmiştir ancak artışlar dolar kurunda olduğundan biraz farklı olarak daha dalgalıdır. 2023'ün ikinci çeyreğinde tekrar yaşanan şok piyasada euro kuru değerinin yaklaşık iki dönem boyunca yüksek seviyelere ulaşmasına ve daha sonrasında da analiz dönemi bitene kadar yüksek seyirde artarak devam etmesine neden olmuştur.

Şekil 3.3. İngiliz Sterlini (GBP) Değişkeninin Zaman Serisine Ait Çizgi Grafiği

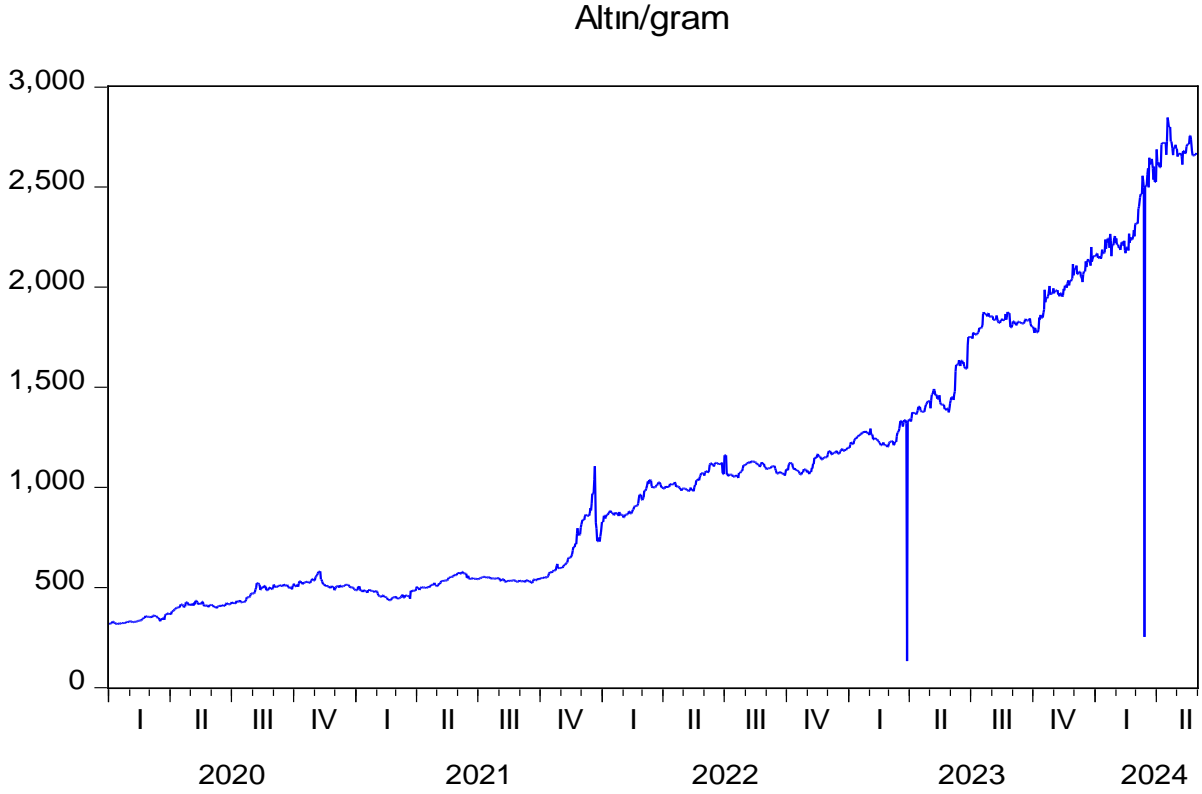

Şekil 3.3'e bakıldığında İngiliz sterlininin Ocak 2020 – Mayıs 2024 tarihleri arasında yaşadığı dalgalanmayı görmekteyiz. Analiz dönemi yine dolar ve euro kurunda olduğu gibidir. Burada sterlin kurunun 2021 yılının son çeyreğine kadar geçen sürede sürekli dalgalanmalar yaşandığını görmekteyiz. Ancak bu dalgalanmaların dolar kuru ve euro kuru kadar oynak olmadığını söyleyebiliriz. 2021'in son çeyreğinde ise ani bir şok ve şiddetli bir dalgalanma gözlemlenmiştir. Bu yaşanan ani şok karşısında karar vericiler geleneksel olmayan bir yol izleyerek KKM uygulamasını hayata geçirmişlerdir. Bu ani şok 2022 yılının ilk çeyreğinde baskılanmaya çalışılmış ve 2023'ün ikinci çeyreğine kadar artarak devam etmiştir ve seyir euro kurunun seyrine daha çok benzemektedir. 2023'ün ikinci çeyreğinde tekrar yaşanan şok piyasada sterlin kuru değerinin yaklaşık iki dönem boyunca yüksek seviyelere ulaşmasına ve daha sonrasında da analiz dönemi bitene kadar yüksek seyrinde artarak devam etmesine neden olmuştur.

Grafiklere bakıldığında analiz dönemi boyunca üç döviz kurunda da yaklaşık olarak aynı dönemlerde ani şoklar ve dalgalanmalar yaşandığı görülmektedir. 2021 yılının son çeyreğinde yaşanan ani ve yüksek şok nedeniyle uygulamaya konulan KKM uygulamasının 2023 yılının ilk yarısına kadar artışlar görülse de belli trendde tutma konusunda başarılı olduğunu söyleyebiliriz.

2023 yılının ikinci yarısından sonra yine ani ve yüksek bir şok yaşandığı görülmekte ancak KKM'nin bu sefer başarılı olamadığını ve bu şoka engel olamadığını söyleyebiliriz. 2024 yılının ilk ayından itibaren bu uygulamadan çıkılma ve yeni hesap açılmaması kararı alınmıştır ve döviz kurları artan seyrini korumaya devam etmiştir.

Şekil 3.4. Altın /Gram Değişkeninin Zaman Serisine Ait Çizgi Grafiği

KKM uygulaması ilk uygulamaya konulduğunda TCMB açıklamasına göre ABD doları, Euro ve İngiliz sterlini döviz kurlarının alış kurları üzerinden açılmıştır. 14 Mart 2022 tarihli Resmî Gazetede yayınlanan tebliğe göre yurt içi yerleşik gerçek ve tüzel kişilerin doğrudan kendileri bankalara giderek ya da kuyumcu/rafineriler aracılığıyla bankalardaki altın hesaplarına yatırdıkları altınları Türk lirası cinsinden mevduat ve katılma hesaplarına dönüştürülmesine imkân tanınmıştır. Hesapta bulunan has altın varlıklarını TL kuru üzerinden 3, 6 veya 1 yıl vadeli Türk lirası mevduat veya katılma hesabı açabileceklerdir (TCMB, 2022). Bu yüzden verilerimize gram altının değerlerini de eklemiş bulunmaktayız. Şekil 3.4'e bakıldığında Altının Ocak 2020 – Mayıs 2024 tarihleri arasında yaşadığı dalgalanmayı görmekteyiz. Analiz dönemi döviz kurlarında olduğu gibi çeyrek dönemlere ayrılmıştır. 2020 yılının sonlarında altın fiyatlarında yükselme, 2021 yılının başlarında düşüş gözlenirse de 2021 yılının son çeyreğine kadar verilerde yakın değerler üzerinde değişiklikler gözlemlenmiştir.

Ancak 2021 yılının son çeyreğinde ani ve yüksek bir şok meydana gelmiştir. 2021 yılının son çeyreğinde KKM uygulamasına geçilse de altın fiyatları o dönemde uygulama dahilinde değildi. Uygulamaya dahil edildiği tarihten itibaren 2023 yılının ilk çeyreğine kadar yaklaşık olarak belli trendde kalmıştır. Uygulama son bulduktan sonra 2024 ün ilk çeyreğinde durağana yakın bir seyir izlese de ikinci çeyreğinde yine hızlı bir yükseliş göstermiştir.

3.3. EKONOMETRİK MODEL VE YÖNTEM

Ekonometrik analizde kullanılan tüm değişkenler, 01.01.2020 tarihinden başlayıp 31.05.2024 tarihine kadar geçen süreyi kapsamaktadır. Veriler günlük bazda, alış kuru olarak alınmakta olup altının uluslararası altın piyasasında belirlenen ve çoğunlukla ABD doları cisiyle ifade edilen ons değerleri günlük olarak alınmış, o günün kur değerlerine göre TL karşılığı hesaplanarak analizde kullanılmıştır ve çalışma toplamda 1613 günlük veri içermektedir. Çalışma kapsamında 4 tane değişken kullanılmış olup değişkenlere ait bilgiler Tablo 3.1’de özet bir şekilde gösterilmiştir.

Yapılan çalışmanın amacı Kur Korunmalı Mevduat uygulamasının döviz kurları ve altın üzerinde bir etkisinin olup olmadığını ölçmektir. Bundan dolayı analizlerimizi Kur korunmalı Mevduat Öncesi dönem, Kur Korunmalı Mevduat Sonrası dönem ve tüm dönemler olmak üzere üç aşamada yapacağız.

Verilerin analizi kısmında uygulamada öncelikli olarak Gen Dickey-Fuller (Augmented Dickey-Fuller (ADF), Phillips-Perron (PP) ve Kwiatkowski-Phillips-Schmidt-Shin (KPSS) birim kök testleri ve daha sonrasında bu yöntemlerin Fourier modellemeleri olan Fourier ADF, Fourier KPSS ve Fourier LM testleri uygulanacaktır. Döviz kuru verileri günlük olarak TCMB elektronik veri dağıtım sisteminden alış kuru olarak, altın verileri ise günlük olarak İMKB Kıymetli Madenler ve Kıymetli Taşlar Piyasası Metal Fiyatları sisteminden USD/ONS değerleri alınmış daha sonra veriler gram altına çevrilerek o günün kur verilerine göre hesaplanıp analize dahil edilmiştir.

3.3.1. ADF BİRİM KÖK TESTLERİ

Augmented Dickey-Fuller testi 1981 yılında David A. Dickey, ve Wayne A. Fuller tarafından ortaya çıkarıldı. İlk olarak 1971 yılında tanıtılan bu teste yenilikler ve güncellemeler getirildi. Zaman serisi analizinde durağanlık özelliğini test etmek için geliştirilmiştir. Bir seride durağanlığın olması o seride zaman serisinde ortalamanın ve varyansın değişmediği anlamına gelmektedir. Analiz yöntemlerinin geçerli olması için serilerin durağan olması gerekmektedir (Dickey & Fuller, 1979).

ADF testinin temel modellemesi:

Sabitli ve trendsiz model için;

$$\Delta y_t = \delta y_{t-1} + u_t$$

Sabitli ve trendsiz model için;

$$\Delta y_t = b_0 + \delta y_{t-1} + u_t$$

Sabitli ve trendli model için;

$$\Delta y_t = b_0 + b_1 t + \delta y_{t-1} + u_t$$

Ayrıca hata terimi u_t otokorelasyonlu ise

$$\Delta y_t = a + \beta_t + \gamma y_{t-1} + \sum_{i=1}^P \delta_i \Delta y_{t-1} + \varepsilon_t$$

şeklinde düzenlenir.

Burada Δ : Farkı (diferansiyeli), y_t : zaman serisi değerini, t : zaman trendini, a ve β : regresyon katsayılarını, γ : birim kökün varlığını, Δy_{t-1} : geçmiş dönemdeki farkı ve ε_t : hata terimlerini ifade eder.

Bu test istatistiğinde amaç otokorelasyonsuz hata terimlerini modele katmaktır.

ADF birim kök testlerinin hipotezleri;

- Sıfır hipotezi (H_0) : seri birim kök içerir (durağan değildir),
- Alternatif hipotez (H_1): seri birim kök içermez (durağandır)

şeklindedir. Yorumlaması yapılırken ise;

- Test istatistiği kritik değerden küçükse seri durağandır ($F_{test} < F_{tablo:durağan}$)
- Test istatistiği kritik değerden büyükse seri durağan değildir ($F_{test} > F_{tablo:durağan}$ değil)

şeklinde yorumlanır.

Tablo 3. 2. KKM Öncesi Dönem, KKM Sonrası Dönem ve Tüm Dönemler İçin ADF Birim Kök Testi Sonuçları

DEĞİŞKENLER	KKM ÖNCESİ DÖNEM		KKM SONRASI DÖNEM		TÜM DÖNEMLER	
	ADF		ADF		ADF	
	Sabitli Model	Sabitli ve Trendli Model	Sabitli Model	Sabitli ve Trendli Model	Sabitli Model	Sabitli ve Trendli Model
DOLAR	5.2792 (1.0000)	5.0326 (1.0000)	-1.2843 (0.6387)	-2.1559 (0.5132)	-0.2650 (0.9275)	-2.4105 (0.3738)
EURO	4.2757 (1.0000)	4.7449 (1.0000)	-0.8127 (0.8146)	-2.1114 (0.5382)	-0.3541 (0.9143)	-3.0175 (0.1276)
STERLİN	4.2724 (1.0000)	3.9423 (1.0000)	-0.6705 (0.8518)	-1.9009 (0.6532)	-0.2548 (0.9289)	-3.1181 (0.1023)
ALTIN	2.5933 (1.0000)	1.7761 (1.0000)	-1.0017 (0.7544)	-5.6359 ***	-0.3409 (0.9163)	-3.4065 (0.0508)*

Not: (***) %1, (**) %5 ve (*) %10 anlamlılık düzeylerini göstermektedir. Parantez içinde belirtilen değerler Prob değerlerini vermektedir. ADF testinde sabitli modelde kritik değerler; %1=-3.433, %5=-2.862 ve %10=-2.567 , sabitli ve trendli modelde kritik değerler; %1=-3.962, %5=-3.412 ve %10=-3.128'dir (Mackinnon, 1996).

Kur Korumalı Mevduat uygulamasına geçilmeden önceki döneme bakıldığında düzey seviyesindeki ADF testi sonuçlarına göre; dolar, euro, sterlin ve altın değişkenlerinin prob değerlerinin hepsinin 1.0000 yani 0.05 değerinden büyük olduğunu ve durağan olmadığını

söyleyebiliriz. Durağanlığın yalnızca prob değerine göre belirlenmesi doğru olmayacağından ADF test istatistiği sonuçlarına bakmak gerekmektedir. Test istatistiği sonuçlarına göre dolar, euro, sterlin ve altın değişkenlerinin hem sabitli hem de sabitli ve trendli modele göre değerlerinin kritik değerlerden büyük olduğunu ve değişkenlerin durağan olmadığını yani birim köklü olduğunu söyleyebiliriz.

Kur Korunmalı Mevduat uygulamasına geçildikten sonraki döneme bakıldığında düzey seviyesinde ADF test sonuçlarına göre; dolar, euro ve sterlin değişkenlerinin hem sabitli modelde hem de sabitli ve trendli modelde prob değerlerinin 0.05 değerinden büyük olduğunu ve durağan olmadığını yani birim köklü olduğunu söyleyebiliriz. Test istatistiği sonuçlarına göre dolar, euro ve sterlin değişkenlerinin durağan olmadıklarını ancak altın değişkenine bakıldığında sabitli modelde diğer değişkenler gibi prob değerinin 0.05 'ten büyük olduğunu ancak sabitli ve trendli modelde %1 anlamlılık düzeyinde durağan olduğunu söyleyebiliriz.

Tüm dönemlere baktığımızda ise düzey seviyesinde ADF test sonuçlarına göre; bütün değişkenlerin hem sabitli modelde hem de sabitli ve trendli modelde prob değerlerinin 0.05'ten büyük olduğunu ve durağan olmadıklarını yani birim köklü olduklarını söyleyebiliriz. Test istatistiği sonuçlarına göre; dolar değişkeninin her iki modelde de durağan olmadığını, euro ve sterlin değişkenlerinin sabit modelde durağan olmadığını ancak sabit ve trendli modelde %10 anlamlılık düzeyinde durağan olduklarını ve altın değişkeninin de sabit modelde durağan olmadığını sabit ve trendli modelde %5 anlamlılık düzeyinde durağan olduğunu söyleyebiliriz.

Durağan olmayan değişkenler ekonometrik modellerde kullanıldığında yanlış sonuç verebilirler ve güvenilir olmayabilirler bu nedenle durağan olmayan değişkenlerin birinci dereceden farklarının alınması gerekmektedir. Altın değişkeni durağan olmasına rağmen onun da birinci dereceden farkı alınarak analize dahil edilecektir çünkü diğer değişkenlerin hepsinin birinci dereceden farkı alındıktan sonra daha stabilize sonuçları çıkabilir ve bu durum analizi etkileyebilir. Yani altın değişkeni durağan olduğu için yapısal kırılmalara izin vermeyecektir böylece yanlış olabileceklerdir.

Tablo 3. 3. Birinci Dereceden Farkları Alınan; KKM Öncesi Dönem, KKM Sonrası Dönem ve Tüm Dönemler İçin ADF Birim Kök Testi Sonuçları

DEĞİŞKENLER	KKM ÖNCESİ DÖNEM		KKM SONRASI DÖNEM		TÜM DÖNEMLER	
	ADF (-1)		ADF (-1)		ADF (-1)	
	Sabitli Model	Sabitli ve Trendli Model	Sabitli Model	Sabitli ve Trendli Model	Sabitli Model	Sabitli ve Trendli Model
DOLAR	-4.5967 ***	-22.0736 ***	-23.0571 ***	-23.0646 ***	-36.9746 ***	-36.9640 ***
EURO	-4.7940 ***	-22.6457 ***	-24.3935 ***	-24.3810 ***	-36.9961 ***	-36.9850 ***
STERLİN	-22.0606 ***	-22.3925 ***	-24.9925 ***	-24.9772 ***	-36.9959 ***	-36.9858 ***
ALTIN	-26.4725 ***	-26.5959 ***	-16.4823 ***	-16.4728 ***	-20.1014 ***	-20.0969 ***

Not: (***) %1, (**) %5 ve (*) %10 anlamlılık düzeylerini göstermektedir. Parantez içinde belirtilen değerler Prob değerlerini vermektedir. ADF testinde sabitli modelde kritik değerler; %1=-3.433, %5=-2.862 ve %10=-2.567 , sabitli ve trendli modelde kritik değerler; %1=-3,962, %5=-3.412 ve %10=-3.128'dir (Mackinnon, 1996).

Birinci dereceden farkları alınan verilere tekrar ADF testi yapıldığında bütün değişkenlerin hem sabit modelde hem de sabitli ve trendli modelde %1 anlamlılık düzeyinde durağan hale geldiklerini söyleyebiliriz. Döviz kurlarının durağan hale gelmesi döviz piyasalarındaki dalgalanmaların daha iyi anlaşılmasını sağlar ve böylece döviz piyasasındaki trendleri ve döngüleri daha iyi tahmin edebiliriz. Yatırımcılar tarafından sıklıkla tercih edilen altın değişkeninin durağan olması da ekonomik belirsizlik dönemlerinde ve kriz dönemlerinde dahi tercih edilen bir yatırım aracı olduğunu göstermektedir. Durağan hale getirilen değişkenlerle yapılan analizlerin doğruluğu ve güvenilirliği artar ve böylece daha güvenilir sonuçlar elde ederiz.

Geleneksel ADF testi yapıldıktan sonra elde edilen sonuçlara göre durağanlık tespit edilirse genellikle ek bir teste ihtiyaç duyulmaz lakin sonuçlarda düzey seviyesinde durağanlığın olmadığı birinci farkları alındıktan sonra serilerin durağanlaştığı bilinmektedir. Bu durumda serilerde otokorelasyon veya heteroskedastisite gibi sorunların olabileceği düşünülüyorsa PP testi ile durumu doğrulamak mantıklı olacaktır.

3.3.2. PP BİRİM KÖK TESTLERİ

Birim kök hipotezlerinin başlıca uygulama alanlarından biri ekonomidir. Bunun nedeni birim kökün, ekonomik aktörlerin mevcut bilgilerini rasyonel olarak kullanmasını öngören teorik modellemelerin oluşudur.

Dickey-Fuller regresyon t testinin otoregresyondaki gecikme uzunluğunun örneklem büyüklüğü T ile kontrol altına alındığında belirli bir oranda arttığı sürece birim kök için kullanılabileceği bilinmektedir. Zaman serisi ortamında birim kökün varlığını tespit etmek adına Phillips 1987’de bu teste alternatif bir prosedür önermiştir. Bu yaklaşımda gereksiz parametrelere yer verilmeyip çok geniş bir zaman serisi modellemesi yapmaktadır ve bu yöntem hareketli ortalama bileşenler olduğunda önemli avantajlar sunar. Ayrıca otokorelasyon ve heteroskedastisiteye⁴ karşı dayanıklıdır. Phillips-Perron testi ADF testine göre hata terimleri açısından daha esnektir. Hata terimlerinde korelasyona yer verilmeyip, sabit varyansın olup olmadığına bakılır. Bu test özellikle ekonomik zaman serileri ile, birim kökün varlığına karşı ana alternatif, deterministik bir lineer zaman trendidir. Bu nedenle, birim kökler için regresyon testlerinin bu olasılığı göz önünde bulundurması önemlidir. PP birim kök testi asimptotiktir ve fonksiyonel zayıf yakınsama hipotezine dayanır (Phillips & Perron, 1988).

PP birim kök testi modellemesini inceleyecek olursak;

$$y_t = \hat{\mu} + \hat{a}y_{t-1} + \hat{u}_t$$

$$y_t = \hat{\mu} + \hat{\beta}(t - T / 2) + \hat{a}y_{t-1} + \hat{u}_t$$

şeklinde ifade edilmektedir. Bu regresyonda T gözlem sayısını, \hat{u}_t hata terimlerinin dağılımını ifade etmektedir. Modelde hata terimlerinde zayıf bağlantı ve heterojen dağılım kabul edilmektedir. Bu bakımdan ADF test istatistiğinde belirtilen hata terimleri varsayımları dikkate alınmamaktadır.

Çok daha geniş zaman serisi spesifikasyonlarına izin verilmesine rağmen, burada geliştirilen limit dağılımları, standart Brownian hareketinin fonksiyonları olarak ifade edilir ve Fuller (1976) tarafından tablolananlarla aynıdır.

⁴ Heteroskedastisite : hata terimlerinin varyansının sabit olmama durumunu ifade eder. yani bağımsız değişken arttıkça hata terimlerinin varyansında artıyorsa heteroskedastisite var demektir (economy-pedia.com).

PP testlerinde kullanılan hipotezler;

H_0 : $a=0$ ($P=1$) ; Seride birim kök vardır (serinin durağan değildir).

H_1 : $a < 0$ ($P < 1$) ; Seride birim kök yoktur (seri durağandır).

Tablo 3. 4. KKM Öncesi Dönem, KKM Sonrası Dönem ve Tüm Dönemler İçin PP Birim Kök Testi Sonuçları

DEĞİŞKENLER	KKM ÖNCESİ DÖNEM		KKM SONRASI DÖNEM		TÜM DÖNEMLER	
	PP		PP		PP	
	Sabitli Model	Sabitli ve Trendli Model	Sabitli Model	Sabitli ve Trendli Model	Sabitli Model	Sabitli ve Trendli Model
DOLAR	4.6148 (1.0000)	4.6999 (1.0000)	-0.8266 (0.8106)	-1.4954 (0.8308)	-0.2435 (0.9304)	-2.3831 (0.3883)
EURO	3.5356 (1.0000)	3.3174 (1.0000)	-0.4078 (0.9053)	-1.9876 (0.6068)	-0.3043 (0.9218)	-2.9298 (0.1532)
STERLİN	3.7117 (1.0000)	3.5697 (1.0000)	-0.3459 (0.9154)	-1.6623 (0.7671)	-0.2062 (0.9352)	-3.0736 (0.1130)
ALTIN	2.6356 (1.0000)	1.8527 (1.0000)	-5.7528 ***	-30.8761 ***	-2.0980 (0.2456)	-32.6527 ***

Not: (***) %1, (**) %5 ve (*) %10 anlamlılık düzeylerini göstermektedir. Parantez içinde belirtilen değerler Prob değerlerini vermektedir. PP testinde sabitli modelde kritik değerler; %1=-3.433, %5=-2.862 ve %10=-2.567 , sabitli ve trendli modelde kritik değerler; %1=-3,962, %5=-3.412 ve %10=-3.128'dir (Mackinnon, 1996).

Kur Korumalı Mevduat uygulamasına geçilmeden önceki döneme bakıldığında düzey seviyesindeki PP testi sonuçlarına göre değişkenlerin hepsinin prob değerlerinin 0.05'ten büyük olduğunu ve durağan olmadıklarını yani birim köklü olduklarını söyleyebiliriz. PP test istatistiği sonuçlarına göre dolar, euro, sterlin ve altın değişkenlerinin tamamının hem sabitli hem de sabitli ve trendli modele göre durağan olmadıklarını yani birim kök içerdiklerini söyleyebiliriz.

Kur Korumalı Mevduat uygulamasına geçilmeden önceki döneme bakıldığında düzey seviyesindeki PP testi sonuçlarına göre dolar, euro ve sterlin değişkenlerinin prob değerlerinin 0.05'ten büyük olduğunu ve durağan olmadığını yani birim köklü olduklarını söyleyebiliriz. Test istatistiği sonuçlarına göre dolar, euro ve sterlin değişkenlerinin hem sabitli modelde hem

de sabitli ve trendli modelde durağan olmadıklarını ancak altın değişkeninin sabitli modelde de sabitli ve trendli modelde de %1 düzeyinde anlamlı olduğunu ve durağan olduğunu yani birim kök içermediğini söyleyebiliriz.

Tüm dönemlere baktığımızda ise düzey seviyesinde PP testi sonuçlarına göre dolar, euro ve sterlin değişkenlerinin prob değerlerinin 0.05'ten büyük olduğunu ve durağan olmadıklarını yani birim köklü olduklarını söyleyebiliriz. Altın değişkeninin ise sabitli ve trendli modelde prob değerinin %1 anlamlılık düzeyinde durağan olduğunu söyleyebiliriz. Test istatistiği sonuçlarına göre dolar ve sterlin değişkenlerinin hem sabitli modelde hem de sabitli ve trendli modelde durağan olmadığını, birim kök içerdiğini, euro değişkeninin sabitli modelde %5 anlamlılık düzeyinde durağan olduğunu, sabitli ve trendli modelde ise %1 anlamlılık düzeyinde durağan olduğunu yani birim kök içermediğini, altın değişkeninde sabitli modelde durağan olmadığını ancak sabitli ve trendli modelde durağan olabileceğini söyleyebiliriz.

Durağan olmayan serilerle yapılan analizler yanıltıcı sonuçlar verebilir ve modelin açıklayıcılık gücünü yapay olarak yüksek gösterebilir. Bu da hatalı ve yanlış sonuçların alınmasına sebebiyet verir. Bu yüzden durağan olmayan düzey seviyesindeki değerlerin birinci dereceden farkları alınarak tekrar analize dahil edileceklerdir.

Tablo 3. 5. Birinci Dereceden Farkları Alınan; KKM Öncesi Dönem, KKM Sonrası Dönem ve Tüm Dönemler İçin PP Birim Kök Testi Sonuçları

DEĞİŞKENLER	KKM ÖNCESİ DÖNEM		KKM SONRASI DÖNEM		TÜM DÖNEMLER	
	PP (-1)		PP (-1)		PP (-1)	
	Sabitli Model	Sabitli ve Trendli Model	Sabitli Model	Sabitli ve Trendli Model	Sabitli Model	Sabitli ve Trendli Model
DOLAR	-23.5604 ***	-23.5851 ***	-22.8096 ***	-22.7730 ***	-36.8689 ***	-36.8576 ***
EURO	-23.9611 ***	-23.8935 ***	-24.2649 ***	-24.2486 ***	-36.8746 ***	-36.8624 ***
STERLİN	-23.3911 ***	-23.4479 ***	-24.9294 ***	-24.9124 ***	-36.8777 ***	-36.8669 ***
ALTIN	-26.5723 ***	-26.6424 ***	-286.9824 (0.0001)	-290.0936 (0.0001)	-252.0504 (0.0001)	- 253.2020 (0.0001)

Not: (***) %1, (**) %5 ve (*) %10 anlamlılık düzeylerini göstermektedir. Parantez içinde belirtilen değerler Prob değerlerini vermektedir. PP testinde sabitli modelde kritik değerler; %1=-3.433, %5=-2.862 ve %10=-2.567 , sabitli ve trendli modelde kritik değerler; %1=-3,962, %5=-3.412 ve %10=-3.128'dir (Mackinnon, 1996).

Birinci dereceden farkları alınan verilere tekrar PP testi yapıldığında bütün değişkenlerin bütün dönemlerde hem sabitli modelde hem de sabitli ve trendli modelde %1 anlamlılık düzeyinde durağan olduğunu yani birim kök içermediklerini söyleyebiliriz. Durağan hale getirilen verilerin analizlerde daha doğru sonuçlar verecektir.

Zaman serilerinin durağan olup olmadığını tespit etmek için kullanılan bir diğer yöntem de KPSS birim kök testleridir.

3.3.2. KPSS BİRİM KÖK TESTLERİ

KPSS testi Kwiatkowski-Phillips-Schmidt ve Shin tarafından 1992 yılında oluşturulmuştur. Bu analizde de zaman serilerinde durağanlığın olup olmadığı test edilmektedir. ADF test istatistiğinin tam tersi olan KPSS testi birim kök hipotezine karşı durağanlık hipotezini test eder yani ADF testi birim kök olup olmadığını test ederken KPSS testi durağanlığın olup olmadığını test eder (Kwiatkowski vd., 1992).

KPSS testinin temel modellemesi:

Sabitli model için;

$$y_t = \mu + \varepsilon_t$$

Sabitli ve trendli model için;

$$y_t = \mu + \beta_t + \varepsilon_t$$

şeklindedir.

Burada y_t : zaman serisini, μ : ortalamayı, β_t : trend etkisini ve ε_t : hata terimini vermektedir.

ADF ve KPSS testleri genellikle birlikte kullanılırlar, çünkü serinin durağan olup olmadığı hakkında daha geniş çaplı bir analiz yapılır. Ancak KPSS test istatistiğinde durağanlık ve birim kök yorumlaması ADF test istatistiğinin tam tersidir. Yani;

H₀: ($a=0$) Seride birim kök yoktur (serinin durağan olduğu anlamına gelir).

H₁: ($a>0$) Seride birim kök vardır (seri durağan olmadığı anlamına gelir).

(Elde edilen test istatistiği < Kritik değer ise; H₀ : seri durağandır,

Elde edilen test istatistiği > Kritik değer ise; H₁ : seri durağan değildir)

KPSS test istatistiğinde hata terimlerinin kümülatif toplamının varyansı;

$$KPSS = \frac{1}{T^2} \sum_{t=1}^T s_t^2$$

şeklinde hesaplanır. T ; gözlem sayısını, s_t ; hata terimlerinin kümülatif toplamını verir.

KPSS birim kök testlerinin hipotezleri ADF birim kök testlerinin hipotezlerinden farklı olarak;

- Sıfır hipotezi (H_0) : seri durağandır,
- Alternatif hipotez (H): seri durağan değildir (birim kök içerir)

şeklinde dir. Yorumlaması yapılırken ise;

- Test istatistiği kritik değerden küçükse seri durağandır ($F_{test} < F_{tablo}$:durağan)
- Test istatistiği kritik değerden büyükse seri durağan değildir ($F_{test} > F_{tablo}$:durağan değil)

şeklinde yorumlanır.

Tablo 3. 6. KPSS Birim Kök Testleri

DEĞİŞKENLER	KPSS					
	KKM Öncesi Dönem		KKM Sonrası Dönem		Tüm Dönemler	
	Sabitli Model	Sabitli ve Trendli Model	Sabitli Model	Sabitli ve Trendli Model	Sabitli Model	Sabitli ve Trendli Model
DOLAR	2.4902 ***	0.2277 ***	3.5232 ***	0.2609 ***	4.9113 ***	0.3574 ***
EURO	2.7137 ***	0.1918 **	3.5749 ***	0.3852 ***	4.9044 ***	0.2677 ***
STERLİN	2.8587 ***	0.1387 *	3.5249 ***	0.4693 ***	4.8996 ***	0.2042 **
ALTIN	2.3888 ***	0.2690 ***	3.6861 ***	0.6082 ***	4.8673 ***	0.3557 ***

Not: (***) %1, (**) %5 ve (*) %10 anlamlılık düzeylerini göstermektedir. KPSS testinde sabit modelde kritik değerler; %1=0.739, %5=0.463 ve %10=0.347 , sabitli ve trendli modelde kritik değerler; %1=0.216, %5=0.146 ve %10=0.119'dur.

Kur Korumalı Mevduat uygulamasına geçilmeden önceki döneme bakıldığında düzey seviyesindeki KPSS testi sonuçlarına göre; dolar ve altın değişkeninin hem sabitli modelde hem de trendli ve sabitli modelde durağan olmadıklarını, euro ve sterlin değişkenlerinin ise sabitli modelde durağan olmadıklarını ancak sabitli ve trendli modelde sırasıyla %5 ve %10 anlamlılık düzeyinde durağan olduklarını söyleyebiliriz.

Kur Korumalı Mevduat uygulamasına geçildikten sonraki döneme ve tüm dönemlere baktığımızda düzey seviyesinde KPSS testi sonuçlarına göre; bütün değişkenlerin hem sabitli modelde hem de sabitli ve trendli modelde durağan olmadıklarını yani birim kök içerdiklerini söyleyebiliriz.

Durağan olmayan seriler finansal piyasalar için belirsizlik anlamına gelmektedir ve tahmin yapmayı zorlaştırır. Bu yüzden durağan olmayan düzey seviyesindeki değerlerin birinci dereceden farkları alınarak tekrar analize dahil edileceklerdir.

Tablo 3. 7. Birinci Dereceden Farkı Alınan KPSS Birim Kök Testleri

DEĞİŞKENLER	KPSS (-1)					
	KKM Öncesi Dönem		KKM Sonrası Dönem		Tüm Dönemler	
	Sabitli Model	Sabitli ve Trendli Model	Sabitli Model	Sabitli ve Trendli Model	Sabitli Model	Sabitli ve Trendli Model
DOLAR	0.7515 ***	0.3370 ***	0.1241	0.0870	0.0695	0.0638
EURO	0.6333 **	0.3210 ***	0.0791	0.0785	0.0415	0.0383
STERLİN	0.6740 **	0.2643 ***	0.0833	0.0771	0.0460	0.0387
ALTIN	0.5932 **	0.4067 ***	0.0900	0.0792	0.0733	0.0630

Not: (***) %1, (**) %5 ve (*) %10 anlamlılık düzeylerini göstermektedir. (n0) anlamlı olmadığını gösterir. KPSS testinde sabit modelde kritik değerler; %1=0.739, %5=0.463 ve %10=0.347 , sabitli ve trendli modelde kritik değerler; %1=0.216, %5=0.146 ve %10=0.119'dur.

Birinci dereceden farkları alınan verilere baktığımızda, Kur Korumalı Mevduat uygulamasına geçilmeden önceki dönemde dolar değişkeninin hem sabitli modelde hem de sabitli ve trendli modelde durağan olmadığını, euro.sterlin ve altın değişkenlerinin de sabitli modellerde durağan olduğunu ancak sabitli ve trendli modellerde durağan olmadığını söyleyebiliriz.

Kur Korumalı Mevduat uygulamasına geçildikten sonraki dönem ve tüm dönemler için bakıldığında değişkenlerin tamamının durağan olduğunu ve birim kök içermediğini söyleyebiliriz.

Sonuç olarak ADF, PP ve KPSS birim kök testleri sonucuna göre verilerimiz düzey seviyesinde iken durağan değiller ancak birinci dereceden farkları alındıklarında durağanlaşıyorlar.

Geleneksel ADF testleri ve PP testleri zaman serilerinin durağan olup olmadığını anlamak için kullanılır. Seride birim kökün varlığını inceleyen bu testte durağanlık elde edildiğinde daha doğru ve güvenilir sonuçlar verir. Ekonomik ve finansal zaman serileri ile analiz yapılırken seriler genelde yapısal kırılma içerir ancak geleneksel ADF testleri zaman serilerindeki yapısal kırılmaları ve karmaşık dinamikleri yakalamakta yeterince başarılı sayılmaz. Bu durumda Fourier ADF testi bu dinamikleri yakalayarak durağanlık testlerinin gücünü arttıracaktır ve kırılmaları trigonometrik terimler kullanarak modelleyecektir (Gürdal vd., 2018). Ayrıca KPSS testleri yapısal kırılmalar analize dahil edilmediğinde yanlış pozitif sonuçlar verebilir, Fourier KPSS testi bu hatayı minimize eder ve serinin durağan olup olmadığını daha doğru bir şekilde değerlendirir. Bu nedenle çalışmada yapmış olduğumuz analizleri bu aşamadan sonra Fourier testlerini kullanarak analiz edeceğiz.

3.3.4. FOURIER BİRİM KÖK TESTLERİ

Çalışmanın bu kısmında Fourier birim kök testlerinden Becker vd. (2006) ve Enders ve Lee (2012) testleri anlatılmaktadır. ADF ve KPSS birim kök testlerine göre çalışmada kullanılan verilerde (dolar, euro, sterlin ve altın) durağan olmama problemi mevcuttur. Bu nedenle ekonometrik analizlerde yeni olan yöntemlerden Fourier tipi birim kök testlerinden yararlanılmıştır. Fourier fonksiyonlarının kullanıldığı birim kök testleri lineer birim kök testlerine nazaran daha gerçekçi sonuçlar vermektedir. Zaman serilerinde doğrusal olmayan ve

birim köke sahip olan veriler analiz edileceğinde Fourier tipi birim kök testleri devreye girer (Yalçınkaya, 2016).

Çalışmada Fourier testleri; ADF, PP ve KPSS testlerinde de olduğu gibi KKM öncesi dönem, KKM sonrası dönem ve tüm dönemler olmak üç aşamada yapılacaktır.

3.3.4.1. Enders ve Lee (2012) Esnek Fourier Birim Kök Testi

Enders & Lee, (2012) çalışmasını geliştirerek farklı bir Fourier birim kök testi oluşturmuşlardır. Enders ve Lee, Rodrigues ve Taylor'un çalışmasını genişleterek Dickey-Fuller (DF) tipi regresyon çerçevesinde yeni bir birim kök testi oluşturmuşlardır. Becker vd. (2006)'dan ayrılan yönü DF tipi bir test olmasıdır. Rodrigues ve Taylor, trend azaltma da Dickey Fuller Genelleştirilmiş En Küçük Kareler (DF-GLS) yöntemini kullanırken, Enders ve Lee trendi azaltmada Lagrange çarpanını (LM) kullanmışlardır. Deterministik terimin $a(t)$ ile gösterilen bir zamana bağlı olduğu DF testi modeli şu şekildedir:

$$y_t = a(t) + py_{t-1} + yt + \varepsilon_t$$

Burada ε_t sabit değerdir. $p = 1$ olması deterministik süreci rassal bir hale getirmektedir. $a(t)$ 'nin biçimi bilinmediği durumda ya da yanlış belirtildiği durumda $p = 1$ için yapılan testler sorunlu olacaktır. Bu yapıya Fourier terimlerini ekleyecek olursak;

$$d(t) = a_0 + \sum_{k=1}^n a_k \sin\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + \sum_{k=1}^n \beta_k \cos\left(\frac{2\pi kt}{T}\right), \quad n \leq \frac{T}{2}$$

Burada n yaklaşımda yer alan frekansların toplam sayısını, k belirli bir frekansı ve T 'de gözlem sayısını temsil eder. Enders ve Lee toplam frekansın 1'e eşit olduğunu ($n = 1$) kabul ederek $d(t)$ 'yi şu şekilde ifade etmişlerdir:

$$d(t) \cong a_0 + ak \sin\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + \beta_k \cos\left(\frac{2\pi kt}{T}\right)$$

Burada k kısmi frekans değerini, sin ve cos trigonometrik terimleri, t trendi, T toplam gözlem sayısını ve $\pi = 3,14$ değerini ifade etmektedir.

Enders ve Lee (2012) testinin kullanıldığı durumda zaman serisi eğer durağan ise Fourier terimlerinin istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığı belirlenebilmektedir.

$$F(k) = \frac{(ESS_0 - ESS_1(k)) / 2}{ESS_1(k) / (T - q)}$$

Trigonometrik terimlerin olmadığı durumda ESS_0 modelden elde edilen kalıntı kareler toplamını ifade ederken, ESS_1 trigonometrik terimlerin olduğu modelin kalıntı kareler toplamını ifade eder. T toplam gözlem sayısını ve q ise toplam bağımsız değişken sayısını ifade eder.

Fourier ADF birim kök testlerinin hipotezleri;

- Sıfır hipotezi (H_0) : seri durağan değildir (birim kök içerir),
- Alternatif hipotez (H): seri durağandır (birim kök içermez)

şeklindedir. Yorumlaması yapılırken ise;

- Test istatistiği kritik değerden küçükse seri durağandır ($F_{test} < F_{tablo:durağan}$)
- Test istatistiği kritik değerden büyükse seri durağan değildir ($F_{test} > F_{tablo:durağan}$ değil)

şeklinde yorumlanır.

Fourier ADF test istatistiği yapıldıktan sonra; test istatistiği negatif değerlere sahip olmalı ve test istatistiği kritik değerden daha küçük olduğu durumda (mutlak değerce daha büyük) seriler durağandır ve birim kök içermemektedir yorumu yapılır (Enders ve Lee, 2012). Fourier test istatistiği yapıldıktan sonra F_{test} değeri kritik değerden büyük ise sıfır hipotezi reddedilemez ve Fourier testi anlamsız olur. Enders ve Lee bu durumda Schmidt ve Phillips testinin kullanılması gerektiğini söylemişlerdir. Eğer $F(k)$ değeri kritik değerden büyük ise sıfır hipotezi reddedilmeyecek ve Fourier testi anlamlı olacaktır. Sonuç olarak zaman serisinin durağanlığını test etmede uygulanabileceğini ifade etmişlerdir. Aşamalara göre analizlere bakacak olursak;

Tablo 3. 8. KKM Öncesi Dönemde Fourier ADF Birim Kök Testleri

	SABİTLİ MODEL		SABİT VE TRENDLİ MODEL			
	FADF (Enders & Lee, 2012)		FADF (Enders & Lee, 2012)		FLM (Enders & Lee, 2012)	
DOLAR	4.3886 (1)	Lag=11	3.7155 (3)	Lag=11	-1.3787 (1)	Lag=9
EURO	4.2454 (1)	Lag=9	2.1908 (1)	Lag=9	-0.7821 (3)	Lag=9
STRELIN	4.4132 (1)	Lag=11	2.2772 (1)	Lag=11	-0.8622 (3)	Lag=11
ALTIN	3.1295 (1)	Lag=10	0.3268 (1)	Lag=10	-1.9524 (1)	Lag=10

Not: Parantez içindeki değerler (k) serinin Fourier frekans değerini verir. Lag, serinin gecikme değeridir. T (gözlem sayısı): 2500 iken kritik değerler; k=1 için %1=-4.80, %5=-4.27 ve %10=-4.00 ; 67 ; k=3 için %1=-4.38, %5=-3.75 ve %10=-3.43'tür (Enders ve Lee, 2012).

Kur Korumalı Mevduat uygulamasına geçilmeden önceki dönem için Fourier ADF birim kök testini incelediğimizde; sabitli modelde frekans değerlerinin hepsinin k=1 olduğunu görmekteyiz. Bütün değişkenlerin değerlerinin pozitif olduğunu ve mutlak değerce kritik değerlerden küçük olduklarını söyleyebiliriz. Bu durumda sabitli modelde değişkenlerimizin hepsinin durağan olmadığını yani birim kök içerdiklerini söyleyebiliriz. Sabitli ve trendli modelde ise, dolar değişkeninin frekans değerinin k=3 olduğunu diğer değişkenlerinin yine frekans değerlerinin k=1 olduğunu görmekteyiz. Bütün değişkenlerin kritik değerlerden büyük olduklarını (mutlak değerce daha küçük olduklarını) görmekteyiz. Bu durumda sabitli ve trendli modelde de değişkenlerimiz durağan değildir ve birim kök içermektedirler. Ayrıca Fourier LM test istatistiği sonucuna bakıldığında da bütün değişkenlerin negatif olduklarını ve kritik değerden büyük olduklarını (mutlak değerce daha küçük) görmekteyiz. Bu durumda değişkenlerin hepsinin durağan olmadığını ve birim kök içerdiğini söyleyebiliriz.

Tablo 3. 9. KKM Sonrası Dönemde Fourier ADF Birim Kök Testleri

	SABİTLİ MODEL		SABİT VE TRENDLİ MODEL			
	FADF (Enders & Lee, 2012)		FADF (Enders & Lee, 2012)		FLM (Enders & Lee, 2012)	
DOLAR	-0.3861 (2)	Lag=12	-3.1306 (2)	Lag=12	-2.6984 (2)	Lag=12
EURO	-0.3921 (5)	Lag=12	-3.1991 (2)	Lag=12	-2.6697 (1)	Lag=12
STRELIN	-0.2260 (5)	Lag=12	-2.9796 (2)	Lag=12	-1.7990 (5)	Lag=12
ALTIN	-1.9975 (1)	Lag=12	-5.2328 (1)	Lag=12	-5.0568 (1)	Lag=12

Not: Parantez içindeki değerler (k) serinin Fourier frekans değerini verir. Lag, serinin gecikme değeridir. T (gözlem sayısı): 2500 iken kritik değerler; k=1 için %1=-4.80, %5=-4.27 ve %10=-4.00 ; 67 ; k=2 için %1=-4.58, %5=-3.98 ve %10=-3.67 ve k=5 için %1=-4.16, %5=-3.55 ve %10=-3.24'tür (Enders ve Lee, 2012).

Kur Korunmalı Mevduat uygulamasına geçildikten sonraki dönem için Fourier ADF birim kök testini incelediğimizde hem sabitli modelde hem de sabitli ve trendli modelde değişkenlerimizin hepsinin mutlak değerce kritik değerlerden küçük olduğunu böylece değişkenlerin durağan olmadığını ve birim kök içerdiklerini söyleyebiliriz. Ayrıca Fourier LM test istatistiği sonucuna bakıldığında dolar, euro ve sterlin değişkenlerinin negatif olduklarını ve mutlak değerce kritik değerden küçük olduğunu görmekteyiz. Ancak altın değişkeninin mutlak değerce kritik değerden büyük olduğunu ve durağan olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 3. 10. Tüm Dönemler İçin Fourier ADF testi

	SABİTLİ MODEL		SABİT VE TRENDLİ MODEL			
	FADF (Enders & Lee, 2012)		FADF (Enders & Lee, 2012)		FLM (Enders & Lee, 2012)	
DOLAR	-0.2756 (3)	Lag=12	-2.4356 (3)	Lag=12	-1.7834 (3)	Lag=12
EURO	-0.2294 (3)	Lag=12	-3.2641 (3)	Lag=12	-2.5241 (3)	Lag=12
STRELIN	-0.3111 (3)	Lag=12	-3.3627 (3)	Lag=12	-2.5241 (3)	Lag=12
ALTIN	0.2363 (3)	Lag=12	-3.2637 (3)	Lag=12	-3.3491 (3)	Lag=12

Not: Parantez içindeki değerler (k) serinin Fourier frekans değerini verir. Lag, serinin gecikme değeridir. T (gözlem sayısı): 2500 iken kritik değerler; k=3 için %1=-4.38, %5=-3.75 ve %10=-3.43'tür (Enders ve Lee, 2012).

Tüm dönemler için Fourier ADF birim kök testini incelediğimizde, sabitli modelde, sabitli ve trendli modelde ve Fourier LM test istatistiğine bakıldığında değerlerin hepsinin kritik değerlerden mutlak değerce daha küçük olduğunu söyleyebiliriz. Bu durumda değişkenlerimizin hepsi birim kök içermektedir yani durağan değildir.

Fourier ADF testleri sonucunda tüm değişkenlerin durağan olmadığı belirlenmiştir. Durağan olmayan zaman serileri genellikle birim kök içerirler ve serinin ortalamasının, varyansının ve otokovaryansının zamanla değiştiği anlamına gelmektedir. Geleneksel ADF birim kök testlerinde durağan olmayan serilerin birinci dereceden farkını alarak durağan hale getirebiliyoruz ancak Fourier testlerinde serilerin farkları alınmaz ham hali ile kullanılır çünkü fark alma işlemi serinin periyodik bileşenlerini (dönemsel dalgalanmalar) ve yapısal kırılmalarını kaybetmesine neden olur. Ham veriler kullanılarak yapılan testler serinin orijinal özelliklerini korur ve daha doğru sonuçlar verir.

Fourier ADF testi serinin durağan olup olmadığını belirlemek için güçlü bir araçtır ancak Fourier KPSS ile birlikte kullanılması daha kapsamlı ve güvenilir sonuçlar elde edilmesini sağlar. Böylece birbirini destekleyen ve tamamlayan sonuçlar elde edilir.

Fourier ADF testinde sıfır hipotezi serinin durağan olmadığını yani birim kök içerdiğini varsayarken, Fourier KPSS testinde sıfır hipotezi serinin durağan olduğunu varsayar. Fourier ADF testi düşük frekanslı bileşenlere karşı daha duyarlıyken, Fourier KPSS testi yüksek frekanslı bileşenlere karşı daha duyarlıdır.

3.3.4.2. Becker vd. (2006) Fourier Durağanlık Testi

Becker vd., (2006) yapmış oldukları çalışmada Perron'un (1989) yapısal kırılmalı birim kök testini eleştirerek sabitteki veya trenddeki yapısal kırılmayı gölge değişken ile ele alınmasını eleştirmişlerdir. Mevcut yapısal kırılma da herhangi bir yanlışlık olması durumunda durağanlığın ve birim kök testlerinin geçersiz olacağını vurgulamışlardır. Bunun için, bilinmeyen bir form ve sayıdaki kırılmaları kontrol etme problemini ortadan kaldırmak amacıyla, modelin deterministik bileşenlerine yaklaşmak için Fourier fonksiyonunun seçilmiş bir frekans bileşenini kullanan bir durağanlık testi geliştirmeyi amaçlamışlardır. Metodoloji keskin kırılmaları tespit edebilmekle birlikte kırılmalar kademeli olarak meydana geldiğinde de en iyi biçimde çalışacak şekilde tasarlanmıştır.

Ayrıca seri sonunda “U” şeklindeki kırılmaları ve yumuşak kırılmaları tespit etmede de oldukça başarılıdır. Dolayısıyla spesifik kırılma tarihlerini, kırılma sayısını ve kırılma modellerini seçmek yerine spesifikasyon problemi tahmin denklemine dahil edilecek uygun frekans bileşenlerini seçmektir. Bu test, temel hipotezin zayıf durağanlığa işaret ettiği ve veri yapısının sürekli olduğu KPSS tipi durağanlık testi özelliklerini taşımaktadır. Enders ve Lee (2004)’nin çalışmasını geliştirerek elde edilmiş bir testtir.

Testte verileri oluşturmak için modelleme şu şekilde kurulmuştur:

$$\begin{aligned} y_t &= x_t' \beta + z_t' \gamma + r_t + \varepsilon_t \\ r_t &= r_{t-1} + u_t \end{aligned} \quad (1)$$

Bu denklemde ε_t durağan hataları ve u_t bağımsız ve varyansla aynı şekilde dağılımlı hata sürecini göstermektedir. y_t 'nin seviyede durağan bir süreçte olduğunu ifade ederken $x_t = [1]$ ifadesi, trendde durağan bir süreçte olduğunu ifade ederken de $x_t = [1, t]$ ifadesi kullanılmıştır. Deterministik terimdeki bir kırılmayı yakalayabilmek için $Z_t = [\sin(2\pi k_t / T), \cos(2\pi k_t / T)]'$ şeklindeki Fourier yapısı seçilmiştir. Bu modelde belirtilen k frekans sayısını, T örneklem boyutunu ifade etmektedir. $Z_t = [\sin(2\pi k_t / T), \cos(2\pi k_t / T)]'$ yapısını seçmenin asıl nedeni Fourier testinin integrallenebilir fonksiyonlarına, istenilen herhangi bir doğruluk derecesine yaklaşma yeteneğine sahip olmasından kaynaklanır. Kırılmaları spesifik olarak bilinmeyen sayıda ve yapıda olan fonksiyonlarda Fourier yakınsama modeli şu şekilde ifade edilmiştir:

$$a(t) = a_0 + \sum_{k=1}^n a_k \sin\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + \sum_{k=1}^n b_k \cos\left(\frac{2\pi kt}{T}\right); \quad n < T/2$$

Bu denklemde n yakınsamada yer alan frekansların sayısını, k ise belirli bir frekansı temsil etmektedir. $n = 1$ 'den başlayarak ve ek frekanslar kullanarak yaklaşım her zaman iyileşmeye devam edecektir en sonunda da $n = T/2$ ye ulaştığı takdirde $a(t)$ mükemmel uyuma ulaşmış olacaktır. Ancak sorunu çözümlenebilir kılmak için tek frekanslı bir Fourier modelini dikkate almak gerekmektedir. Bu model:

$$a(t) \cong z_t' \gamma = y_1 \sin\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + y_2 \cos\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) \quad (2)$$

şeklinde oluşturulmuştur. Burada k yakınsama için seçilen frekansı temsil eder ve $y = [y_1, y_2]$ frekans bileşenlerinin genliğini ve yer değiştirmesini ölçer.

Standart doğrusal spesifikasyonun $y_1 = y_2 = 0$ olması özel bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca yapısal bir kırılma varsa en az bir frekans bileşeninin mevcut olması gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla $y_1 = y_2 = 0$ hipotezini reddetmek mümkünse serinin doğrusal olmayan bir bileşeninin olması gerekmektedir. Becker ve ark. (2004), bilinmeyen bir formdaki kırılmaları tespit etmede standart Bai ve Perron (1998) testinden daha fazla güce sahip olabilecek bir test geliştirmek için denklem (2)'nin bu özelliklerini kullanmışlardır. Çünkü Bai ve Perron (1998) testi gibi bazı kırılma testleri, U şekilli kırılmaları veya serinin sonuna yakın kırılmaları tespit etmede çok az güce sahiptir.

Becker vd (2006) testinin asıl amacı kırılmaların sayısını ve biçimini bilinmeyen/rahatsız edici parametreler olarak ele alan bir durağanlık testi geliştirmektir. Durağanlık testinin temeli olarak denklem (1)'deki $z_t'y$ 'nin çeşitli doğrusal olmayan durumları taklit edeceği gerçeği kullanılmaktadır. z_t 'nin olmadığı durumda denklem (1) KPSS'ye karşılık gelir. Durağanlığın sıfır olduğu ($\sigma\mu^2 = 0$) durumda istatistik:

$$KPSS = \frac{1}{T^2} \frac{\sum_{t=1}^T \hat{S}_t^2}{\hat{\sigma}^2}$$

şeklindedir. Burada $\hat{\delta}_t = \sum_{j=1}^t \hat{e}_j$ ve \hat{e}_t denklem sonucunda elde edilen oto kovaryansını göstermektedir. k 'nin optimal sayısını belirlemek için en küçük kareler toplamını (KKT) veren değer seçilir.

Sıfır hipotezi varsayımında zamanla değişen bir kesişmenin varlığına izin verirken, KPSS istatistiğinde yalnızca küçük bir değişikliğe ihtiyacımız vardır. Test istatistiğini oluşturabilmek için modellenen formüller şunlardır:

$$y_t = a + y_1 \sin\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + y_2 \cos\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + e_t \quad (3.1)$$

$$y_t = a + \beta_t + y_1 \sin\left(\frac{2\pi kt}{\tau}\right) + y_2 \cos\left(\frac{2\pi kt}{\tau}\right) + e_t \quad (3.2)$$

Yukarıda gösterilen (3.1) denklemi seviyede durağanlık temel hipotezini test ederken, (3.2) denklemi trend durağanlık temel hipotezini test etmektedir.

Test istatistiğini hesaplama formülü şu şekildedir:

$$\tau_{\mu}(k) \text{ veya } \tau_{\tau}(k) = \frac{1}{T^2} \frac{\sum_{t=1}^T \hat{s}_t(k)^2}{\hat{\sigma}^2}$$

Yukarıdaki 3 ve 4.modelindeki kalıntıları gösterirken $\tilde{\epsilon}_j$, $\tilde{S}_t(k) = \sum_{j=1}^t \tilde{\epsilon}_j$ şeklindedir.

Verilerin oluşturulduğu sırada trend içermemesi standart KPSS durağanlık testi, FKPSS durağanlık testinden daha zor olacaktır. Bu durumda, Becker vd. (2006) doğrusal olmayan trendin yokluğunu gösteren temel hipotez olarak ($y_1 = y_2 = 0$) aşağıda verilen F-test istatistiği ile sınımayı önermişlerdir:

$$F_i(k) = \frac{(SSR_0 - SSR_1(k))/2}{SSR_1(k)/(T-q)}, \quad i = \mu, \tau$$

Bu istatistikte verilen SSR_0 temel hipotezin geçerli olduğu regresyonun KKT'sini, $SSR_1(k)$ ise (3.1) veya (3.2) numaralı denklemde elde edilmiş olan KKT'yi, q ise bağımsız değişkenin sayısını göstermektedir. F test istatistiğinin kullanılabilmesi için durağanlık temel hipotezinin reddedilmesi gerekmektedir. Trigonometrik terimlerin anlamsız olması durumunda yani temel hipotezin reddedilememesi halinde KPSS test istatistiğine bakılacaktır.

Sonuç olarak FKPSS durağanlık testi sonucuna bakılarak temel hipotezinin reddedildiği durumda seri durağan olmayacaktır. Durağan olmadığı durumda, durağan hale getirmek için değişkenin farkı alınabilir. Örneğin seri "x" kez durağan hale getirilmişse "x" tane birim kök içerdiği ve x. dereceden bütünleşik olduğu söylenmektedir.

Fourier KPSS birim kök testlerinin hipotezleri;

- Sıfır hipotezi (H_0) : seri durağandır,
- Alternatif hipotez (H_1): seri durağan değildir (birim kök içerir)

şeklindedir. Yorumlaması yapılırken ise;

- Test istatistiği kritik değerden küçükse seri durağandır ($F_{test} < F_{tablo:durağan}$)
- Test istatistiği kritik değerden büyükse seri durağan değildir ($F_{test} > F_{tablo:durağan}$ değil)

şeklinde yorumlanır.

Tablo 3. 11. Fourier KPSS Birim Kök Testleri

DEĞİŞKENLER	Fourier KPSS		
	KKM Öncesi Dönem	KKM Sonrası Dönem	Tüm Dönemler
DOLAR	1.1214 (1)	4.9260 (2)	5.5109 (2)
EURO	1.1280 (1)	2.0800 (1)	8.2636 (3)
STERLİN	2.6461 (3)	2.0794 (1)	5.5650 (3)
ALTIN	1.0298 (1)	0.4031 (1)	5.4356 (2)

Not: Parantez içindeki değerler (k) serinin Fourier frekans değerini verir. T (gözlem sayısı): 1000 iken kritik değerler; k=1 için %1=0.2706, %5=0.1704 ve %10=0.1295 ; k=2 için %1=0.6526, %5=0.4047 ve %10=0.3050 ve k=3 için %1=0.7086, %5=0.4388ve %10=0.3304'tür.

Kur Korumalı Mevduat uygulamasına geçilmeden önceki dönem için Fourier KPSS birim kök testini incelediğimizde dolar, euro, sterlin ve altın değişkenlerinin tamamının kritik değerlerden büyük olduğunu ve durağan olmadıklarını söyleyebiliriz.

Kur Korumalı Mevduat uygulamasına geçildikten sonraki dönem için Fourier KPSS birim kök testini incelediğimizde dolar, euro ve sterlin değişkenlerinin kritik değerlerden büyük olduklarını ve durağan olmadıklarını ancak altın değişkeninin kritik değerlerin hepsinden küçük olduğunu ve durağan olduğunu söyleyebiliriz.

Tüm dönemler için Fourier KPSS birim kök testini incelediğimizde dolar, euro, sterlin ve altın değişkeninin tamamının kritik değerlerden büyük olduklarını ve durağan olmadıklarını söyleyebiliriz.

SONUÇ

Bu çalışmada Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Elektronik Veri Dağıtım Sistemi'nden ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Kıymetli Madenler ve Kıymetli Taşlar Piyasası Metal Fiyatları Sistemi'nden alınan 01.01.2020 ile 31.05.2024 arası tarihi kapsayan günlük verilerle döviz kurları (dolar, euro ve sterlin) ve altın değişkenleri kullanılmıştır. Zaman serisi analizlerinde geleneksel birim kök testleri (ADF, PP ve KPSS) ve Fourier temelli birim kök testleri (FADF ve FKPSS) kullanılarak Kur Korumalı Mevduat uygulamasına geçilmeden önceki dönem, geçildikten sonraki dönem ve tüm dönemler olmak üzere üç aşamada Kur Korumalı Mevduatların döviz kurları ve altın üzerindeki etkileri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Yapılan geleneksel birim kök testleri sonucunda düzey seviyesinde değişkenlerimizin durağan olmadıkları yani birim köke sahip oldukları sonucuna varılmıştır. Durağan olmayan seriler finansal piyasalar için belirsizlik anlamına gelmektedir ve tahmin yapmayı zorlaştırır. Bu yüzden durağan olmayan düzey seviyesindeki değerlerin birinci dereceden farkları alınarak tekrar analiz yapılmıştır ve durağan hale getirilmiştir. Böylece serilerin ortalama ve varyansının zaman içinde sabit kalmasını sağlamıştır. Yani uzun vadeli değil de kısa vadeli dalgalanmaları incelemeye olanak tanınmıştır.

Geleneksel birim kök testleri zaman serilerindeki yapısal kırılmaları ve karmaşık dinamikleri yakalamakta yeterince başarılı sayılmazlar. Bu yüzden çalışmada dinamikleri yakalayacağından ve durağanlık testlerinin gücünü arttıracığından dolayı Fourier temelli testlerin kullanılmasına karar verilmiştir. Fourier ADF birim kök testleri sonuçlarına göre KKM öncesi dönemde ve Tüm dönemlerde değişkenlerimizin durağan olmadığını yani birim kök içerdiklerini söyleyebiliriz. Bu durumda KKM öncesi dönemde ve Tüm dönemler KKM uygulamasının döviz kurları ve altın üzerinde bir etkisinin olmadığı sonucuna varılmıştır. KKM sonrası döneme baktığımızda ise döviz kurlarının yine durağan olmadıklarını yani birim kök içerdiklerini söyleyebiliriz. Altın değişkeninin ise KKM sonrası dönemde durağan olduğunu yani KKM uygulamasının altın üzerinde kısa dönemde dengeyi sağlayabildiğini söyleyebiliriz. Ancak Tüm dönemler olarak bakıldığında altın üzerinde de etkisinin olmadığını söyleyebiliriz.

Fourier ADF testi serinin durağan olup olmadığını belirlemek için güçlü bir araçtır ancak Fourier KPSS ile birlikte kullanılması daha kapsamlı ve güvenilir sonuçlar elde edilmesini sağlar. Böylece birbirini destekleyen ve tamamlayan sonuçlar elde edilir. Bu yüzden

Fourier KPSS testini de ekleyerek analizlere devam edilmiştir. Fourier KPSS testlerinde de Fourier ADF testlerini destekleyecek sonuçlar çıkmıştır. Aynı şekilde KKM öncesi dönemde ve Tüm dönemlerde değişkenlerimizin durağan olmadığını yani birim kök içerdiklerini ve KKM uygulamasının bir etkisinin olmadığını, KKM sonrası döneme baktığımızda döviz kurlarının yine durağan olmadıklarını yani birim kök içerdiklerini KKM uygulamasının bir etkisinin olmadığını ve altın değişkeninin ise KKM sonrası dönemde durağan olduğunu yani KKM uygulamasının altın üzerinde kısa dönemde dengeyi sağlayabildiğini söyleyebiliriz. Fourier ADF ve Fourier KPSS testlerinin aynı sonuçları vermesi bulmuş olduğumuz analiz sonuçlarının daha doğru ve güvenilir olduğunun kanıtıdır.

Kur korumalı mevduatlar, döviz kurlarındaki dalgalanmaları azaltmayı ve yatırımcıları döviz kuru riskine karşı korumayı amaçlamaktadır. Ancak, analiz sonuçlarına göre serilerin durağan olmaması, kur korumalı mevduatların döviz kurları ve altın fiyatları üzerindeki etkisinin tam olarak öngörülemez olduğunu göstermektedir. Döviz kurları ve altın fiyatlarının durağan olmaması, politika yapıcıların ve yatırımcıların bu varlıkların volatilitesine karşı dikkatli olmalarını gerektirir. Ayrıca KKM uygulamasının bütçeye olan maliyeti de göz önüne alındığında bütçe açıklarına neden olduğu ve bunun sonucunda merkez bankasının para basmak zorunda kaldığı dolayısıyla da enflasyonu tetiklediğini söyleyebiliriz. Uygulamanın amaçlandığı şekilde çalışmaması piyasaya olan güveni zedelemiş ve yabancı yatırımcıların çekilmesine, yerli yatırımcının da dövizdeki olan ilgisinin artmasına neden olmuştur.

Kur Korumalı Mevduat uygulamasının döviz kurları üzerindeki etkilerinin sınırlı kalmasının sebeplerinden bazıları, Türkiye ekonomisinde döviz kurlarının değerini belirleyen tek etkinin içsel faktörler olmamasından kaynaklanmaktadır. Küresel piyasalar, ülkenin dış ticaret dengesi, yabancı para birimleri karşısındaki performansı ve sermaye hareketleri de döviz kurlarında dalgalanmaya neden olmaktadır. Kur Korumalı Mevduat uygulaması gibi içsel bir uygulama bu dalgalanmaların önüne geçilmesi açısından yetersiz kalmıştır. Uygulamanın amacı olan tasarruf sahiplerinin TL cinsinden mevduatlara dönüşümünün teşvik edilmesi için, uzun vadeli bir mekanizma sağlanmalıdır çünkü kısa vadede anlamlı ve belirgin bir sonuçta varılamamaktadır. Tüm bunlara ek olarak Kur Korumalı Mevduat uygulamasına geçilmesine karar verilen 21 Aralık 2021 tarihinin öncesinde döviz kurlarında dalgalanmalar yaşanmakta ve döviz krizleri baş göstermekteydi. Uygulamanın bu dönemde döviz kurlarını dengelemesi beklenirken ortaya böyle bir etki koyamaması döviz kuru dalgalanmalarının içsel faktörlerden ziyade dışsal faktörlerden daha çok etkilendiğini işaret etmektedir.

Kur korumalı mevduatların etkinliğini artırmak için, daha kapsamlı makro ekonomik politikalar ve küresel piyasalarla uyumlu stratejiler geliştirilmelidir. Bu bağlamda, ekonomik istikrarın sağlanabilmesi için şeffaf ve öngörülebilir politikalar uygulanmalıdır. Piyasa güvenini arttırıcı bu politikalar döviz kuru dalgalanmasını kontrol altına almada konusunda önemli bir rol oynayabilir. Ayrıca katma değer yaratıcı ekonomik faaliyetler ülkenin rekabet gücünün artmasına ve döviz ihtiyacının dengelenmesine yardımcı olacaktır. Burada inovasyonu güçlendirmek adına AR-GE yatırımlarına teşvikler sağlanmalı ve stratejik sektörlerde yoğunlaşması desteklenmelidir. Katma değer yaratıcı girişimlerin arttırılması hem istihdamı arttıracak hem de ihracat odaklı büyümeyi sağlayacaktır. Bu doğrultuda devletin start-up girişimlerini desteklemesi ve iş hızlandırıcı politikaları yaygınlaştırması ek olarak da yatırımcılara finansal eğitimler vererek farkındalığı arttırıcı çalışmalar yapması gerekmektedir. Tüm bunlara ek olarak dış ticareti arttırmak ve yabancı turizm gelirlerini arttırmak için çalışmalar yapılmalıdır.

Ancak tüm bunlar yapılırken Hazineye ve Merkez Bankasına yükleyeceği maliyet göz ardı edilmemelidir çünkü yüklemiş olduğu maliyet neticesinde parasal kısıtlamalara gidilmesi gerekmektedir. Gelecekteki çalışmalar, bu varlıkların volatilitelerini azaltmaya yönelik stratejiler geliştirmeye odaklanabilir ve KKM'nin etkinliğini artırmak için daha kapsamlı analizler yapılabilir.

KAYNAKÇA

- ADALI**, Eda (2008). “Mevduat Sigorta Sistemi ve Bankacılık Krizleri: Türkiye ve Diğer Ülke Uygulamaları”. Yüksek Lisans Tezi, **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Kayseri.
- AKBULAK**, Yavuz (2021). “Dövizle çevrilebilir mevduat hesaplarına dair mevzuat sürecine kısa bir bakış” **Legal Blog**. 24.02.2024 tarihinde https://legal.com.tr/blog/genel/dovize-cevrilebilir-mevduat-hesaplarina-dair-mevzuat-surecine-kisa-bir-bakis/#_ftnref2 adresinden alındı.
- AKGEMCİ**, Ahmet (2022). “Kur Korunmalı Mevduat Hesabının TFRS 9 Kapsamında Muhasebeleştirilmesi”, **International Social Sciences Studies Journal**, 8, 97, 1347-1352. doi: 10.29228/sssj.61143.
- AKGÜN**, Aliye (2018). “Mevduat Sözleşmeleri”. Yüksek Lisans Tezi, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İzmir.
- BAHMANİ-OSKOOEE**, Mohsen, ve Scott W. Hegerty. (2007). “Exchange rate volatility and trade flows: a review article”. **Journal of Economic Studies**, 34, 3, 211–55. doi: 10.1108/01443580710772777.
- BAKANLAR KURULU**, (2006). Bakanlar Kurulu Kararı (Karar Sayısı: 2006-11188). (22 Kasım 2006). Resmi Gazete 266354. 19.05.2024 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/11/20061122-1.htm> adresinden alındı.
- BANKACILIK KANUNU**, (2005). Bankacılık Kanunu (Kanun No: 5411). (1.11.2005). Resmi Gazete 25983 (Mükerrer). 18.05.2024 tarihinde [1.5.5411.pdf \(mevzuat.gov.tr\)](https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat/kanun/5411/1.5.5411.pdf) adresinden alındı.
- BANKACILIK KANUNU**, (2005). Bankacılık Kanunu (Kanun No: 5411). (1.11.2005). 25.01.2024 tarihinde [1.5.5411.pdf \(mevzuat.gov.tr\)](https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat/kanun/5411/1.5.5411.pdf) adresinden alındı.
- BARDAKÇI**, Hasan (2022). “Geçmişten Bu Güne Dünya Uluslararası Para Sistemlerinin Gelişimi”. **Avrasya Dosyası Dergisi**, 1, 13, 30–59.
- BDDK**, (2024). Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu. 21.08.2024 tarihinde www.bddk.org.tr adresinden alındı.
- BDDK**, (2024). Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu. 21.08.2024 tarihinde <https://www.bddk.org.tr/Veri/Detay/158> adresinden alındı.
- BECKER**, Ralf, Walter Enders, ve Junsoo Lee (2006). “A Stationarity Test In The Presence Of An Unknown Number Of Smooth Breaks”. **Journal of Time Series Analysis**, 27, 3, 381–409. doi: 10.1111/j.1467-9892.2006.00478.x.
- BORDO**, Michael D., ve Finn E. Kydland (1995) **History**, 32, 4, 423–64.
- BULUT**, Erol, ve Göktuğ Şahin (2023). “Cumhuriyet’ten Günümüze Döviz Kuru Politikaları”. **Fiscaoeconomia** 7, 210–38. doi: 10.25295/fsecon.1353624.
- BULUT**, Nurcan, ve Suna Erdil (2023). “Dövizden Dönüşümlü Kur Korunmalı Mevduat Hesabı ve Muhasebeleştirilmesi”. **Akademik İzdüşüm Dergisi** 8, 2, 495–524.
- BÜYÜKKANTARCI TOLGAY**, Selma (2019). “Döviz Kuru Teorileri: Satın Alma Gücü Paritesi Üzerine Bir Uygulama”. Yüksek Lisans Tezi, **Erciyes Üniversitesi Sosyal**

Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

CFA INSTITUTE (2014). **Monetary and Fiscal Policy**. 21.02.2024 tarihinde [Monetary and Fiscal Policy \(cfainstitute.org\)](http://cfainstitute.org) adresinden alındı.

ÇAĞLAR, Ünal ve Senem K. Dışkaya (2018). “Küreselleşme, Uluslararası Para Sistemi ve Kriz”. **İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi**, 5, 2, 1–24.

ÇAKALI, Kaan Ramazan ve Gürol Baloğlu (2022). “Kur Korunmalı Türk Lirası Mevduat Hesaplarının Muhasebeleştirilme Esasları”. **Pamukkale Üniversitesi İşletme Araştırmaları Dergisi**, 9, 2, 564–76. doi: 10.47097/piar.1173156.

ÇAKAR, Recep (2021). “AAOIFI Altın Standardı ve Türkiye Finansal Piyasalarına Etkisi”. **Hitit İlahiyat Dergisi**, 20, 3, 289–310. doi: <https://doi.org/10.14395/hid.980895>.

Çallı, Hande Öncü (2024). “5411 Sayılı Bankacılık Kanunu Bağlamında Mevduat Sigortasının Kapsamı”. Yüksek Lisans Tezi, **Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara.

DEARDORFF, Alan V. (1980). “The General Validity of the Law of Comparative Advantage”. **Journal of Political Economy**, 88, 5, 941–57. doi: 10.1142/9789814340373_0010.

DEMİR, Eylül Ece (2007). “Esnek Kur Sisteminin Rekabete Etkisi”. Yüksek Lisans Tezi, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul.

DICKEY, David A. ve Wayne A. Fuller (1979). “Distribution of the Estimators for Autoregressive Time Series with a Unit Root”. **Journal of the American Statistical Association**, 427–31. doi: 10.1080/01621459.1979.10482531.

DORNBUSCH, Rudiger (1976). “Expectations and Exchange Rate Dynamics”. **Journal of Political Economy**, 84, 6, 1161–1176.

DORNBUSCH, Rudiger (1980). “Open Economy Macroeconomics. The Journal of Political Economy”. **Journal of Political Economy**, University of Chicago Press, 88, 1, 1–15.

DÖNEK, Ekrem (1995). “Türkiye’nin Dış Borç Sorunu ve 1980 Sonrası Boyutları”. **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 1, 173–86. doi: 10.1501/sbfder_0000001801.

EICHENGREEN, By Barry (1992). “Golden Fetters: The Gold Standard and the Great Depression, 1919-1939.” **New York: Oxford University Press**, 407–9.

EICHENGREEN, Barry, ve Douglas A. Irwin (2010). “The Slide to Protectionism in the Great Depression: Who Succumbed and why?” **Journal of Economic History** 70, 4, 871–97. doi: 10.1017/S0022050710000756.

ENDERS, Walter, ve Junsoo Lee (2012). “The flexible Fourier Form And Dickey-Fuller Type Unit Root Tests”. **Economics Letters**, 117, 196–199. doi: 10.1016/j.econlet.2012.04.081.

ER, Beyza (2022). “Mevduat Sözleşmesinin Tanımı, Kurulması ve Türleri”. **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, 49, 491–516. doi: 10.54049/taad.1055809.

ERBAYKAL, Erman (2007). “Türkiye’de Ekonomik Büyüme ve Döviz Kuru Cari Açık Üzerinde Etkili Midir? Bir Nedensellik Analizi”. **ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, 3, 6, 81–88.

ERDEM, Nuri (2004). “Vadelerine Göre Mevduat Hesabı Türleri”. **Yeditepe Üniversitesi**

Hukuk Fakültesi Dergisi, 1, 2, 253–72.

ERDİL, Suna (2023). “Bankacılıkta Risk Kavramı-Piyasa Riski: Dövizden Dönüşümlü Kur Korumalı Mevduat Hesabı Üzerine Bir İnceleme”. Yüksek Lisans Tezi, **Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Bitlis.

FETAI, Besnik, Paul Sergius Koku, Agron Caushi, ve Ariana Fetai (2016). “The Relationship Between Exchange Rate and İnflation: The Case of Western Balkans Countries”. **Journal of Business, Economics and Finance (JBEP)**, 5, 4, 360–364. doi: 10.17261/pressacademia.2017.358.

FLEMING, J. Marcus (1962). “Domestic Financial Policies under Fixed and under Floating Exchange Rates”. **Staff Papers - International Monetary Fund**, 369–380.

FRIEDEN, Jeffrey A. (2016). “The political economy of exchange rate policy”. **The Review of International Political Economy**, 8, 1, 1–23.

GÜLERCİ, Altan Fahri (2022). “Kur ve Fiyat Farkı Korumalı Banka Hesapları ile Fiziki Altınların Kaydileştirilmesine İlişkin Düzenlemelerin Hukuki Açısından Değerlendirilmesi”. **Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Necmettin Erbakan University**, 5, 2, 603–628. doi: 10.51120/neuhfd.2022.58.

GÜNEY, Ahmet (2015). “Döviz kuru teorileri ve türkiye’de döviz kurunun belirleyicileri”. Yüksek Lisans Tezi, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul.

GÜNEY, Ahmet, ve Halil Tunalı. 2017. “Faiz Oranı Paritesi Yaklaşımı Üzerine Bir Değerlendirme”. **Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)**, 9, 16, 35–48. doi: 10.20990/kilisiibfakademik.304359.

GÜRDAL, Temel, Mustafa Kırca, Veysel İnal, ve Tunahan Değirmenci (2018). “Cari Açığın Sürdürülebilirliği: Fourier Birim Kök Testi”. **Business and Organization Research**, 726–734.

HANGİ KREDİ, (2024). “İhbarlı Mevduat Nedir?”. 12.05.2024 tarihinde [İhbarlı Mevduat Hesabı Nedir? | Hangikredi.com](https://hangikredi.com) adresinden alındı.

HARMANKAYA, Mustafa (2024). “Tereke - Elbirliği Halinde Alacaklılık - Kiranın Tahsili”. Blog Yazısı, 31.08.2024 tarihinde <https://www.mharmankaya.av.tr/tereke-elbirligi-halinde-alacaklilik-kiralarin-tahsili/> adresinden alındı.

İMKB (2024). Borsa İstanbul Kıymetli Madenler Piyasası 31.05.2024 tarihinde <https://www.borsaistanbul.com/tr/sayfa/312/veriler-kiymetli-madenler-ve-kiymetli-taslar-piyasasi> adresinden alınmıştır.

KABA, Haluk (2019). “1980’den Günümüze Döviz Kurlarının Makro Ekonomiye Etkileri”. Yüksek Lisans Tezi, **Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Tekirdağ.

KAL, Süleyman Hilmi (2019). “2003-2018 Dönemi Türk Ekonomisinde Dolarizasyon, Kısa Vadeli Sermaye Hareketleri ve Kur Oynaklığı İlişkisi”. **İstanbul İktisat Dergisi**, 69, 2, 357–376. doi: 10.26650/istjecon2019-0015.

KARACA, Orhan (2005). “Türkiye’de Faiz Oranı ile Döviz Kuru Arasındaki İlişki: Faizlerin Düşürülmesi Kurları Yükseltir Mi?”. **Ekonomist Dergisi, Araştırma Bölümü**.

KARLUK, S. Rıdvan (2009). **Uluslararası Ekonomi Teori- Politika**, İstanbul: Beta Basın.

- KARTAL**, Fikret (2024). “Kur Korunmalı Mevduat Sistemi ve Sonuçları”. **İşletme Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi**, 7, 1, 73–95.
- KAYA**, Pınar (2022). “Döviz Dönüşümlü Kur Korunmalı Türk Lirası Mevduat Hesaplarının Vergi Usul Kanunu Kapsamında Muhasebeleştirilmesi”. **Mali Çözüm Dergisi**, 32, 172, 117–32.
- KGK**, (2022). Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu. Döviz/Altın Dönüşümlü Kur/Fiyat Korunmalı TL Mevduat Hesaplarının Muhasebeleştirilmesi Hakkında Duyuru (01.03.2022). 21.08.2024 tarihinde <https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/Diger/Kur%20Korunmal%C4%B1%20TL%20Mevduat%20Hesaplar%C4%B1n%C4%B1n%20Muhasebele%C5%9Ftirilmesi.pdf> adresinden alındı.
- KÖSTEKÇİ**, Ahmet, ve Filiz Özbay (2023). “Kur korunmalı mevduat sistemi ve vergilemenin amaçları üzerine bir değerlendirme”. **Business Economics and Management Research Journal**, 6, 1, 44–56. doi: 10.58308/bemarej.1240921.
- KRUGMAN**, Paul (1991). “Increasing Returns and Economic Geography. Journal of Political Economy”. **Journal of Political Economy**, 99, 3, 483–499.
- KWIATKOWSKI**, Denis ve Peter C. B. Phillips, Peter Schmidt, Yongcheol Shin (1992). “Testing the null hypothesis of stationarity against the alternative of a unit root. How sure are we that economic time series have a unit root?”. **Journal of Econometrics**, 159–178. doi: 10.1016/0304-4076(92)90104-Y.
- MACKINNON**, James G. (1996). “Numerical Distribution Functions for Unit Root and Cointegration Tests”. **Journal of Applied Econometrics**, 11, 601–618.
- MANKIW**, N. Gregory (2006). “Principles of Macroeconomics”. **Instructor’s Manual with Solutions Manual**, 4.
- MAURO**, Filippo, Rasmus Rueffer, ve Irina Bunda (2008). “The Changing Role of the Exchange Rate in a Globalised Economy”. **Frankfurt: European Central Bank, Occasional Paper**, 94, 1–62. doi: 10.2139/ssrn.1144484.
- MUNDEL**, Robert A. (1964). “Capital Mobility and Stabilization under Fixed and Flexible Exchange Rates: A Comment”. **Canadian Journal of Economics and Political Science**, 29, 4, 475–485. doi: 10.2307/139707.
- OXFORD LANGUAGES**, (2024). Oxford Languages. 07.03.2024 tarihinde <https://languages.oup.com/google-dictionary-tr/> adresinden alındı.
- ORDU**, Cem Ferdi (2013). “Döviz Kuru Dış Ticaret İlişkisi : Türkiye Örneği”. Yüksek Lisans Tezi, **Adnan Menders Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Aydın.
- ÖZÇELİK**, Oğuzhan, ve Elçin Aykaç Alp (2021). “Ekonomik Entegrasyonlara Katılımın Türkiye’nin Dış Ticaretine Etkileri : Panel Veri Analizi”. **Ekonomi Maliye İşletme Dergisi**, 4, 1, 101–114. doi: 10.46737/emid.862423.
- ÖZKAYA**, M. Hilmi (2009). “Imf’nin Degisen Rolü: Bretton Woods’Tan Günümüze”. **Sosyal Bilimler Dergisi**, 2, 2, 102–117. doi: 10.12780/uusb52.
- ÖZTÜRK**, Salih, ve Selin Saygın (2017). “1973 Petrol Krizinin Ekonomiye Etkileri ve Stagflasyon Olgusu”. **Balkan Sosyal Bilimler Dergisi**, 6, 12, 1–12.
- PAPELL**, David H., ve Ruxandra Prodan (2006). “Additional Evidence of Long-Run

- Purchasing Power Parity with Restricted Structural Change”. **Journal of Money, Credit, and Banking**, 38, 5 1329–1349. doi: 10.1353/mcb.2006.0073.
- PHILLIPS**, Peter C. B. ve Pierre Perron. 1988. “Testing for a Unit Root in Time Series Regression”. **Biometrika**, 75, 2, 335. doi: 10.2307/2336182.
- ROGOFF**, Kenneth. 1996. “The Purchasing Power Parity Puzzle”. **Journal of Economic Literature**, 34, 647–668.
- SAMUELSON**, Paul A. (2004). “Where Ricardo and Mill Rebut and Confirm Arguments of Mainstream Economist Supporting Globalization”. **Journal of Economic Perspectives**, 18, 3, 135–146.
- SELİM**, Sibel ve Emine Türkan, Ayaz Güven (2014). “Türkiye’de Enflasyon, Döviz Kuru ve İşsizlik Arasındaki İlişkinin Ekonometrik Analizi”. **Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 10, 1, 127–146.
- SEYİDOĞLU**, Halil (2017). **Uluslararası İktisat**. 21. Baskı. İstanbul: Güzem Can Yayınları.
- SÖYLER**, Halil (2004). “Döviz Kurları Üzerine İşlemler”. 09.09.2024 tarihinde <https://www.alomaliye.com/2004/01/05/doviz-kurlari-uzerine-islemler/> adresinden alındı.
- SUBAŞI ERTEKİN**, Meriç (2001). “Türkiye’de 1980 Sonrasında Döviz Kuru Politikaları ve Dış Ticaret”. **Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi**, 3, 1, 183–198.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi**, (2021). Türk Lirası Mevduat ve Katılma Hesaplarına Dönüşümün Desteklenmesi Hakkında Tebliğ (Sayı: 2021-14). (21.12.2021). Resmî Gazete 31696 (Mükerrer) 10.02.2024 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=39118&MevzuatTur=9&MevzuatTertip=5> adresinden alındı.
- T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı**, Aylık Bütçe Bülteni. 01.09.2024 tarihinde <https://www.hmb.gov.tr/bumko-aylik-butce-bulteni> adresinden alındı.
- T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı**, Kur Korumalı TL Vadeli Mevduatla ve Katılma Hesaplarına İlişkin Uygulama Esasları Hakkında Basın Açıklaması I (24.12.2021). 14.05.2024 tarihinde <https://www.hmb.gov.tr/haberler/kur-korumali-tl-vadeli-mevduatlara-ve-katilma-hesaplarina-iliskin-uygulama-esaslari-hakkinda-basin-aciklamasi-i-24-12-2021> adresinden alındı.
- TABAN**, Sami (2004). “Döviz Kuru Rejimleri Türkiye’de Bir İstikrar Politikası Aracı Olarak Kullanılabilir Mi?”, **Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 5, 1, 129-146.
- TAKAN**, Mehmet, ve Melek Acar Boyacıoğlu (2015). **Bankacılık Teorileri, Uygulama ve Yöntem**. 8. baskı. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- TBK**, (2011). Türk Borçlar Kanunu (Sayı: 27836) (11.01.2011) 12.05.2024 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6098&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> adresinden alındı.
- TCMB PPK**, (2023). Para Politikası Kurulu, Faiz Oranlarına İlişkin Basın Duyurusu. (Sayı: 2023-25). (20 Temmuz 2023). 18.08.2024 tarihinde <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/duyurular/basin/2023/duy2023-25> adresinden alındı.
- TCMB**, (2007). Mevduat ve Katılım Fonlarının Vadeleri ve Türleri Hakkında Tebliğ (Sayı: 2007/1) (03.02.2007). Resmî Gazete 26423. 11.08.2024 tarihinde

[https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/02/20070203-4.htm#:~:text=b\)%20%C4%B0hbarl%C4%B1%20mevduat%3A%20%C3%87ekilece%C4%9Fi%20tarihten,ihbar%20verilmek%20suretiyle%20%C3%A7ekilebilecek%20mevduatt%C4%B1r](https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/02/20070203-4.htm#:~:text=b)%20%C4%B0hbarl%C4%B1%20mevduat%3A%20%C3%87ekilece%C4%9Fi%20tarihten,ihbar%20verilmek%20suretiyle%20%C3%A7ekilebilecek%20mevduatt%C4%B1r) adresinden alındı.

TCMB, (2013-12). Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar İle Başbakanlık Hazine Müsteşarlığının 2008-32/34 Sayılı Tebliğine İlişkin (I-M Sayılı) Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Genelgesinde Değişiklik Yapılmasına Dair Genelge (Sayı: 2013-12). (8 Ekim 2013). 10.08.2024 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/10/20131008-14.htm> adresinden alındı.

TCMB, (2013-72). Kredi Mektuplu Döviz Tevdiat ve Süper Döviz Hesaplarına İlişkin Basın Duyurusu (Sayı: 2013-72). (08.10.2013) 11.05.2024 tarihinde <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/c83c1aa5-5919-48c8-9ca2-c1e481048ef1/DUY2013-72.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-c83c1aa5-5919-48c8-9ca2-c1e481048ef1-m3fC8oL> adresinden alındı.

TCMB, (2020). Mevduat ve Kredi Faiz Oranları ve Katılma Hesapları Kar ve Zarara Katılma Oranları Hakkında Tebliğ (Sayı:2020/3). (10.02.2020). Resmi Gazete 31035. 27.08.2024 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/02/20200210-9.htm> adresinden alındı.

TCMB, (2021). Döviz Tevdiat Hesaplarından Türk Lirası Vadeli Mevduata Dönüşümün Desteklenmesine İlişkin Basın Duyurusu (Sayı: 2021-62). 14.05.2024 tarihinde <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Duyurular/Basin/2021/DUY2021-62> adresinden alındı.

TCMB, (2021-14). Türk Lirası Mevduat ve Katılma Hesaplarına Dönüşümün Desteklenmesi Hakkında Tebliğ (Sayı: 2021-14). (21Aralık 2021). Resmi Gazete 31696 (Mükerrer). 27.08.2024 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/12/20211221M1-1.htm> adresinden alındı.

TCMB, (2021-62). Döviz Tevdiat Hesaplarından Türk Lirası Vadeli Mevduata Dönüşümün Desteklenmesine İlişkin Basın Duyurusu (Sayı: 2021-62). (21 Aralık 2021). 14.05.2024 tarihinde <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Duyurular/Basin/2021/DUY2021-62> adresinden alındı.

TCMB, (2022). Altın Cinsinden Fiziki Varlıkların Finansal Sisteme Kazandırılması Hakkında Tebliğ (Sayı: 2022-11). (14 Mart 2022). Resmi Gazete 31778. 10.02.2024 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/03/20220314-6.htm> adresinden alındı.

TCMB, (2023). “Mevduat ve Katılım Fonlarının Vadeleri ve Türleri Hakkında Tebliğ” (Sayı: 2007-1) (25.11.2023). Resmî Gazete 32380. 11.08.2024 tarihinde <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/5f1a77a3-155d-4bba-b85f-43c803497080/Mevduat+ve+Kat%C4%B1l%C4%B1m+Fonlar%C4%B1n%C4%B1n+Vadeleri+ve+T%C3%BCrleri+Hakk%C4%B1nda+Tebli%C4%9F+-+25.11.2023.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-5f1a77a3-155d-4bba-b85f-43c803497080-oMfOHZx> adresinden alındı.

TCMB, EVDS (2024). Elektronik Veri Dağıtım Sistemi, Analitik Bilanço. 31.05.2024 tarihinde <https://evds2.tcmb.gov.tr/> adresinden alındı.

- TCMB, EVDS** (2024). Elektronik Veri Dağıtım Sistemi. 31.05.2024 tarihinde https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?/evds/serieMarket/#collapse_2 adresinden alındı.
- TCMB.** Döviz Kuru Politikası. 19.03.2024 tarihinde <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Temel+Faaliyetler/Doviz+Efektif/> adresinden alındı.
- TDK,** (2023). Türk Dil Kurumu. 25.12.2023 tarihinde www.tdk.gov.tr adresinden alındı.
- TREFLER,** Daniel (1995). “The Case of the Missing Trade and Other Mysteries”. **Trefler, Daniel,** 85, 5, 1029–1046.
- WANG,** Peijie (2009). “Exchange Rate Regimes and International Monetary Systems”. **The Economics of Foreign Exchange and Global Finance,** (March 2009):17–29. doi: 10.1007/978-3-642-00100-0.
- WIKIPEDIA,** (2024). 07.04.2024 tarihinde <https://tr.wikipedia.org/wiki/Deval%C3%BCasyon> adresinden alındı.
- YALÇINKAYA,** Ömer (2016). “G- 20 Ülkelerinde Satın Alma Gücü Paritesi Teorisinin Geçerliliği : Panel Birim Kök Testinden Kanıtlar (1994 : Q1 -2015 : Q4)”. **Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** 5,145–162.
- YARDIMCI,** M. Can (2022). “Satın Alma Gücü Paritesi Hipotezinin Türkiye İçin Geçerliliğinin Araştırılması: Lineer Olmayan Birim Kök Testi”. **USOBED Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi,** 8, 1, 22–39.
- YARGITAY 11. HD.,** E.2010/10, K.2011/16909, T.13.12.2011 YKD, C.38, Mayıs-2012, S.5, 908-911. 13.04.2024 tarihinde <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/11-hukuk-dairesi-e-2010-10-k-2011-16909-t-13-12-2011> adresinden alındı.
- YAYMAN,** Derya (2022). “Kur Korunmalı Mevduat Hesabına Tanınan Vergi Ayrıcalıklarının Bütçeye Etkileri”. **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** 31, 2, 526–535. doi: 10.35379/cusosbil.1123959.
- YURTTADUR,** Mustafa ve Mehmet Zafer Taşcı (2023). “The Relationship Between Currency-Protected Deposits And Bank Performance: Case Of Participation Banks.” **Pressacademia,** 10, 1, 45–54. doi: 10.17261/pressacademia.2023.1720.
- ZUHAL,** Mustafa ve Serdar Göcen (2023). “Kur Korunmalı Mevduat Hesabı Uygulamasının Döviz Kurları Üzerindeki Etkisi : Birim Kök Testleriyle Bir İnceleme”. **Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi,** 15, 28, 298–317.